

A2

KULTURNÍ ČTRNÁCTIDENÍK

20. 7. 2016 ROČNÍK XII

ADVOJKA.CZ

CENA 39 Kč

15

odkaz
Frantze Fanona

berlinské bienále

rozhovory
s psychologem
Paulem
Verhaeghem
a režisérem
Vitalijem Manským

teorie komiksu

život a dílo
Michela Foucaulta

SEBEROZVOJ

Vymažme minulost!

MILENA BARTLOVÁ

Týden před svými čtyřiadvacátými narozeninami seděl Miloš Hájek v Praze na Pankráci v cele smrti. Přivezli jej tam po půl roce mučení a vyšetřování na gestapu 21. března 1945 spolu se sedmi dalšími členy odbojové skupiny z budovy Strakovy akademie, kde nad nimi protektorátní zvláštní soud vynesl hrdelní rozsudek. Když se auto s mladými odsouzcenci blížilo na Pankrác, zpívali Internacionálu. Ve své knížce *Paměť české levice* (viz recenze v A2 č. 14/2012) zakončuje Hájek napínavý popis dní, kdy se čekalo, zda dříve nastane konec války nebo poprava, záznamem radosti z konečného osvobození v sobotu 5. května odpoledne: „Vlna nadšení, asi jsme se všichni navzájem objali. Jirka [Preininger] a já jsme usoudili, že bychom měli vítězství uvítat podle našich představ, jak jsme o tom léta snili. Postavili jsme se ke stěně, zařáli pěst a zazpívali Internacionálu.“

Snad ani ti, kdo si myslí, že konec druhé světové války nebyl pro Čechy osvobozením, by si netroufli zpochybňovat hrůznost čekání na smrt ve dnech pádu Berlína. Vyzrazenou odbojovou skupinku tvořili mladí komunisté a její aktivity nebyly nijak spektakulární. Zpěv Internacionály a vztyčená zaťatá pěst pro ně byly symbolem toho, proč se nemohli, tak jako většina národa, okupaci podříditi ani jen navenek. Byly symbolem svobody, aktivního boje za ni, rovnosti všech bez ohledu na sociální postavení, bohatství, rod, národ a rasu. Zaťatá pěst je univerzálním gestem odhodlání těch, kdo nemají armádu a policii, ale jen své vlastní holé ruce.

Francouzskou revoluční píseň na text Eugèna Pottiera z roku 1871 složil Pierre de Geyter v roce 1888 a už skoro jedno a půl století je populární napříč spektrem levicových hnutí a stran. Jako hymnu sovětského Ruska (a Svazu) ji v roce 1944 nechal Stalin nahradit nacionalistickou hymnou. I když ji používaly vládnoucí komunistické strany

Ilustrace J. Jonchère

sovětského bloku, emancipační patos Internacionály zároveň dodával energii například opozičním demonstracím v Lipsku na podzim 1989, stejně jako na náměstí Nebeského klidu v Pekingu na jaře téhož roku. Je docela přirozené, že se vztyčená pěst objevuje stále vždy a znovu a že odkaz na verš Internacionály „les damnés de la terre“ (psanci této země) může označit, kdo jsou právě dnes ti nejposlednější z posledních, jimž má čestný člověk pomáhat – aktuálně třeba uprchlíci ze zemí rozvrácených válkami, které byly vedeny i naším jménem.

Miloš Hájek se po válce stal komunistickým historikem a funkcionářem, spoluorganizoval XIV. sjezd KSČ v srpnu 1968, byl ze strany vyloučen a nesměl odborně pracovat. Patřil k prvním signatářům

Charty 77, v roce 1988 se stal jejím mluvčím a v roce 1993 mu byl jako jednomu z přibližně stovky Čechů a Česek udělen Izraelem čestný titul Spravedlivý mezi národy za pomoc Židům v letech války. Po roce 1990 se jako předseda skupiny Obroda podílel na politice Občanského fóra a přivedl ji do obnovené sociální demokracie. Hájkův život ztělesňuje komplikovaný průběh dějin, z něhož plyne nejednoznačnost historické paměti. Nelze ji bez znásilnění převést na jednu jedinou.

Pohoršení liberálové, kteří v citaci z Internacionály a v symbolu zdvižené pěsti už vidí nastupovat hrozbu „komunismu“ (ať už to má být cokoli), nejen nebezpečně a zbytečně štěpí politické síly odporu proti nacionalismu a fašizující pravici, ale dělají něco mnohem horšího. Žádný symbol není ze své sémiotické povahy nikdy pevně spojen s jediným významem a různé situace i nové generace jej mohou používat pokaždé nově. Internacionála zůstává aktuální svým protinacionalistickým ostnem a gesto zaťaté pěsti ve všech jazycích vyjadřuje odhodlání nevzdát se. Za odmítáním aktualizace těchto symbolů se skrývá zpětná emocionální reakce na to, jak se většina nechávala ponižovat režimem státního socialismu. Dnes to však znamená něco horšího než předvádět, jak beznadějně stárneme. Uznávat dobové využití obou emancipačních symbolů normalizačním režimem vlády KSČ jako jediné objektivně a trvale platné by znamenalo přiznat onomu režimu a jeho zavrženíhodným mocenským manipulacím, že v našich myslích vládne dodnes. Že tedy přese všechny změny ve skutečnosti zvítězil: normalizace neskončila, normalizace trvá.

A na to nemůže ani tak nepatetický člověk jako já odpovědět nic jiného než „Dost napásla se naší muky/ vran, supů hejna kroužící./ Rozptýlil den jich příští shluky,/ věčně vzplá slunce zářící!“.

Autorka je profesorka dějin umění na UMPRUM.

editorial

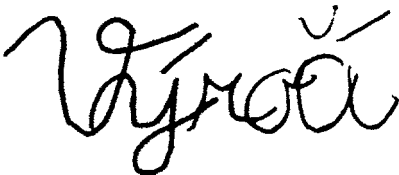
Flexibilita, impulsivnost, vyhledávání nových podnětů a výzev. To jsou vlastnosti, které by dnes podle mentálních koučů a sebezdokonalovacích příruček měly být předpokladem úspěchu v zaměstnání i společenském životě. Zároveň to ale jsou rysy psychopatické osobnosti. Posedlost seberozejem a osobnostním růstem se v posledních letech rozmáhá v podobě různých školení, teambuildingů, terapeutických sezení a samozřejmě také v metracích knih. Ač slibují „zkvalitnění života“, „osvobození sebe sama“ nebo „efektivizaci“ čehokoli, ve skutečnosti jsou vedeny odlišnými záměry. Seberozej a sebedisciplína jsou totiž prospěšné v první řadě ekonomice: „Ovládáme sami sebe, abychom dosáhli slibované větší svobody – ta je ale měřena pouze velmi úzkým kritériem ekonomického kapitálu. Osobnost pojmáme primárně jako zdroj zisku a lepšími lidmi se stáváme hlavně tehdy, pokud se nám daří více vydělat,“ píše autorka tématu Marta Martinová. A z rozhovoru s psychoterapeutem Paulem Verhaeghem se dozvídáme, že osvobození sebe sama je iluze: „Slýcháme, že jsme svobodní, a přitom jsme nikdy nebyli tak bezmocní, jako jsme nyní. Pracujeme příliš dlouho, v podstatě všude a pořád. Hranice mezi pracovní dobou a odpočinkem, mezi pracovištěm a domovem zmizely, musíme být úspěšní a neustále soutěžit se všemi ostatními, přičemž jediným kritériem je ekonomický zisk.“ A dodává: „Vítězové jsou vždy stejní, v současnosti je to oněch pět procent lidí, kteří vlastní téměř vše...“ Karel Kouba

z obsahu

- 6 Dubček, Charta, Zátokpek. Historický komiks tvorbou a lopatou / Petr A. Bílek
- 8 Propaganda je jako kouření. S Vitalijem Manským o Ukrajině a nových formách lidskosti / Kamila Dolotina
- 10 Bavit se a nestydět se za to. Videoinstalace na letošním bienále v Berlíně / David Kořínek
- 18 Posvátné sebeřízení. Příručky, návody, osobní rozvoj a koučování / Marta Martinová
- 20 Zlo je součástí systému. S Paulem Verhaeghem o sebedisciplíně, pocitu štěstí a vině / Marta Martinová
- 22 Skoncovat s Eddym Bellegueulem / Édouard Louis
- 25 Na černém životě nezáleží. Dallaský sniper a policejní brutalita / Lukáš Pokorný
- 30 V kruhu násilí. Horké léto v Izraeli a Palestině / Marek Čejka

PŘÍŠTÍ ČÍSLO A2
VYJDE VE STŘEDU
3. SRPNA 2016

Ken Friedman

Někdo kýchne.

Za rok mu
pošli pohlednici s textem:
Gesundheit!

Text vybral a přeložil Ondřej Buddeus

O národě utlačovaných

Vrcholné dílo Frantze Fanona

Frantz Fanon byl v pravém slova smyslu organický intelektuál. Zdroj huffpostmaghreb.com

Kniha Psanci této země se stala Fanonovým odkazem. Ač bývá často redukována na první kapitolu, zabývající se násilím, jde o mnohovrstevnatý text, v němž se bojovnost mísí s poetičností a novátorskými sociologickými náhledy na koloniální situaci.

ONDŘEJ LÁNSKÝ

Pokud bych měl vybrat větu, která nejlépe vystihuje nejen podstatu *Psanců této země* (Les Damnés de laterre, 1961; česky 2015), ale také myšlení Frantze Fanona, byl by to výrok „totální osvobození je takové, které osvobodí všechny úseky lidské osobnosti“. Zrcadlí se v něm mimo jiné i mnohostrannost samotného Fanona. Byl nejen výraznou postavou alžírské války za nezávislost, nebo – jak by řekl patrně raději – představitelem Revoluce; byl nadaný spisovatel, ale také lékař a v pravém slova smyslu organický intelektuál. Postupem času, jak bylo jeho dílo čteno stále častěji mimo kontext vzniku, se z politického agitátora, zabývajícího se praxí národněosvobozenického boje, stal klasikem postkoloniálního myšlení. To dnes zaujímá dvojice válečných konfliktů, které západních společností vůbec.

Prolamování hranic

Fanon se sice v *Psancích této země* obracel především na Alžírany, ve skutečnosti je ale možné vnímat ho jako autora, který artikuluje obecnou zkušenost utlačovaných v globálním režimu moci na počátku šedesátých let minulého století. Základní prvky tohoto režimu byly formovány v 15. století v rámci evropských kolonizací, přičemž začleňování celých společností do všeobjímající „dělbý práce“ byl velmi násilný proces, který však byl udržitelný jen po určité mez. Tou se ukázala dvojice válečných konfliktů, které jsme zvyklí označovat jako první a druhou světovou válku, ale jež postkoloniální teoretici a teoretičky často interpretují jako válku jedinou – válku, v níž se projevil určité vyčerpání prostoru pro expanzi kapitalismu. Proto musel kapitalismus vstoupit dovnitř systému a koloniální metody začaly být uplatňovány uvnitř samotné Evropy. Právě tak vysvětluje hitlerismus

Fanonův středoškolský mentor a celoživotní vzor, básník Aimé Césaire. Tento konflikt však paradoxně narušil koloniální hranice a umožnil relativně širokým masám kolonizovaných poprvé opustit svou zemi – většinou v úloze bojovníků proti fašismu. Sám Fanon se jako voják zúčastnil druhé světové války a později získal evropské vzdělání v Lyonu.

Prolomené mantinely koloniálního řádu, který do té doby rozděloval planetu na dva sociálně a geograficky oddělené světy, kolonizující a kolonizovaný, začal spolu s dalšími Fanon v půlce 20. století zkoumat a kritizovat. *Psanci této země* představují v tomto kontextu vrchol jeho díla. Konec konců v roce vydání knihy Fanon v pouhých šestatřiceti letech zemřel na leukémii. Vedle slavného textu *O násilí*, hojně citovaného, ale i kritizovaného za obhajobu antikoloniálního násilí, obsahuje texty zabývající se rolí kultury v národněosvobozenickém boji a také velmi ilustrativní popisy a interpretace vybraných případů z Fanonovy psychiatrické praxe. Kromě toho je již od prvního vydání součástí knihy předmluva Jeana-Paula Sarratra, v níž francouzský filosof obhazuje především Fanonovy teze týkající se násilí.

Proč rolnictvo?

Psanci této země jsou knihou o Revoluci, kterou v návaznosti na Marxe a Lenina vnímá Fanon jako věc univerzální a celistvou. Důraz kladený na roli rolnictva a různé úvahy, které se této roli týkají, ukazují, že právě čerstvě dekolonizované společnosti či osvobozené státy jsou prostorem, v němž se může rozvinout koncepce nového člověka, nezatížená násilím kolonizace. Paradoxní role antikoloniálního násilí v tomto procesu je očišťující a zároveň osvobozující. Katarze, jež přichází s násilím, je pro Fanona cestou k lepší společnosti. Nejedná se u něj o primitivní klíšé. Fanon hájí a promýšlí násilí jako nutnou součást boje z toho důvodu, že ve své psychiatrické praxi byl konfrontován s důsledky kolonialismu pro psychiku jedinců. Až mrazivě působí například pasáž, v níž líčí případ francouzského policisty zodpovědného za řadu mučení, který v určité fázi léčby potkává v nemocnici jednu ze svých obětí. Oba se na základě setkání psychicky zhroutí. Tento případ přesně ilustruje připoutání mučitele a mučeného k sobě. A v pozadí je přítomen neviditelný, nemateriální prvek, koloniální

systém, manipulující s lidmi jako s věcmi. V jistém smyslu jsou zvěčnění oba: kolonizátor i kolonizovaný. Samozřejmě pro kolonizovaného je praxe koloniálního zvěčnění destruktivnější a vyhoceně depersonalizační. Alžírán, Kamerunec či Senegalec – ti všichni jsou redukováni na pouhou energii využitelnou pro práci.

Proč ovšem Fanon tak výrazně pracuje s pojmem národního osvobození a opírá jej o rolnictvo? Na rozdíl od jiných dobových teoretiků revoluce je pro něj totiž vedle ekonomických ukazatelů důležitá i rovina identity a prostoru, kde se vytváří. Jako by si uvědomoval, byť možná z dnešního pohledu nejasně, že místo, odkud vyvěrá ochota člověka nasadit život za osvobození vlastní či svých bližních, musí být místem širší kolektivity. A právě od toho se odvíjí Fanonovo pojetí národa. Nabádá sice k tomu, aby kolonizovaní nevytvářeli „kopii“ Evropy, ale na druhou stranu se domnívá, že v situaci současného kapitalismu není možné organizovat osvobození bez státu či podobného souboru institucí. Kritizuje sektářské násilí a rozbroje stojící na etnickém základě, k nimž docházelo v mnoha dekolonizovaných společnostech. Právě jednotlivé kolektivity na úrovni kmenových společenství či etnik chce nahradit národní identitou, aby masy získaly dostatečně silný základ pro svůj boj.

A proč rolnictvo? To vychází přirozeně ze sociálního stavu zemí takzvaného třetího světa. Jednalo se – a v tomto bodě se za posledních šedesát let příliš nezměnilo – o státy s drtivou převahou zemědělského sektoru výroby, často v podstatě bez průmyslu či služeb. A pokud už v bývalých koloniích nějaké služby a průmysl existovaly, byly organizovány ve městech elitami, více či méně úzce napojenými na koloniální buržoazii v Evropě. Těmto vrstvám nelze v otázce osvobození od kolonialismu podle Fanona důvěřovat. Fanon vlastně předkládá, byť mnohdy zbytečně lyrizující formou či v podobě textů, které lze dnes těžko považovat za vědecké, až překvapivě přesnou sociologickou analýzu dynamiky vzniku a fungování elit a politického režimu v dekolonizovaných zemích. Pro označení těchto elit používá přiléhavá označení pseudoburžoazie, domorodá buržoazie či buržoazie úředníků. Proti nim klade lid. Jím rozumí zejména rolnictvo, případně lumpenproletariát zdržující se ve slumech v okolí

městských aglomerací, které jsou pomocí aparátu policejních stanic, kasáren nebo škol udržovány v područí moci a v pasivitě.

Emancipace národem

Pro sebeuvědomění mas je pro Fanona klíčovou rovinou kultura – v podobě povědomí o vlastních dějinách a o hodnotě vlastní identity či zdravého, nelokajského sebechápání. Předbíhá zde dobový stav sociálních věd a některé jeho závěry anticipují například Birminghamskou školu, která analyzuje sociálně deklasované ve Velké Británii také perspektivou kulturních kategorií. Fanonovým cílem je načrtnout nový humanismus, který nebude omezený na národní stát, ale bude vpravdě nadnárodní. Domnívá se, že rozvojové země musí projít fází národního sebeuvědomění a osvobození, jelikož „v Africe kráčí vznik národního uvědomění ruku v ruce s ryze africkým uvědoměním si vztažů striktní časové souběžnosti. Zodpovědnost Afričana vůči své národní kultuře je zároveň zodpovědností vůči negro-africké kultuře. Tato dvojí zodpovědnost nevyplývá z žádného metafyzického principu, nýbrž ze znalosti banálního zákona, jenž říká, že kterýkoli čerstvě nezávislý národ právě v té Africe, v níž se kolonialismus snaží udržet zuby nehty, musí nutně být národem žijícím v obklíčení, národem, jehož existence je křehká a který se nachází v neustálém ohrožení.“

Jeho pojetí národa je tudíž jiné než to evropské. Nejde o kvazínárod středověkých elit a nejedná se ani o mýty vytvářené s úmyslem posílit vznikající národní státy 19. století. Jde naopak o národ těch nejobořejších, národ vydědenců a psanců. Fanon rozvíjí pojetí národa, jež má za cíl emancipovat člověka a sloužit k politizaci utlačovaných mas v rozvojových zemích. Tato politizace je samozřejmě orientována antielitářsky. Není právě toto úkolem emancipační levice i v našich, zcela odlišných podmínkách? Myslím, že kniha Frantze Fanona nám může pomoci porozumět nejen dějinám kolonizací a antikoloniálního boje, ale také přítomnosti, v níž levice zoufale postrádá schopnost vymezení adekvátních politických těles a subjektů sociální změny. Možná je načase sebrat některé pojmy pravici. Obdobně jako je v rovině politické filosofie třeba používat pojem svobody socialisticky, je možná také nutné emancipačně – humanisticky a solidárně – pracovat s národním či z národa vycházejícím společenstvím.

Autor přednáší na Pedagogické fakultě UK a působí na Akademii věd ČR.

Frantz Fanon: Psanci této země. Přeložil Dušan Špitálský. Tranzit.cz, Praha 2015, 294 stran.

Markus Heikkerö: Letní den v Kangasale, 1969

Pro potěchu maskulů

Román Jádru Slunce Johanny Sinisalo nás zavádí do alternativní současnosti „nového Finska“. Stát pečuje o blaho svých občanů na základě eugeniky, striktně antifeministické politiky a zákazu všech omamných látek. Nakolik je tento fiktivní systém vzdálen dnešním společenským normám?

DANIELA POLÁKOVÁ

Anotace knihy *Jádru Slunce* (Aurington ydin, 2013; česky 2016) finské autorky Johanny Sinisalo čtenářům slibuje mrazivou antiutopii, jež má být ozvěnou nejslavnějších děl žánru. Hned úvodem je však nutno říct, že román není pouze dystopií; zvláštní je právě svým pohybem na hranicích žánrů. Autorka líčí finskou společnost současnosti, která však prošla půlstoletím odlišné historie, a tuto dystopickou vizi dále propojuje s drogovou tematikou. Ta dominuje začátku knihy a přípravu je fanouškům dystopie poněkud pomalejší rozjezd. Drogy ovšem nutno dát do uvozovek – ve finské „eusistokrácii“, která všechny návykové či lidskému zdraví nepříznivé látky zakázala, je hlavním a zatím nedostupnějším artiklem chilli – zdroj kapsaicinového rauše. Dystopické téma se však později přece jen prosazuje a ukazuje logiku státu, jehož společenský řád je založen na eugenice a genderových předurčeních. Zejména feministkám tak román připravuje vyhlídkovou jízdu peklem.

Domestikace ženy

Všechny zásadní obrazy fungování státu se nám ukazují prostřednictvím dopisů hlavní hrdinky, adresovaných její ztracené sestře. Tato retrospektiva redukována na ohledávání zásadních momentů jejich vztahu přitom funguje překvapivě dobře. Sinisalo umí vystavět děj, servíruje čtenáři nejprve zmínky o osobách, událostech nebo rysech popisovaného světa a nechává jej chvíli tápat, aby poté zodpověděla většinu jeho otázek. Využívá přitom

i dynamizující texty – odborné články, reklamy nebo říkanky nového Finska.

Finský stát si ukládá pečovat o dobrý život svých občanů, kterému dává obrysy Národní úřad zdraví a opírá jej zejména o rodinné blaho a pověstné teplo domácího krbu – když budou pečovatelsky založené ženy bdít nad domovem a muži budou tohoto pohodlí užívat, pak budou životy žen i mužů dobré a šťastné. Jak toho ale docílit? Namísto emancipace zvolilo Finsko opačný proces a ženu domestikovalo. Existují tak čtyři oficiálně uznaná pohlaví: eloje-femiženy, morloci-neutriženy, maskulové a minusoví muži. Domestikovaná žena – eloj – je krásná, vždy upravená, pečovatelská a žádoucí a existuje pro potěchu a příjemný život maskulů. Nejsme zde příliš vzdáleni Levinovým paničkám, avšak Finsko si na rozdíl od Stepfordu vystačí bez robotických machinací.

Jádru Slunce nabízí základní feministické teze v beletristickém kabátku a je otázka, nakolik bude fungovat pro různé typy čtenářů. Autorka ale, nutno dodat, nepřestává zdůrazňovat konstruovanost celého systému – od časopisu Femislečna pro eloje od šesti let po jejich systémovou pogramotnost. Tvrdé formování charakteru elojí by tak mohlo být zřetelné i zarytým genderovým esencialistům.

Rousseau versus Wollstonecraftová

S otázkou přirozenosti se feministické myšlení potýká od samého počátku. Knihou Johanny Sinisalo tedy zaznívají více než dvě stě let staré problémy a teze: jako by se zde střetával Jean-Jacques Rousseau – který sice ženy nechápal jako hloupější nebo méně schopné, ale jejich výchovu chtěl přesto plánovat právě skrze jejich podřízený vztah k muži a učít je poddajnosti a poslušnosti – a Mary Wollstonecraftová, která upozorňovala na to, že podřízenost mužům křiví charakter žen a že zejména ekonomická závislost na mužích způsobuje snahy jimi manipulovat a nedovoluje věnovat se plně citům, když musí na prvním místě zhodnocovat zejména materiální možnosti života. I eloje Johanny Sinisalo jsou vedeny k bažení po sňatku, k němuž si razí cestu přes plány dalších elojí. V jejich osudu je ovšem, jak autorka ukazuje, mnoho tragičného, způsobeného právě aktuálním uspořádáním sil a hodnot.

O finském systému se ale nakonec dovídáme překvapivě málo a po celou dobu narážíme pouze na jeho obecnější rysy; Sinisalo nám nenabízí důkladný pohled na jeho

fungování, ale spíše útržky jeho historie. Tajemstvím tedy zůstává zahalen jak nejdůležitější finský úřad, tak postavení morloků a minusových mužů. Pravidlům žánru se do značné míry vymyká i samotný závěr knihy. To, co víme, však stále dokáže útočit na naše představy o základních ženských (a lidských) právech. Kniha tak funguje zejména díky pnutí světa příběhu a světa čtenáře. Do jaké míry je ale fikce? V mnoha případech zde autorka pouze karikuje úkazy našemu světu vlastní a řada událostí v knize mu koneckonců není příliš vzdálena. V *Jádru Slunce* jsou tyto jevy pouze systematictější a definitivnější, nejsou záležitostmi „pouhé“ kultury, ale oficiální politiky. A právě touto definitivností získávají mnohem děsivější rozměr.

Autorka je bohemistka.

Johanna Sinisalo: Jádru Slunce. Přeložila Linda Dejdarová. Odeon, Praha 2015, 344 stran.

Filosofie pölätüoismu

V češtině vychází již druhá kniha polsko-britského avantgardisty Stefana Themersona. Zahrnuje dvě prózy, které kromě postavy kardinála Pölätüa spojuje především rozvernost, překračování žánrových pravidel a vkládání seriózních myšlenek tam, kde bychom je nečekali.

PETR ŠMÍD

Stefan Themerson, autor polsko-židovského původu, který se v průběhu druhé světové války natrvalo usadil ve Velké Británii, byl poprvé představen českému publiku nakladatelstvím Rubato v roce 2015, kdy vyšel překlad jednoho z jeho pozdních románů *Záhada sardinky* (1968). Themerson byl agilní filmař, skladatel a spisovatel, který začínal jako autor knih pro děti. Od roku 1944 až do své smrti žil v Londýně, kde se svou celoživotní družkou, malířkou a filmařkou Franciszkou Themersonovou,

založil roku 1948 nakladatelství Gaberbocchus Press, v němž mimo jiné vyšel v roce 1951 první anglický překlad Jarryho *Krále Ubu*. Kromě prózy se Themerson věnoval také takzvané sémantické poezii, která preferuje faktický (až slovníkový) význam slov oproti významu básnickému. V letošním roce přišlo nakladatelství Rubato se svazkem zahrnujícím dvě rozverné prózy ze šedesátých a sedmdesátých let, které skutečně představují „osvěžující a intelekt povzbuzující literaturu“, jak sami nakladatelé charakterizují svou produkci.

Realita duše, realita cibule

Recenzovaná kniha spojuje dva texty, které byly původně vydány samostatně s odstupem patnácti let. Starší z nich, *Kardinál Pölätüo* (1961), je oproti *Záhadě sardinky* o poznání rozpustilejším dílkem. Čtenářům se bezpochyby vybaví Gombrowiczova „poťouchlost“ (v knize například vystupuje postava filosofa Bertranda Russella, který byl Themersonovým přítelem v reálném životě), Ecova bludiště seznamů a intelektuální obžerství či Borgeso-vy mystifikace a parodie seriózních žánrů, jako je teologické pojednání nebo slovník. Prostá dějová linie sleduje úsilí kardinála, dychtivého obránce katolické církve, o záhubu básníka Apollinaira; ten je v knize kardinálovým synem a představuje pro něj ztělesnění zhouby církve i duší věřících. Apollinaiem se mimochodem Themerson zabýval i jako literární vědec v díle *Apollinaire's Lyrical Ideograms* (Apollinairovy lyrické ideogramy, 1968). Po básnickové smrti pak supluje tuto úlohu – ovšem pouze v hádce, nikoli ve smrtelném souboji – analytický filosof Alfred Jules Ayer, v románu vystupující coby malý školák. Kardinálův život, který se rozpíná nad téměř celým 19. i 20. stoletím, je vyplněn pečlivým sepisováním rozsáhlé knihy *Filosofie pölätüoismu*. Ta má sloužit k sofistickému smíření rozporů mezi vědou a vírou a k doložení a zdůvodnění teze, že věda je pouze podmnožinou náboženství.

Rychlý spád knihy zajišťuje především neustálé střídání žánrů, stylistiky i grafického ztvárnění textu. Vedle narativních kapitol se setkáme s výčtem kardinálových návštěv u známých vědců druhé poloviny 19. století včetně Pasteura nebo Marxe, výběrem z kardinálových korespondence, traktátem *O realitě duše a realitě cibule* či se *Slovníkem traumatických symbolů*. Zejména v pasážích, jež mají být výňatkem z *Filosofie pölätüoismu*, Themerson chvílemi mate čtenáře očekávající parodii zařazením seriózních myšlenek. Nabízí se zde srovnání s Gombrowiczovým esejem *Naše erotické drama* (2003, posmrtně; česky 2008). Gombrowicz ovšem koncipuje celý text jako seriózní rozpravu o sexualitě a její parodičnost vyplývá až z kontextu autorovy tvorby a osobnosti.

Život jako nedorozumění

K novele *Kardinál Pölätüo* je přiřazen druhý, původně samostatný text *Generál Piesc aneb případ zapomenuté mise* (1976). Oba texty vyšly později i v zahraničí v rámci jedné publikace. Spojitost mezi oběma prózami je přitom spíše Themersonovým šprýmem. V příběhu, který je načrtnut pouze na několika desítkách stran, se letmo mihne kardinál Pölätüo a pár epizodních postav z předchozí novely. Text opět kombinuje obvyklé narativní části s pasážemi stylizovanými jako osobní dopisy postav, úřední korespondence a podobně. Děj se odehrává v Bukumlanské republice a příběh generála Piesca – tohoto „nostalgického outsidera“ – je svéráznou variací na faustovský mýtus. Generálovo hledání smyslu života je „zapomenutou misí“ především z důvodu neuchopitelnosti a nemožnosti pojmenovat cíl či smysl, který hledá. Jeho přítelkyně kněžna Zuppa dodatečně pátrá po smyslu jeho cesty, neboť se domnívá, že v ní šlo o jakési tajné poslání. V závěrečném dopise z prezidia Bukumlanské republiky je jí však sděleno, že jméno generála Piesca není tamním úřadům známo a jedná se patrně o omyl. Zdá se, jako by Themerson připouštěl možnost, že lidský život nemá ani nezjevný a neznámý smysl, ale je prostě pouhým trapným nedorozuměním.

Autor je čtenář.

Stefan Themerson: Kardinál Pölätüo / Generál Piesc aneb případ zapomenuté mise. Přeložila Joanna Derdowska. Rubato, Praha 2016, 280 stran.

Myšlení o nepřízpusobivém médiu

Kapitoly z teorie komiksu

Kniha V panelech a bublinách může sloužit jako původní česká příručka pro myšlení o komiksu. Dvanáct hutných kapitol obsahuje teoretická pojednání, v nichž se dobře odráží „boj tvárného a pružného média s pevnými rigidními teoretickými kategoriemi a metodami“.

ANTONÍN TESAŘ

Dělat knihu, která si bere za cíl být úvodem do teorie komiksu, znamená otevřít hned několik bojišť najednou. Nejde jen o to nějak uspořádat různorodé přístupy k myšlení o komiksu a zasazovat je do širších souvislostí. Znamená to také se k nim kriticky stavět, přehodnocovat je a upozorňovat na jejich slabiny. A konečně to také vybízí k problematizování samotných základních principů teorií uměleckých forem, hluboce zakořeněných návyků spojených s teoretizováním o umění. Jde o médium, které svou vlastní historií, reputací, ale i formou mnoho z těchto návyků podřívá nebo přinejmenším obnažuje jejich dosud skryté působení. Autoři knihy *V panelech a bublinách. Kapitoly z teorie komiksu*, Pavel Kořínek, Martin Foret a Michal Jareš, prakticky před žádnou z těchto polemik neuhýbají.

Stigma braku

Komiks je specifické a svým způsobem nešťastné médium v několika ohledech. Nedo- káže zastřít hybridní povahu za sebe kladených navazujících statických obrázků (obvykle) doprovázených textem, čímž může provokovat teoretiky pasoucí po zcela své- bytné (a mnohdy chimérické) esenci každé- ho daného média. Po většinu své historie byl řazen mezi „nízké“ umělecké formy a pova- žován za infantilní nebo brakovou zábavu.

Oproti filmu nebo videohrám navíc není tak úzce spojen s technologickým pokrokem, který by zakládal jeho prestiž – neexistuje v něm nic jako skok od něměho ke zvuko- vému filmu nebo od arkádových automatů k osobním počítačům a domácím konzolám. Konečně je také na tržní úrovni v zásadě spo- jený s jinými médii, konkrétně s časopisec- kým a knižním, což je dáno tím, že je (tiště- ný) komiks fyzicky připomíná.

Teoretizovat o komiksu tak v mnoha pří- padech zároveň znamenalo a stále znamená

ho hájit před jinými, „silnějšími“ médii se stabilizovanějšími teoriemi, autonomnějí- mi trhy a prestižnější pověstí. Teorie se pro- to často mění v apologetiku, což je posun, který ve skutečnosti jen utvrzuje „podříze- nost“ komiksu. I tento aspekt autoři knihy zohledňují a dokážou se k němu stavět kri- ticky. Například se několikrát vymezují vůči formátu „graphic novel“, který je sice spojený s umělecky ambiciózními komiksy, ale v kon- textu celých komiksových dějin představu- je naprostou anomálii oproti převládajícímu

„spotřebnímu“ seriálovému artiklu, jenž je určen zpravidla pro děti a mládež.

Vzepření teorii

Autorům navíc pomáhá, že průběžně aplikují teoretické koncepce na českou produkci, kte- rá představuje výrazně odlišný vzorek oproti tomu, s nímž pracují američtí nebo západoev- ropští badatelé. Klubácké komiksy nebo třeba zapomenuté jednopanelové stripy *Filip, pes & spol.* Vlasty Švejldové vybízejí k revizi zave- dených pohledů na žánry nebo na samotný sekvenční princip komiksového média. Stejně tak vyostřený postoj KSČ ke komiksu jakožto úpadkovému západnímu formátu představu- je pozoruhodný a výrazný mocenský diskurs. To všechno kniha samozřejmě jen naznačuje na malém hutném prostoru, nicméně je dobře, že to vůbec dělá. Zejména pobídky ke zkoumá- ní komiksového trhu, vlivu praxí souvisejících s komiksovou produkcí, distribucí, propagací a recepcí na výsledná díla, ale také odlišnosti různých národních historií tohoto média uka- zují badatelům důležité směry, které mohou výrazně korigovat závěry „čisté“ teorie.

Unikavost komiksu, jeho hybridnost, obtíž- ná definovatelnost, přizpůsobivost různým platformám, ale i historické sepětí s dětský- mi čtenáři a konečně také samotný „obroze- necký“ boj za jeho uznání coby plnohodnot- ného umění nejsou ve skutečnosti nedostatky, ale přednosti. Pro akademiky je to sice zdroj problémů, ale síla komiksu spočívá mimo jiné i v tom, jak se teorii vzpírá a nutí ji, aby se proměnila k jeho obrazu. Z knihy *V panelech a bublinách* je cítit právě tento boj tvárného a pružného média s pevnými rigidními teore- tickými kategoriemi a metodami. Výsledkem střetů je živé, podnětné a neukončené myš- lení o médiu, které je dobrodružné tím, že je na něm stále co objevovat.

Pavel Kořínek, Martin Foret a Michal Jareš:

V panelech a bublinách. Kapitoly z teorie komiksu. Akropolis, Praha 2016, 456 stran.

literární zápisník

Nikdo se nebude smát

JIŘÍ ZIZLER

„A já mám na světě jedno přání: rozumu věr- ný být do skonání,“ říká se v jedné barokní písni. Pod to se dnes podepisují celé zástupy politických činitelů, agitátorů, komentátorů a glosátorů, kteří vzývají a omílají racionalitu do omrzení. Prý se dnes zcela vytrácí a lidé se nedovedou správně rozhodovat. Racionalita bývá definována jako účelné chování vzhle- dem k nějakému cíli – souvislost se zájmy a idejemi nelze popírat. Vzniká otázka, co je pro člověka skutečně výhodné, navíc s ohle- dem na faktor času, krátkodobost a dlouho- dobost. Zabývá se tím i řada sofistikovaných psychologických experimentů. Aplikovanou racionalitu na mnoha konkrétních příkla- dech a modelech rozvíjí teorie her.

V politice to nestojí zas tak složitě. Co o věcech soudím a hlásám já, je racionální, co vypráví můj oponent, je čistá iracionalita. Politici to samozřejmě nemyslí vážně. Jejich aspirací není filosofovat o rozumu. Kdo udě- lá to, co mu doporučují oni, obstojí ve zkouš- ce a prokáže racionalitu zcela dostatečnou, ačkoli někdy není tak docela zjevné, zda ti, kteří přesvědčují, jsou také sami přesvědčeni.

Operování s racionalitou tu odkazuje spíš k propagandistické, ideologické a mediální manipulaci. Kvůli této politováníhodné okol- nosti však racionalita nepřestává být jedním ze zásadních témat zkoumání člověka a spo- lečnosti. Její podstatu, charakter a smysl by dozajista jinak uchopili biologové, psycholo- gové, ekonomové, antropologové, filosofové i teologové. Svě k tomu pochopitelně má co říct i umění ve svých různorodých podobách.

Jednou z významných postav seriálu Star Trek: Nová generace je android Data. Sestro- jený podle pravidel robotiky, vynikající a neselehávající odborník, dobrý společník a vlastně prima chlapík, který ale postrá- dá lidské emoce. Dokáže emoci rozpoznat a sui generis jí porozumět, jeho schopnost empatie ale limituje povaha umělé inteli- gence. Vnímá tedy humor, leč nedovede si ho vychutnat: nesměje se. Ovšem přeje si to – v jednom díle mu Q, záhadná všemoc- ná bytost, splní jeho touhu a Data se blázni- vě rozchechtá. Hranice racionality byly, ale- spoň na chvíli, proráženy.

Je obsahem našich životů směřování ke stále větší racionalitě? Jak to bude na světě vypadat, až se lidská racionalita bude blížit absolutním hodnotám? Hájemstvím raciona- lity se jeví být věda. Máme tedy řídit a pro- žívat své životy vědecky? Nezdá se, že by to lidé dělali – naše bytí naplňuje konání absurdní, prapodičné, pochybné, ztřeště- né, nebezpečné a zakazované. Lidé šplha- jí na nejvyšší hory, skáčou z mostů, berou drogy, bláznivě se zamilovávají, vybuchu- jí smíchy skoro bez příčiny. Asi to pro ně přese všechno nese nějaký smysl, jehož se

nechtějí a neumějí vzdát. K našemu základ- nímu nastavení patří komplexní prožívání včetně emocí primitivních i nejsložitějších, pozitivních i negativních, radost a nadšení stejně jako úzkost a strach. Emocionální je člověk vždy jedinečným způsobem, kdežto racionalita spíše předpokládá určitou stej- nost. Proto je patrně jejím ideálním repre- zentantem robot.

Racionální člověk představuje pochopi- telně jen abstrakci. Soutěže o nejracionál- nější exemplář lidského rodu se nepořádají. Také v racionalitě se lze docela dobře ztratit – imaginace nám vykresluje jedince, kterého úsilí o maximální racionalitu dožene k šílen- ství. Může to být pěkný námět na povídku či román. Dokonalá rozumnost předpokládá úplný hlad, oproštěnost od vnějších vlivů. Pro případ rozhodování bychom prý tedy asi měli mít možnost náš emoční čip vypnout.

Randiáni, přívrženci americké filosofky Ayn Randové, považují za iracionální a zhoub- ný jakýkoli altruismus a snaží se jej vymýtit. Marně. Toto náboženství hyperprůměrných sobecků nás ještě nepřemohlo. Na podporu egoismu sice není třeba organizovat zvláštní kursy, ale potřeba nezištného sdílení, solida- rity a ochota převzít břemena druhých půso- bí nevykořenitelně. K člověku patří touha po sebepřesazení směrem k vyšším hodnotám; transcendence však předpokládá a vyžaduje obět. Transcendující člověk se vždy něčeho vzdává, třeba i sebe samého, třeba i vlastní individuality a vlastního života ve prospěch něčeho nadosobního. Odměnou je vítězství nad smrtí, pokud smrtí rozumíme také cha- os, absurditu, prázdnotu a entropii.

Racionalita ve svých rozporech a antino- miích představuje stále záhadu a velkou otázku. Můžeme říct, že je racionální pří- roda? Kam nás ale potom vede? Nebo nás už nevede nikam, protože člověk je „prv- ním propuštěncem evoluce“, jak napsal jaký- si filosof? Co je zde to specificky lidské? A je racionalita univerzální a nadčasová, nebo polymorfní a proměnlivá? Zredukuje v jejím zájmu v budoucnu člověk své emoce a vzdá se například smíchu? Zatím jsou to jen spe- kulace, ale budoucnost se neúprosně přiblí- žuje, daleko rychleji, než si ještě obyvatel- é minulých desetiletí dokázali představit. Ruka budoucnosti po nás šátrá tak neod- bytně, až z toho jednoho zalévá úzkost. Pro- zatím se musíme spokojit s diktem klasika o srdci, jehož důvody rozum nezná, a vírou, že ty důvody mohou být docela dobré. Aby- chom rozuměli věcem a byli lidmi, musí- me být alespoň trochu nerozumní. A vůbec – možná bychom zase měli začít číst science fiction.

Autor je literární historik.

Dubček, Charta, Zátopek

Historický komiks tvorbou a lopatou

Mezitím probíhá diskuse o chystaném mimořádném sjezdu strany.

Karel Jerie zvolil zdánlivě lacinou, ale ve skutečnosti výtvarně velice vydatnou stylizaci aktérů do podoby různých dinosaurů

Při pohledu na knižní pulty je zjevné, že českému historickému komiksu se v posledních letech daří. Řada nakladatelů chce této situaci využít a do oběhu vypouští jak obrázkové příběhy, objednané podle toho, která osoba či událost zrovna slaví kulaté výročí, tak i pokusy o nové koncepty či série.

PETR A. BÍLEK

Česká televize rozjela komiksové zpracování televizní série České století už v roce 2013. Zatímco scénáře Pavla Kosatíka pro televizi ztvárnil jediný režisér, Robert Sedláček, pro komiksovou řadu byl pro každý díl vybrán jiný výtvarník. Což přináší různorodost vizuálního „rukopisu“, ale také rozkolísanost úrovně každého dílu. Potvrzují to i oba nové přírůstky, díky nimž máme nyní sedm z cílových devíti příběhů. A k nim si přibalíme příběh o hrdiném Emilu Zátopkovi, k jehož vydání spojily své síly Argo, Paseka a Český olympijský výbor. Z hlediska možností, jak zobrazovat dějinné události, je komiks oproti slovnímu či televizně-filmovému vyprávění médiem na první pohled handicapovaným. Nemůže nabízet věrohodné „fotografování“ dějinných událostí, které umí potlačit nevěru a evokovat dojem, že cosi dávného před našima očima ožívá a děje se znovu. Chybějí mu nástroje na vytváření dojmu ucelenosti; jako médium, které obnažuje svoji sekvenčnost, je schopen nabízet jen izolované a stylizované výseky dění. Komiks je navíc i metavyprávěcím nástrojem – je nutné svou podstatou i komentářem k zobrazovanému dění, podobně jako karikatura či parodie. Pracuje s částí, která se má nějak vztahovat k celku, ale onen celek evokovat automaticky nedokáže.

Dinosauri a kravatový kód

V tomto ohledu ale naše tři komiksy mají výchozí podmínky dobré. Vyprávějí o tom, co implikovaný čtenář již zná, a kdyby neznal

a trápilo ho to, může sáhnout k televiznímu Českému století, respektive u Zátopka neučiní, ani kdyby nikam sahat nechtěl: pokud jde o letní sporty, Český olympijský výbor nedisponuje žádnými symbolickými hrdiny mezi aktivními sportovci, a tak zvolil cestu resuscitace a recyklace všeho, co se z muzeální položky se jménem Zátopek hodí.

Komiks *Češi 1968: Jak Dubček v Moskvě kapituloval* (2016) nakreslil Karel Jerie tak, že dle mého dojmu patří spolu s příběhem *Češi 1952: Jak Gottwald zavraždil Slánského* (2013), zpracovaným Vojtěchem Maškem, na vrchol celé série. Jerie zvolil zdánlivě lacinou, ale ve skutečnosti výtvarně velice vydatnou stylizaci: dal aktérům podobu různých dinosaurů. Pro všechny postavy jakožto veřejné činitele po právu aplikoval kravatový kód a právě konkrétní kravata na předním přebalu nenásilně vysvětluje, která historická osoba se v té které dinosauri kůži skrývá. Čtenář důvěrně obeznámený s vizuálním obrazem pražského jara to potřebovat nejspíš nebude, čtenář takto nevybavený se může k záložce kdykoli vrátit, vstoupí-li na scénu postava, kterou nerozpozná; chytré řešení, které otvírá bránu různorodému čtenářstvu. Z hlediska toho, co komiks umí, se vyplatilo i oskání širšího kontextu – vypráví se vskutku jen příběh invaze a následného moskevského vyjednávání. Vyhozená situace, v níž se českoslovenští političtí lídři ocitnou pod tlakem a musejí jednat sami za sebe, a nikoli schvalovat na politbyru předpřipravené materiály, je dostatečně dějová a umožňuje kreslit obrazy jedinců v mezních situacích, s nimiž si nevadí rady. Příběh střídá pasáže, v kterých dominuje výkladový text, s pasážemi, jimž vládne kresba. Text pracuje s dikcí solidnosti, kresba naopak hyperbolizuje fascinaci panoptikálními zjevenými, což vytváří funkční napětí, v němž obě složky nepochodují nudně v rytmu pravá-levá, ale jakoby soupeří a akcentují možnost rozdílných pohledů. Karel Jerie v tomto příběhu vytěžil ze scénáře takřka maximum možného.

Správní chlapíci nudí

O Jiřím Husákovi, který je výtvarníkem příběhu *Češi 1977: Jak z rock'n'rollu vznikla Charta 77* (2016), se totéž, myslím, říct nedá. Nabízí nám typické čítankové provedení, v němž volbu komiksového média lze nejspíš vysvětlit předpokladem, že to bude mladým lidem blízké a že jim to konečně naservírujeme, když o tom nechtějí poslouchat seriózní pořady v televizi či při školních besedách s pamětníky. Tento přístup je vidět už na obálce: když slovo Charta 77, tak „napsané“ na psacím stroji, k tomu rozstříhané papírky a pouzdro na kytaru, která se stane zbraní. Pokud čtenář čeká, že vstupní klišé budou uvnitř subverzivně roztrhána na kusy, nedecká se; perversní typ se může bavit tím, jak k němu mašírují další a další.

Husák aktéry a jejich jednání kolázuje z dobových fotografií. Nasazováním hlav Havla, Jirouse, Kohouta či Patočky na anonymní těla, k nimž přiřazuje elementární pozadí (chodník, parkety, tapetovaná zeď), případně i dobové předměty typu magnetofonu Tesla B4, se snaží vyvolat efekt reálného. Stojí ale před úkolem vizuálně vyprávět příběh, který není z tohoto hlediska vůbec vydatný a vděčný. To, co se kolem procesu s Plastic People of the Universe a následného vzniku Charty 77 odehrává, jsou události typu debat, promýšlení, psaní textů a podobně. Proto na většině panelů buď jedna, nebo dvě hlavy v dialogu říkají něco, co ilustruje, kdo jsou dobří chlapíci, kdo jsou špatní chlapíci a jak jedni mluví a jednáji moudře, zatímco ti druzí ne. Dějová akčnost, jež by učené disputatione rozhýbala, se proto vnáší z vnějšku, aby zachránila aspoň něco: když

historik umění František Šmejkal má sdělit Václavu Havlovi, že nějací mladíci z hudebního undergroundu jsou vystaveni represím, kráčí na Hrádeček přes sněhové pláně, jako kdyby byl traperem u řeky Yukon. Jakmile ale dorazí, panely opanuje uspávací nuda.

Exponát Zátopek

Komiksový román *Zátopek: ... když nemůžeš, tak přidej!* (2016) dal dohromady „mašinovského“ scenáristu Jana Nováka a „nebelovského“ výtvarníka Jaromíra 99. Druhý jmenovaný zjevně dělal, co se dalo, a archaizující kresbou i barevností, ale i výběrem toho, co a jak je ze světa Zátopkovy hvězdné dráhy vizualizováno, vytváří dílo pozoruhodné a jedinečné. Nicméně scénář je napsán tak příšerně, že ve výsledku je na komiksu nejzajímavější to, jak je nezajímavý. Novák pojal vyprávění jako synopsi pro Hollywood – jako by vyprávěl pro někoho, kdo o Zátopkovi ještě nic neslyšel a na koho má zapůsobit, že to napsal život sám. Jen stvrzuje letité usazeniny toho, co se ví, a komiksovým vyprávěním legendu nijak neposouvá z muzejního piedestalu. Aby se to fakt líbilo každému, nasměruje Novák vyprávění do žánru romace: po letité dřině přichází úspěch sportovní, a k němu navíc ještě láska. Emil je dobrák od kosti, Dana je krásná jak z plakátů padesátých let, kolegové i soupeři férovi a vše kazí jen zlí komunističtí politrucci. Ale i nad nimi oddanost a láska zvítězí.

Novák vypráví prvoplánově, aniž by se zdržoval zvažováním možností, kdy by se věci vyjevily jinak, než se dosud zdálo, či přemýšlením nad svou dikcí. Emil si „před olympiádou v Helsinkách vzal pod křídlo mílaře Stanislava Jungwirtha“. A Jaromír 99 není zlomyslný, a tak ani to křídlo Emilovi nenakreslí... Novákovi nejde o drama člověka zneužitého moci, protože pak by možná vytanula analogie k dnešnímu zneužívání téhož olympijskou komercí. Emil se prohlásí v politických záležitostech za „galileogalileistu“, tedy za pragmatika, zatímco na dráze běhá bez kompromisů, jako správný „janhusista“. Jedinou otázkou, která zůstane hledat i po dočtení, je to, jak mohli Gottwald se zetěm Čepičkou a manželkami v roce 1952 sledovat doma v televizi olympiádu v Helsinkách, když televizní signál začal být u nás vysílán až od roku 1953.

A hlodá vlastně ještě jedna otázka. V přední tiráži se dočítáme, že „kniha je součástí projektu Zátopek 2016, který připomíná fenomenálního běžce, vzor milionů lidí po celém světě“. Ty miliony lidí nutně musejí vědět o svém vzoru mnohem víc, než se dozvědí v této knize. Komu je tedy určena? Pokud producenti věří, že mladým, pak podléhají bludu, že komiks čtou ti, kdo nic složitějšího nejsou schopni přečíst. Vyvádět je z tohoto omylu by se ale nemělo, protože pak domácí komiksoví tvůrci ztratí možnost získat aspoň jednou za čas slušný kšeft. Autor je literární teoretik a vysokoškolský pedagog.

Pavel Kosatík; Karel Jerie: Češi 1968: Jak Dubček v Moskvě kapituloval. Česká televize a Mladá fronta, Praha 2016, 80 stran.

Pavel Kosatík; Jiří Husák: Češi 1977: Jak z rock'n'rollu vznikla Charta 77. Česká televize a Mladá fronta, Praha 2016, 80 stran.

Jan Novák; Jaromír 99: Zátopek: ... když nemůžeš, tak přidej! Argo, Paseka, ČOV, Praha 2016, 208 stran.

Kulkova opomenutá sestra

Retušovaná svědectví o holocaustu

Události extrémního násilí a genocidy jsou natolik nepředstavitelné, že se může zdát, že cokoli bylo možné. Možná právě proto se memoárová literatura věnovaná holocaustu těší takové oblibě. Zároveň se čtenáři v úctě k obětem ostýchají kritické četby. Svědectví přeživších, které považujeme za autentické, však někdy cenzuruje svůj obsah a uchyluje se k fikci měšťanské rodinné historie či k pornografické imaginaci.

ANNA HÁJKOVÁ

Izraelský historik Otto Dov Kulka vydal v roce 2013 knihu vzpomínek na své dětství poznamenané koncentračními tábory, nazvanou *Krajiny Metropole smrti* (česky 2014). Dostalo se jí velmi pozitivního ohlasu. The Daily Telegraph ji označil za „nejdůležitější knihu o Osvětimi od dob Prima Leviho“ a autor za ni získal Cenu sourozenců Schollových, neboť podle poroty „podporuje odpovědné svědomí současnosti“.

Kulka, rodák ze Vsetínska, byl deportován, když mu bylo jedenáct let, a prožil v Osvětimi půl druhého roku. Jeho kniha představuje koláž impresí, snů a metafyzických úvah o táboře. Vlastní děj se týká malé moravské židovské rodiny – matky, otce a jeho samotného.

Otec Erich je deportován v roce 1939 jako odbojář a projde několika tábory. Matka Elly a malý Otto jsou deportováni v roce 1942 do Terezína a o rok později do Osvětimi, kde se s Erichem znovu setkávají. Elly a Erich zde počnou dítě. V emočně nejvypjatější části knihy opouští těhotná Elly Osvětim a odchází do

Německo obsadilo Československo a zásadní roli začala v tomto příběhu hrát skutečnost, že všichni zúčastnění byli Židé – Erich prošel jako odbojář řadou koncentračních táborů a v roce 1942 byli Židé ze Vsetínska odvezeni do Terezína. Rudolf, jeho nová žena Ilona, která byla zároveň jeho neteří, i Eva, které bylo už jedenáct let, byli o tři týdny později deportováni do Treblinky a zde zavražděni okamžitě po příjezdu. Elly, která mohla odejít společně s dcerou, jak to učinila většina ostatních rodičů, zůstala v Terezíně. Teprve po uplynutí jednoho roku byla deportována společně s Ottou (který se v té době stále ještě jmenoval Deutelbaum) a v Osvětimi se setkala s Erichem. Když odsud v červenci 1944 odcházela, byla ve vysokém stupni těhotenství a miminko, které se jí narodilo a bylo pak v září zavražděno, byla holčička. Elly zemřela v lednu 1945 na tyfus. Po válce se Erich stal Ottovým poručíkem, zdědil Rudolfův majetek a oba si zvolili po Elly nové příjmení Kulka. Otto emigroval do Izraele, Erich zůstal v Československu a oba začali působit jako historikové nacistické perzekuce Židů a druhé světové války.

Zcenzurované vzpomínání

Příběh je to fascinující sám o sobě – objevuje se v něm láska, dramatická, cizoložství, peníze i smrt. Ale skutečně důležitý je tím, že Kulka rodinný příběh zcenzuroval, aby vytvořil takovou rodinu, jakou by si býval přál, totiž tím, že vynechal svou sestru a muže, jenž byl jeho sociálním a možná i biologickým otcem. Jedním z důvodů, proč přežívší po genocidě píší vzpomínky, je vylíčit své zemřelé příbuzné – jména, tváře a zvyky zavražděných, po kterých nezůstalo nic, dokonce nemají ani hrob. Tato silná židovská tradice vychází už z židovských pamětních knih Jizkor Bicher. Tím, že Kulka ze své knihy Rudolfa a Evu vynechal, vymazal je z historie, a tím i jejich existenci.

Otto Dov Kulka při návštěvě Terezína, 60. léta. Foto Archiv bezpečnostních složek

tábora Stutthof, aby zachránila nenarozeného syna. Pár měsíců po porodu ale umírá. Přežijí pouze Otto a otec. Metafyzický styl knihy však umožňuje zásadní zjednodušení složité rodinné historie, ve které nechyběla nevěra, bouřlivý rozvod a soud o paternitu.

Poněkud jiná rodinná historie

Jak ukazují ve dvou esejích v internetovém magazínu *Tablet* a v *Literárním archivu*, ročenice Památníku národního písemnictví, skutečnost byla jiná, a to podstatně – Elly, rozená Kulková, byla provdána za výrazně staršího podnikatele Rudolfa Deutelbauma a v roce 1931 se jim narodila dcera Eva. Rudolf přijal jako praktikanta svého synovce Ericha Schöna a Erich s Elly se stali milenci. V roce 1933 se Elly narodil Otto. Po letech pomluv, negativních dopadů na rodinu a paternitním soudu (ve hře byl Ellyin značný rodinný majetek) se Rudolf a Elly rozvedli. Rudolf se pak o obě děti soudil a Eva mu byla svěřena do péče. V březnu 1939

bychom se po nich měli cíleně pít, nikdy si neuvědomíme, že stály v první řadě.

Změněná historie, falešný ostych

I když chápu Kulkovo rozhodnutí vytvořit ve svých pamětech rodinu, jakou by si býval přál mít, ale tento jev je nutno podrobit kritice. Kulka je etablovaný historik, a historii zfalšoval. Jako historik ví přesně, proč si nemůžeme příběhy vymýšlet. Příběh rodiny Otty Kulky je komplikovaný, nicméně složitě vztahy panovaly i v mnoha dalších rodinách – nechyběly milostné poměry, milenci ani bolestné rozvody. Při zpětném pohledu možná právě milostné aféry ukazují oběti holocaustu jako skutečné lidské bytosti. Takové příběhy o reálných lidech ale v Kulkových *Krajinách* nenajdeme.

V kritickém přístupu k memoárové literatuře s tematikou holocaustu panuje globální trend falešného ostychu. Je tomu tak pravděpodobně proto, že čtenář od těchto memoárů očekává naprosto cokoli: holocaust byl zcela extrémní záležitostí mimo čas a prostor, děly se při něm ty nejnepředstavitelnější věci, a žádnou vzpomínku tedy nelze a priori vyloučit jako nereálnou. Herman Rosenblat do své knihy *Angel at the Fence* (Anděl u plotu, 2009) přidal vymyšlenou vzpomínku na svou pozdější manželku Romu, jak mu hází jablka přes plot koncentračního tábora v Schliebenu. Když historik Kenneth Walzer ze Státní michiganské univerzity Rosenblatovy memoáry kriticky rozebral, vyvolalo to skandál, který přetřásala média v celé Severní Americe. Oprah Winfreyová už totiž stačila Rosenblatovy paměti označit za největší příběh lásky, jaký kdy četla, a podle knihy se plánovalo také natočení filmu.

Pornografický rámec

Kritičtější přístup prosazují také další historici. Kanadská nadace Azrieli, která se věnuje vydávání vzpomínek lidí přeživších holocaust, vždy žádá povolané odborníky, aby každý z těchto osobních příběhů přehlédlí a zredigovali, přičemž se občas stane, že nadace některé texty publikovat odmítne. Tak například odmítla anglické vydání pamětí Viktora Pollaka, které ovšem vyšly v českém překladu pod názvem *S Davidovou hvězdou peklem Terezína* (2010). Pollakovy paměti obsahují několik očividně vymyšlených pasáží, včetně obscenního vylíčení toho, jak příslušník SS znásilní židovské vězně, jednou ženu a podruhé muže. Historikové, z nichž jmenujme Na'amu Shik, ukazují, že sexuální násilí a vztahy mezi německými pachateli holocaustu a židovskými ženami byly mimořádně zřidkavé. Přitom poválečné zobrazování hrůz genocidy při vytváření představy o holocaustu výrazně využívá pornografického rámování; autobiograficky laděný román Ka-Tsetnika (Yehiela Den-Nura) *Dům panenek* (The House of Dolls, 1955) představuje nejznámější příklad. Pollakovy paměti jsou toho obzvláště skličujícím dokladem a to, že mohly v češtině vyjít bez nejmenšího slova kritiky, ať už ze strany historiků, novinářů či sdružení přeživších, ukazuje na nemístnou naivitu, s níž k dějinám holocaustu přistupujeme. Přestože vyvraždění šesti milionů lidí uprostřed civilizované Evropy bylo neuvěřitelné a hrůzostrašné, nepřestaly fungovat reálné zákonitosti. Abychom použili Rosenblatovu metaforu: žádní andělé, kteří by rozdávali jablka, neexistovali.

Ve hře je určitá kanonizace lidí přeživších holocaust. Může být těžké přistoupit ke kritickému čtení jejich svědectví, je to však naprosto rozhodující. Nejen že je vymyšlení falešných příběhů medvědí službou celému poli studia holocaustu, ale kritické čtení nám také umožňuje rozpoznávat u obětí jejich záměry, různorodost, rozpory a nedostatky. Restauruje je jako reálné lidi, kterými ve skutečnosti byly.

Autorka je historička, působí na University of Warwick.

Z angličtiny přeložil Jan Seidl.

ANTI KVÁRNÍ REPUKCE

O mase lidském

JAKUB VANÍČEK

„Letos v květnu postříkával dělník, jenž se přišel do stavení Novákova v Milešovicích, na dvorku hnůj. Náhle mu uvízla lopata v hadrech, a když ji vyškubl, vyvalila se lidská lebka. Za minutu měl zeť hospodářův před sebou páteř a nato půl lidské kostry.“ Rudolf Těsnohlídek sedí v soudní síni a činí do notesu kdovíkolikátý zápis z přelíčení. „Nejdříve byla vyslechnuta vdova po zavražděném Marie Bublová. Je chatrného zdraví a soud jí dovolil, aby vypovídala sedíc neda-leko stolku, na kterém byly rozloženy útržky šatů, vytažených z hnojiště, roztráskaná lebka a zlomky kostí.“ V redakci Lidových novin text posléze přepisuje, aniž by se nějak zvlášť vzrušoval. Postavu vykreslí detailně, talent pozorovatele a schopnost přesné kresby rozhodně nepostrádá. Neodpustí si občas sarkasmus, vždy jej však zakomponuje do textu tak, aby na sebe příliš nepoutal pozornost. Veden snahou zachytit realistický obrázek zločince, ať už jde o hrdlořeza anebo drobného zlodějčka drůbeže, neodchyluje se od předlohy, naopak, staví se před ní do pozice podřízeného zapisovatele.

V době počínající mánie literárních experimentů a vynucené originality díla Těsnohlídek sepisuje jeden případ za druhým, na novinových stránkách jich vyjdou desítky, později z nich komponuje romány. V rozmezí několika let z ničeho vypiplá žánr soudnický, přesně ten, o němž se učí ve škole v souvislosti se jménem Eduarda Basse. Těsnohlídek má na něm značný podíl – a přesto tehdejší literární kritika mlčí, mlčí a čeká na svou Bystroušku.

„Babička, dávno ještě ne stařena, jedna z těch, které mají nadevšecko rády vnoučata, zhlíží se v jejich očích a dýchají jako perník dobrotu, taková babička venkovská, v šátku, v starodávné jupičce s rohatými rukávy na ramenou a v sukni, jež se rovně rozbíhá od pasu jako na vystřihovaných panenkách, stála včera před brněnskou porotou pro zločin vraždy. Ubila manžela, s kterým žila lidský věk zdánlivě v pokoji, sekerou jako dobytče.“ – Nuzák je často zahánán do kouta, nuzák se dopouští zločinu nevyhnutelně; Těsnohlídek je proto realistou, aby popsal drtící mechanismy utrpení, logiku stupňující se hrůzy. Taková tvůrčí metoda, neornamentalizovaná a rezignující na polysémii metafor; připomíná ve své prostotě ono šestákové čtivo a stejně jako láká lidového čtenáře, pachem venkovských chlívů odpuzuje salonní zjev. Kritici mlčí, jedni jsou plně zaujati idylickým realismem, přiblblými vyprávěnkami odehrávajícími se na rodových statcích, kýčem, který vybujel z ducha národního obrození a s oblibou byl servírován k bábovce a hrnku s praženou čekankou. Škola kosmopolitní zas pošilhávala po skutečných literárních vzorech – k čemu jí asi tak mohly posloužit případy z brněnské soudní síně? Těmi že by se zabývala, když měla co dělat, aby na domácí scéně uvedla tvůrčí metody osvědčené na pultech francouzských knihkupců?

A tak se stalo, že Těsnohlídkovy obrazy lidové bída, sevřené železem zákona, vyšly v několika výběrech, že se literární historie v Lišce Bystroušce dočkala prvního autorova uceleného díla a že fragmentární vzpomínky na válečné útrapy obyvatelstva a vrahy z doby první republiky překryla náročná tvorba skutečných literátů. „Soudní lékaři prohlásili, že zranění Pařížkovo bylo životu nebezpečné a že bylo způsobeno nástrojem a takovým způsobem, že z toho obyčejně bývá smrt. Kdyby byla obviněná řízla hlouběji, byl by Pařízek vykřácel, vždýt i tak byl přetát sval a krkovice.“

Rudolf Těsnohlídek: Mrtvý u kříže a jiné soudnický. Profil, Ostrava 1971.

Propaganda je jako kouření

S Vitalijem Manským o Ukrajině a nových formách lidskosti

Přední ruský dokumentarista Vitalij Manskij na letošním karlovarském filmovém festivalu představil vedle svého nejnovějšího titulu Příbuzní i loňský koprodukční snímek V paprscích slunce. Jeho filmy kladou otázky po národní identitě, totalitních režimech i ruské kulturní politice.

KAMILA DOLOTINA

Ve svém posledním filmu Příbuzní sledujete národní konflikt uvnitř země, která ještě donedávna byla jednotná. Nyní na příkladu své rodiny ukazujete, že lidé ztratili možnost se mezi sebou domluvit, alespoň co se týče jistých témat. Podařilo se vám pochopit příčinu tohoto rozkolu? Ukrajina ale nikdy nebyla jednotná...

Měla jsem na mysli Sovětský svaz. Ukrajina byla vždy rozdělena na východ a západ, i v sovětských časech. Dějiny Ukrajiny jsou složitým příběhem formování ukrajinského státu, kdy se mnohá teritoria, pocho-pitelně i s obyvateli, stávala součástí různých velmocí a států. Pamatuji si, že například Lvov, v němž jsem se narodil, byl v mnohém ještě prodchnut polskou kulturou, neboť se stal součástí Sovětského svazu, potažmo Ukraji-ny, třicet let před mým narozením. A kultu-ra, atmosféra, vše to, co nemizí připojením území a změnou statusu, je součástí omítek a ozdob domů, účesů stařenek, které potkáte na ulici. To je něco podstatnějšího než doku-ment o присвоjení nebo sjednocení země.

Takže onen rozpor identity není jen výsledkem tlaku propagandy?

Propaganda vždy vyhledává nejbolavější mís-ta lidského vědomí. Propagandistické mýty nevytvoříte z ničeho, vždy se zakládají na tom, že si člověk myslí, že mu říkají pravdu, kterou už někde slyšel, někdy ji pocítil. Není přece náhoda, že Němci v určité fázi svého vývoje uvěřili Adolfu Hitlerovi a zvolili si jej. Byl pře-ce představitelem svého národa. Goebbelsova ideologie se velmi přesně orientovala na oba-vy, komplexy a prožitky každého občana třetí říše. Propaganda v současném světě se zaklá-dá na tomtéž. Byli jsme skvělou zemí. Roz-pad Sovětského svazu je podle Putinových slov největší tragédií 20. století: musíme se vzchopit, teď jsme přece porobeni, tak je tře-ba se vzmužit. A k tomu Ukrajina, rakety, kte-ré mají být namířeny na naše pole a zeměděl-ská društva v Tulské oblasti, kde dosud není zaveden plyn. A proč ho nezavedli? Samozřej-mě proto, že nám v tom brání Amerika, nene-chá nás zavést plyn a postavit silnice, proto-že musíme všechny peníze utrácet za obranu.

Zdálo by se, že obyvatelé někdejšího Sovětského svazu mají dostatečně bohatou zkušenost s propagandou i jejím pozdějším odhalením, aby ji dokázali rozpoznat. A přitom je to přesně naopak, věří mýtům ještě ochotněji. Takový bývalý kuřák také snadněji začne zno-vu kouřit. Já jsem například nikdy nekouřil a nedovedu si představit, co by mě k tomu při-mělo, jsem v tomto ohledu neposkvrněn. Ale Rusové nejsou neposkvrnění, nás už si vychu-tnali mnohokrát a v několika generacích. Pro nás je ztráta nevinnosti přirozeným procesem.

Od filmu Příbuzní se vine tenká nit ke snímku Naše vlast, v níž jste se vydal po stopě svých spolužáků ze základní školy, kteří s vámi kdysi složili slib věrnosti vlasti, jež ovšem posléze skoro všichni opustili... Nehledejte v tom žádný koncept, já až teď začínám chápat, že se mi v životě věci slučují do triptychů. Film Příbuzní je v jistém smyslu částí triptychu, který zřejmě začal snímkem Soukromé kroniky. Monolog a pokračoval fil-mem Naše vlast. Myslím, že všechny tyto fil-my jsou v jádru o tom, kdo jsme my, výraz-ní představitelé šedé sovětské inteligence, co pro nás znamená vlast, co jsme ochotni za ni obětovat a zdali pro nás existuje pojem inte-grity a odpovědnosti ke státu.

Film Naše vlast byl v tomto ohledu prorockým počinem...

Ano, tehdy v roce 2004 byla situace úplně klidná až idylická a vůbec se neřešilo, co zna-mená vlast pro člověka narozeného v Sovět-ském svazu, na Ukrajině. Dneska jde o klí-čovou otázku. Všichni moji spolužáci o tom hovoří bez propagandistických tenzí, velmi klidně a nezávisle. Dnes už na tuto otázku nikdo upřímně odpovědět nemůže.

Ve filmu Příbuzní zkoumáte v průběhu jednoho roku, započatého majdanskou revolucí, proměnu významu pojmu vlast na své rodině, žijící ve Lvově, v Doněcku, Oděse, Moskvě či na Krymu. Konfliktní situace polarizuje i příbuzenstvo. Jakou čekáte reakci ze stran publika? Pro mě je důležitá reakce z vnějšku, který si možná úplně neuvědomuje rozdíl mezi Doněckem a Lvovem. A zajímá mě pocho-pitelně odezva na Ukrajině a v Rusku, kde jsou lidé, kteří můj vyhraněný postoj k dění na Ukrajině vnímají jako zradu Ruska. Lidé, s nimiž jsem byl po třicet let ve velmi blízkém vztahu, se mi raději vyhýbají. Proto potřebu-ji pochopit, zda se mi podařilo ruským vlas-tencům objasnit obrovskou katastrofu, která se teď na Ukrajině děje.

Schopnost reflexe je leitmotivem i vašeho předchozího filmu, který v Karlových Varech také uvádíte. Snímek V paprscích slunce ukazuje život totalitní společnosti v Severní Koreji na příkladu Korejci pečlivě vybrané a bezchybně aranžované rodiny. Vizuálním kódem tohoto filmu je detail tváře protagonistů – snad ve snaze pochopit jejich pocity. Zdálo se vám, že jsou ještě schopni prohlédnout tu všudypřítomnou lež? To je zásadní otázka, na niž mohu odpovědět jen svým osobním a dost možná chybným pocitem. Pro ně je absurdnost a nesmyslnost jejich existence jedinou pochopitelnou for-mou života. Vůbec si nedokážou představit, že na planetě Zemi existuje jiný způsob žití. Stejně jako Mauglí, který vyrostl mezi vlky. Jenže on byl vlkem v první generaci, proto se ještě mohl stát se vůdcem smečky a změ-nit svět. Lidé, kteří se dnes rodí a žijí v Sever-ní Koreji, jsou třetí generací a už nevědí, že jejich předkové byli „lidmi“. V žádném pří-padě nechci říct, že už nejsou lidmi, ale je zjevné, že jde o jinou formu lidství, která má

máloco společného s lidmi v běžném slova smyslu. Paradox je i v tom, že v Jižní Koreji byl film promítán s korejskými titulky, pro-tože jazyk, kterým ve filmu mluví, už není pro Jihokorejce úplně srozumitelný. Bývala to přece jedna země s jedním jazykem, teď už si ale nerozumějí.

V tomto ohledu je velmi výmluvná závěrečná sekvence, v níž se desetiletá hlavní hrdinka vysílená stresujícím natáčením rozplácí a uklidní ji až recitace oslavné poemy. Přesně tak, uklidní se, až když se opět stane součástí systému. Protože mimo jeho hrani-ce jsou tito lidé ztraceni. Mate je, když se setkají s otázkou nebo emocí, která pro ně není srozumitelná.

Nejsilnější je moment, když se ji snažíte uklidnit radou, aby si vzpomněla na něco pěkného, a ona se nechápavě zeptá: „Na co?“ A to je konečná. Každé dítě se rodí svobodné a svou svobodu ztrácí v procesu začlenění do života. V Severní Koreji je tento proces maxi-málně systematizován a dítě ztrácí svobodu okamžitě. Dokonce i pohádky jim vyprávějí o Kim Čong-unovi, ve Večerníčku létá na léta-jícím koberci, rukama rozhrnuje hory, takže dítě osvojující si první znalosti o světě už ví, že Kim Čong-un je bohem, nadpřirozenou bytostí, která může cokoli.

V souvislosti s lidmi, kteří mohou cokoli, bych se ráda zeptala na stav ruské kultury pod vedením Vladimíra Medinského. Změnily se vzhledem k restriktivním opatřením ze strany vlády podmínky, za jakých je dnes v Rusku možné točit filmy? Je třeba si uvědomit, že v Rusku probíhá defi-nitivní čistka jakýchkoli nezávislých forem myšlení a Medinskij je zjevným instrumen-tem těchto zločinných procesů. Většinu z toho, co se dnes v kulturní politice odehrá-vá, lze označit za zločin vůči národu, kultu-ře i státu. Jsem absolutně přesvědčen, že se dožiji okamžiku, kdy budou tito lidé sedět na lavičce obžalovaných, protože toto jsou zločiny, za které by se měli zodpovídat podle záko-na. Žádné šibenice ani nic podobného, podle zákona v souladu s právními předpisy Rus-ké federace.

Vitalij Manskij uvádí svůj film V paprscích slunce. Foto Film Servis Festival Karlovy Vary

Vitalij Manskij (nar. 1963) je přední ruský dokumentarista a producent. V roce 2007 inicioval vznik nejvýznamnějšího ruského festivalu dokumentárních filmů Artdocfest a je autorem manifestu Reálný film, jehož principy sdružují progresivní proud současné ruské dokumentaristiky. Ve své tvorbě se zabývá především „fenomenologickým“ ohledáváním reálií mizející či nově vzniklé kultury, ať už v domácím prostředí (post)sovětského teritoria (Tělo Lenina, 1991; Panenství, 2008) či na území stávajících totalitních států (Vlast nebo smrt, 2011; V paprscích slunce, 2015), jindy vykresluje kulturní a politické ikony současného světa (trilogie o ruských prezidentech z roku 2001; portrét dalajlamy Východ/Západ, 2008). Kromě pravidelné účasti v soutěži dokumentárních filmů na festivalech v Karlových Varech či Jihlavě měli diváci možnost vidět režisérův snímek Roura (2013) i v českých kinech.

Vězení domova

Vítěz MFF Karlovy Vary: Rodinné štěstí

V hlavní soutěži právě skončeného jednapadesátého ročníku Mezinárodního filmového festivalu Karlovy Vary zvítězil maďarský snímek Rodinné štěstí Szabolcse Hajdua. Vztahové drama vznikalo přímo v režisérově bytě bez finanční podpory filmového fondu.

ANTONÍN TESAŘ

Režisér Szabolcs Hajdu se v roce 2006 zařadil na špici tehdy vzkvétající mladé maďarské kinematografie snímkem *Bílé dlaně* (Fehér tenyér). Formálně uhrančivé dílo, čerpající ze vzpomínek autorova bratra, profesionálního gymnasty Zoltána, bylo mnoháúrovňovou studií drezury a disciplinace v Maďarsku v období reálného socialismu. O dekádu později vyhrál hlavní soutěž festivalu v Karlových Varech s filmem pojednávajícím o ryze intimních rodinných problémech, jež natočil s minimálním rozpočtem ve vlastním bytě a do něhož obsadil vlastní rodinu. *Rodinné štěstí* je Hajduův nejlepší

ani distribuci hotového filmu. Hajdu na tiskové konferenci ve Varech prohlásil, že nejspíš bude film prostě promítat zájemcům ve svém vlastním bytě.

Empatie a odstup

Zatímco Pálfiho *Volný pád* je podfinancovaná přehlídka fantaskních hříček, Hajdu se naopak rozhodl pro maximálně komorní a civilní přístup. *Rodinné štěstí* by mohlo působit až jako autoterapeutický snímek, v němž většina aktérů hraje sebe samy, nicméně film ve skutečnosti vznikl na základě režisérovy divadelní hry. Hajdu přitom její

Bergmanovým *Scénám z manželského života* (Scener ur ett äktenskap, 1973), což jsou vzory, vedle kterých může Hajdu těžko obstát. Je ale otázka, do jaké míry se jim chce vůbec přiblížit. Na rozdíl od Nuri Bilge Ceylana a jeho *Zimního spánku* (Kış Uykusu, 2014) se nesnaží předvádět žádné dlouhé monology, jimiž by se postavy vzájemně drásaly až na dřev. Jeho přístup není vůbec analytický, neusiluje o to přesáhnout rovinu konkrétních rozmíšek dvou konkrétních rodin k nějaké obecné výpovědi o mezilidských vztazích. Jeho záměr je mnohem skromnější, ale také uměřenější. Snímek se vlastně omezuje na popis určité

Snímek Rodinné štěstí je odzbrojující především díky momentům všednodenních konfliktů. Foto bigbangmedia.eu

film od *Bílých dlaní*, nicméně zároveň připomíná, v jakých troskách se současný maďarský film nachází.

Rodinný film

Karlovarská hlavní soutěž v posledních letech maďarské filmy uvádí pravidelně a většinou neodejdou bez nějakého ocenění. V roce 2013 ji vyhrálo válečné drama Jánose Szásze *Velký sešit* (A nagy füzet), což byl první dokončený film financovaný nově zprovozněným Maďarským národním filmovým fondem pod vedením hollywoodského producenta Andyho Wajny, kterého do funkce jmenoval Viktor Orbán. Následující rok si pak cenu za režii odnesl György Pálfi za film *Volný pád* (Szabadesés), natočený naopak bez domácí státní podpory v extrémně rychlém tempu a za peníze jihokorejského filmového festivalu v Čondžu. Pálfi tento krok komentoval tím, že se mu nedaří získávat finance z domácích zdrojů, a dokonce přemýšlel o ukončení kariéry režiséra. V podobné pozici se ocitl i Szabolcs Hajdu.

Rodinné štěstí vznikalo ve vysloveně amatérských podmínkách. Štáb se skládal výhradně ze studentů Hajduových kursů na Metropolitan University v Budapešti, takže na filmu nakonec pracovalo celkem třináct kameramanů. Ve filmu o dvou rodinách v domácnosti jedné z nich hraje sám Hajdu, jeho manželka Orsolya Török-Illyéssová (profesionální herečka, která hrála už ve většině předchozích Hajduových filmů), další příslušníci Hajduovy rodiny a několik nepříliš známých herců a hereček. Tvůrci navíc neměli vyřešenou

text psal přímo během zkoušení s herci na základě jejich osobních zkušeností, takže i když jsou v něm autobiografické prvky, mísí se s drobnými epizodami ze životů jiných osob do jediného fikčního celku. Film vznikl přímo podle původní hry, v níž byly provedeny jen malé úpravy, takže je až zarážející, jak bezprostředně a spontánně vyznívá. Hajdu vede své kameramany obdivuhodně jednotným stylem, takže scény jsou snímány velmi dynamicky a střídají se detailní blízké pohledy na těla postav se vzdálenějšími distancovanými záběry. Stejnou strategii vůči hrdinům – střídání empatie a odstupu – ostatně volí i samotný scénář.

Snímek je odzbrojující především díky pečlivě odpozorovaným a přesvědčivě zinscenovaným momentům všednodenních konfliktů v úzké i širší rodině, navíc koncentrovaným do klaustrofobního prostoru jednoho bytu. Hajdu se prakticky nijak nevztahuje ke specificky maďarské společenské situaci, ale spíš k obecnější zkušenosti drolících se partnerských vztahů po narození dítěte. Nicméně přesto nenásilně dostává do děje i sociální napětí – do domácnosti hlavního hrdiny přichází rodina sestry jeho manželky, jejíž členové se museli vrátit do Maďarska ze Skotska a jsou v tíživé finanční situaci. Povýšenost lépe zaopatřené rodiny se tu plynule prolíná s citovými rodinnými problémy.

Tváře bez přesahů

Po stránce tématu bývá film přirovnáván ke Cassavetesovým *Tvářím* (Faces, 1968) nebo

situace a nedává nám mnoho podnětů, jak se na jejím základě zamýšlet nad abstraktnějšími otázkami. To můžeme vnímat jako jeho hlavní nedostatek. Hajduovi tu na rozdíl od *Bílých dlaní* stačí, že je sugestivní a pozorovatelsky přesný. Neukazuje nic, co už bychom v mnoha jiných filmech neviděli, ale ukazuje to dobře.

Hlavní soutěž karlovarského festivalu má u kritiků dlouhodobě špatnou pověst. V konkurenci jednoho z nejslabších filmů Jana Hřebejka *Učitelka*, rozpačitého ruského dramatu *Zoologie* (Zoologija), založeného na jediném extrémním nápadu (hlavní hrdince naroste ocas), nebo výprodeje z postupů mladého francouzského filmu devadesátých let *Nová kůže* (La propera pell) máme možná tendenci Hajduovu novinku lehce přeceňovat. Maďarský režisér po nepřesvědčivých, podbízivě imaginativních koprodukčních midcultech *Bibliothèque Pascal* (2010) a *Přelud* (Délibáb, 2014) natočil sevřený, koncentrovaný a působivý „malý“ film. K *Bílým dlaním* má stejně daleko jako k Bergmanovi, přesto s sebou nese určitý příslib. Další projekt ale bude Hajdu dost možná muset znovu vytvářet ve spolupráci se zahraničními producenty.

Rodinné štěstí (Ernellák Farkaséknál). Maďarsko 2016, 81 minut. Režie a scénář Szabolcs Hajdu podle vlastní divadelní hry, kamera Csaba Bántó, Dávid Gajdics, Márton Kistelegi ad., střih Szilvia Pappová, hrají Szabolcs Hajdu, Orsolya Török-Illyéssová, Erika Tankóová, Domokos Szabó, Lujza Hajduová ad.

Bavit se a nestydět se za to

Videoinstalace na letošním bienále v Berlíně

Deváté berlínské bienále kurátorsky připravil umělecký kolektiv DIS, který můžeme označit za jednoho z hybatelů postinternetového umění. To mimo jiné přišlo s intenzivním zájmem o propojení hmotných objektů a pohyblivého obrazu a berlínská přehlídka tento trend poměrně věrně zrcadlí.

DAVID KOŘÍNEK

Výběrem newyorské umělecké skupiny DIS do role kurátorů 9. berlínského bienále bylo rozhodnuto o jeho podobě dost přesně. Bude to přehlídka jednosměrná, složená především z okruhu jejich webového portálu DIS magazine, který provozují od roku 2008, pravděpodobně nejstarší účastníci bude letos padesátiletá Hito Steyerl a odhalí se, že postinternet, který by právě bez přičinění DIS nikdy nebyl tím, čím se stal, je už nyní skomírajícím trendem předminulé sezóny.

Zpomalená současnost

Skupina DIS tato očekávání naplnila vrchovatě. Na druhou stranu se už nejedná jen o partu rozjuchaných přátel, ale z řady „DIS friendly“ umělců, jako jsou Camille Henrot, Yngve Hollen, Ryan Trecartin nebo Simon Denny, se stali v posledních letech představitelé kánonu současného umění. To platí i o postinternetovém umění, které už nemůžeme vnímat jen jako krátkodechý trend. Je to umění naprosto současné, odsouvající však označení „contemporary art“ do minulosti a přesvědčující nás o tom, že přes svůj korporátní nátěr může být sociálně či politicky kritické. A třeba i vykročit blíž k davu, respektive – ve slovníku DIS – ke klientům.

Kurátorský kolektiv 9. berlínského bienále to zatím nejvíce schytl od Doriana Batycky na stránkách Hyperallergic. Autor si bere na posilu už poněkud obstarožního Waltera Benjamina a své zklamání, opřené o neustálé srovnávání letošního ročníku s proklamativně politickým 7. bienále pod taktovkou Artura Żmijewského, shrnuje do atraktivního bonmotu: „Větší část přehlídky působí jako protetický dočasný obchod simulující falešný vzdor – jako by se Andy Warhol a Guy Debord setkali na Grinderu, rozhodli se spolupracovat a sebekriticky i sebeoslavně vyměnili kulturu za komerci.“ Batycka není jediným, kdo nazývá kurátory DIS skupinou módních bloggerů. Takové označení ale nemusí být nutně hanlivé, vnímáme-li módu jako něco víc než referování o tom, že žlutá je opět v kursu.

Co se politických či sociálních témat týče, byl jsem na bienále překvapen jejich akcentací. Jakkoli se v některých případech dá hovořit spíše o naparfémované banalitě, převažují díla, která skutečně spadají do kategorie kritického umění (angažované se sem nehodí a aktivistické by bylo příliš silné). Dokonce lze říct, že vzpomínaným Żmijewským před čtyřmi lety využitá platforma Occupy se dnes jeví jako selhání, odvádějící pozornost od vážnějších problémů. V tomto ohledu je BB9 mnohem aktuálnější a právě pojetí „současnosti“ je jedním z jeho hlavních témat. Současnost jako něco, co bylo předběhnuto budoucností, a tím se dostalo na paralelní kolej, po níž uhání mnohem pomaleji, než bylo v minulosti předpovězeno. Každopádně lze dát částečně za pravdu Alexanderu Forbesovi z vlivné webové platformy Artsy, když přisuzuje DIS schopnost ukázat budoucí vývoj umění, které se tomu současnému posmívá. Možná byl náš zájem o modernu jen součástí retrománie a až postinternet nám ukázal, kde žijeme. V nablýskaném, technologií napěchovaném prostoru, který má schopnost maskovat a nivelizovat skutečnost za jeho klíčovými plochami. DIS se podařilo alespoň některé z těchto ploch protrhnout.

Instalace videa

S postinternetovým uměním je od začátku (tedy už skoro deset let!) spojován návrat objektu do výstavního prostoru. Přestože lze s touto tezí polemizovat a ptát se, kam objekt odešel, aby se mohl vrátit, je zjevné, že aktuální je dnes především spojení objektu a pohyblivého obrazu.

Na BB9 dál pokračuje tažení HD videa světovými galeriemi. A zatímco v Praze v první

řadě řešíme, kdo by mohl zapůjčit full HD projektor, jinde je důležitější způsob, jak velký obraz vztáhnout ke zbytku prostoru. Takto je možné konkurovat jak on-line verzi, která slouží jen jako určitý referent, tak etablovat novou funkci pohyblivého obrazu oproti filmu určenému k projekci v kinosále. Není tedy žádným překvapením, že na BB9 nenajdeme ani jeden black box. Ale ani sál s projekcí, i když někteří tvůrci jej připomínají, respektive dekonstruují. Například videa Ryana Trecartina jsou volně přístupná na internetu, v galeriích jsou však pro ně vytvářena unikátní prostředí. V Akademii der Künste obsadil spolu s Lizzie Fitch rozlehlou vestavbu hned dvěma prostory: jeden kombinuje bar s předváděcí místností, druhý tělocvičnu se studentským dormitorem. Přesto je zde stále hlavním předmětem zájmu způsob, jak video sledovat. To je mód, který se na bienále opakuje v různých variantách na různých místech. Velká plocha videa už nestačí k upoutání pozornosti – jako by si umělci přiznali, že to, co se na plátně odehrává, zajímá minimum jejich diváků, a je proto třeba vyvolat zájem i jinak. Nejdál v tomto smyslu zašla Cécile B. Evans, když umístila svůj čtyřicetiminutový film *What the Heart Wants* do rozlehlého bazénu v podzemní části Institutu pro současné umění KW. Lze jej sledovat z mola obklopeného holografickými kostkami. Dokonalý prostorový zvuk je samozřejmostí.

Zvukovou stopu (nejen) videí je třeba vnímat jako součást přetrvávajícího žánru filmových esejů, jež podávají autorův komentář k obrazům na plátně. Na něm se pak odehrává to, co před patnácti lety označil novome-diální teoretik Lev Manovich za splněný sen avantgardy: osobní počítač se stává nástro-

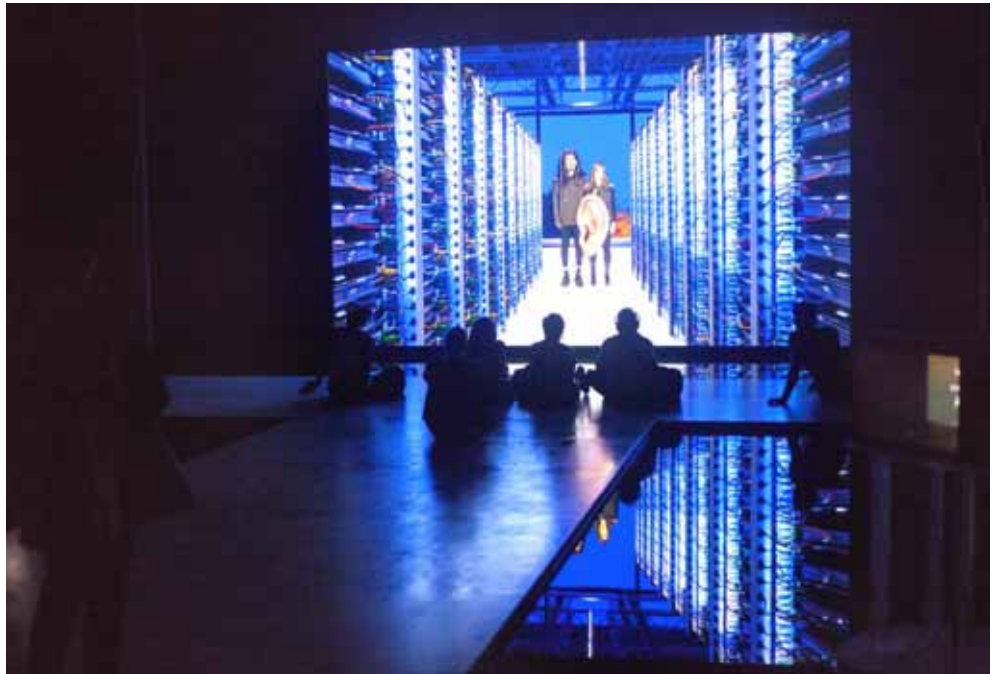
a virtuální, touha a zklamání, soukromé a veřejné je pomocí videí opětovně znejistěno.

Všudypřítomná nejednoznačnost

Ve vyšších patrech KW narazíme na dvě spolu komunikující práce Anne de Vries *Oblivion* a *Critical Mass: Pure Immanence*. Zatímco první využívá mapování simulované VJské produkce na část dioramatu, druhá zachycuje pódiový a světelný design velkých hudebních akcí. HD video je jakoby vraženo do zdi, vzniká tak kukátkový efekt, automaticky vyvolávající náš odstup od akce, což vytváří jeden z významů celé instalace. Pokud si někdo nebyl jist, odkud na něj na berlínské přehlídce vyskočí obligátní citáty současných filosofů, je to paradoxně právě zde. *Critical Mass* se ještě drží poststrukturalismu, když využívá komentář Gillesse Deleuze, zatímco v dioramatu už se zvesela sampluje spekulace Timothyho Mortona a akceleruje se s duem Srnicek-Williams. A zase se musíme ptát: Je to ironický komentář? Je to kritika? Konzumu, nebo akceleracionismu? Na tento dvojí efekt narazíme na berlínském bienále na každém rohu...

Jako součást své instalace s velkoformátovým tiskem a figurínami vystavuje Hito Steyerl v podzemí Akademie der Künste i tříkanálové a dvoukanálové video, jež je kriticky čitelné po pár sekundách (drony, Irák, Ukrajina). Otázkou však je, zda propojení fikce a dokumentu a především vystavení skafandru fiktivní kosmické agentury není už příliš. Pětice videí by snad stačila, kdyby... Kdyby to dnes nebylo málo.

Debata o funkci videa v současném umění narazí na jeden charakteristický paradox: videa nás v galeriích častokrát (nejen pro svou délku) nebaví. Přitom je jich ve výstavních

Cécile B. Evans: What the Heart Wants, instalace na 9. berlínském bienále, 2016. Foto berlinbiennale.de

jem pro tvorbu pohyblivých koláží, definujících digitální film jako spojení reality, animace, kompozingu a 3D animace.

Méně okázalé je HD video Joshe Klinea *Crying Games*, které pomocí synchronizačního softwaru zobrazuje americké politiky omlouvající se za své válečné zločiny. Výpověď na hraně patosu působí lépe právě díky své instalaci: LCD panel je vklíněn do velkého, bíle svítícího light boxu v kobce vysypané pískem. Nedaleko je pak polodokumentární film Alexandry Karolinské a Ingo Niermanna *Army of Love*, zabývající se sexualitou a vyčleněnými skupinami, ponořen do rudého osvětlení, jež je použito i před vstupem do místnosti. Vertikálně otočená videa v instalaci kolektivu äyr ukazují průhledy do iluzorních míst, obklopených reálnými fotografiemi bytů, jež jsou nabízeny přes server Airbnb. Skutečné

prostorech stále víc. Jde snad o skoro nejčastější ze všech médií a DIS se koneckonců na webových stránkách chlubí, že na bienále vystavují pouze jednu malbu, navíc vytvořenou netartistou. Na BB9 vidíme videa, která nás přitahují svými instalačními finesami – jsou součástmi celku. Dívat se tudíž nemusíme nutně jen před sebe (na plátno, na obrazovku), ale i kolem sebe. Divácký zážitek je tak zábavnější. A o to šlo i DIS, když koncipovali bienále jakožto manifestaci svého názoru, jež nejen na webu propagují posledních osm let. Tedy přesvědčení, že současné umění nás má také bavit a neměli bychom se za to stydět.

Autor je vedoucí Ateliéru supermédií na UMPRUM.

9. berlínské bienále současného umění. Berlín, Německo, 4. 6. – 18. 9. 2016.

Pavel Pepperštejn a ti ostatní

Na skládce mohou jednoduše koexistovat

Výstava Pavla Pepperštejna a jistá příbuznost jeho tvorby s dílem izraelského umělce Roea Rosena byla impulsem ke koláži výpovědí, původně zaznamenaných v jiných souvislostech. Aktéři fiktivního rozhovoru by se však v této sestavě možná mohli potkat i ve skutečnosti.

KARINA KOTTOVÁ

V noci po vernisáži samostatné výstavy ruského umělce Pavla Pepperštejna v galerii PLATO v Ostravě spolu v duchu „psychedelické rozpravy“ rozmlouvalo několik osobností současného umění o pojmech kultury, kritického postoje a postinternetového umění. Nebo se mi to jen zdálo?

Chybí kontemplativní kultura

„Pavle,“ obrátil se kurátor výstavy Tomáš Glanc s otázkou na Pavla Pepperštejna, „se suverenitou analytika a manažera lidské představivosti vstupujete do nejistoty a projektujete duchovní, urbanistické, civilizační a antropologické jevy, nad kterými doslova zůstává rozum stát – v konsternovaném údivu nad vlastními možnostmi, poznamenanými nespoutanou silou halucinačního myšlení. Proč?“ Pepperštejn se zamyslel a po chvilce mlčení odvětil: „Není snadné najít intelektuální svobodu, a tudíž je třeba přepnout do dětinštějšího jazyka syrových emocí, na které je těžší uplatňovat vnější vlivy.“ Najednou z televizní obrazovky na konferenčním stolku zazněl hlas Vladimira Putina, směřující k anonymnímu davu diváků: „Ať jsou naše děti rozumné a pracovité, a ať láska a dobrosrdečnost, duševní štědrost a milosrdenství jsou nám oporou v naší každodenní činnosti.“

Pepperštejn znovu pohlédl na Glance a prohlásil, že na světě je dostatek komunikace, ale chybí nám hluboká, kontemplativní kultura. Vtom se rázně zvedl ze židle izraelský umělec Roea Rosen a manifestačně odcitoval prohlášení své fiktivní umělecké skupiny

Pohřbeni zaživa: „Budeme psát, tvořit a performovat jedinečně v ruštině. Naše filmy, divadelní hry, písně a malby budou ignorovat, co nás obklopuje. Aby bylo jasno: nenávidíme ruskou kulturu, a tak nenávidíme i sebe samotné. Ale naše nenávisť je demokratická a univerzální: věříme, že všechny společnosti si ji zaslouží stejným dílem.“ Tomáš Glanc ho ale poněkud nevybíravě přerušil a prohlásil: „Tento intelektuální exodus je pro Rusko ničivý. A svědčí o specifické ‚prosperitě‘ ruské současnosti: materiální poměry sice nejsou nejhorší, ale přesto, kdo může najít

pro kultury všech lidí a národů, proti modernímu umění, proti internetové civilizaci.“

Muzeum filosofie

Na to ovšem musel zareagovat umělec a teoretik Václav Magid: „Řekl bych, že postinternetové umění lze chápat jako pokus odpovědět na otázku, jak má vypadat tvorba, která chce po vzoru avantgardy reflektovat podmínky a možnosti kultury, ovšem v době po internetu. Hito Steyerl navrhuje, že by dnešní analogií produktivismu – tedy pozdní fáze sovětského konstruktivismu, založe-

Pohled do instalace výstavy Pavla Pepperštejna v galerii PLATO. Foto Plato Ostrava

uplatnění v zahraničí, prchá daleko od Ruska.“ Rosen se znovu posadil.

„Podle mého mínění,“ ozval se opět Pepperštejn, „si každá kultura zaslouží respekt a hluboké studium. Nenadřazují jednu kulturu nad jinou, jsem pro lásku mezi kulturami. Nesouhlasím ale s oddělováním koncepcí kultury a umění. Naneštěstí se moderní umění – čímž myslím ideologii moderního umění i soubor s ním souvisejících institucí – často vymezuje vůči všem kulturám. Já jsem

né na spolupráci mezi umělci a průmyslem, mohl být přístup, který nazývá ‚cirkulacionismem‘. Jednalo by se o umělecké intervence, jež se snaží překódovat existující síť, vytvářet v nich zkratky, hledat cesty, jak obcházet korporátní omezení. Podobně jako se to stalo produktivismu, hrozí ovšem podle Hito Steyerl i cirkulacionismu nebezpečí, že se promění v pouhý ornament systému produkce, v tomto případě spjatého s internetem.“

Ze stínu vystoupil umělecký manažer galerie PLATO Marek Pokorný a položil provokativní otázku: „Není to tak, že ještě než něco kritického řeknu a udělám, je to předem znehodnoceno schopností systému učinit z otázky svobodné volby dobrý byznys? Kdo je kritik a revolucionář? Autentická bytost, anebo maskovaný obchodník s iluzemi?“ Nastalo ticho, jež až po chvíli prolomil Pepperštejn, který vyslovil myšlenku, že jakákoli skupina filosofujících lidí nevyhnutelně namísto filosofie vytvoří muzeum filosofie, které bude neuvěřitelně drahé, protože člověk potřebuje veškeré bohatství světa, aby si koupil trochu vnitřního klidu.

Nedalo mi to, abych se Pepperštejna sama nezeptala: „Proto svou tvorbu distancujete od jednoznačných sociopolitických výpovědí a prohlašujete se za ‚psychedelického realistu‘? Není ale potom váš mix textu, obrazu, kunsthistorických, mytologických a politických referencí jakýmsi předobrazem současných postinternetových tendencí, jakkoli vágně je tento pojem definován a jakkoli vyprázdněné jsou mnohé z jeho aktuálních manifestací?“ „Odpad se z povahy věci mísí s dalším odpadem,“ odvětil umělec. „V jiném prostředí se lakýrky nikdy nepromísí s kusem hovna. Ale na skládce mohou jednoduše koexistovat. Stejným způsobem se spojují jiné složky vizuálně nadbytečného materiálu, jako jsou komiksy, ilustrace dětských knih a podobně, a vytvářejí novou, recyklovanou realitu.“ „Pavle, mám dojem, že naše projekty jsou si v něčem podobné,“ vstoupil do hovoru opět Rosen. „Na jedné straně jsou svůdné, vábí diváky a čtenáře skrze krásu, touhu a hravost. Ale jakmile jste uvnitř, pochopíte, že je to past. Musíte čelit něčemu nepohodlnému a pokládat si otázky o dobru a zlu.“

Zavládla vážná atmosféra, kterou poněkud rozvířil ředitel Centra současného umění FUTURA Michal Novotný. Na otázku, co se teď děje zajímavého v New Yorku, mu prý jeho známý odpověděl: „Postinternet skončil, teď už jsou všichni instalatéři.“

Autorka je ředitelka Společnosti Jindřicha Chalupského.

Pavel Pepperštejn: Memory is over. Galerie PLATO, Ostrava, 19. 5. – 21. 8. 2016.

architektonický zápisník

Karneval nikdy nekončí

HELENA DOUDOVÁ

„Je to velmi špatné bienále!“ zaslechla jsem Chrise Dercona, ředitele Tate Modern, v den novinářského preview na cestě mezi Giardini a Arsénale. „Opravdu?“ říkala jsem si, plná očekávání, co představí kurátor výstavy Alejandro Aravena, chilský architekt, ověčený letos Pritzkerovou cenou, „nobelovkou“ za architekturu.

Benátské bienále architektury 2016 nese název *Zpravodajství z fronty*. „Něco dělejte! Namísto stěžování si a lamentování“ – to je aktivistické krédo Alejandra Araveny, který se spolu se svou kanceláří Elemental prosлавil improvizací a jednoduchými metodami „dělání“ architektury. Od Araveny jsem si slíbila, že jako první nezápadní kurátor tradiční benátské přehlídky přinese nový pohled

na architekturu jiných zemí, kterou já ze svého obvyklého europocentrického pohledu neregistruji. Již zběžný pohled na seznam účastníků hlavní výstavy mne ale vyvedl z omylu: osmdesát osm jich pochází z Evropy, pětadvacet z Jižní Ameriky, osm z Japonska, šest z Indie, po čtyřech z Afriky, Číny a USA. Většina neevropských jmen patří s vysokou pravděpodobností lidem, kteří studovali nebo působí na západních univerzitách a v západních architektonických kancelářích. Kurátorský záměr tedy zřejmě nespočíval v tom představit postkoloniální pohled na neznámou neevropskou architekturu. Západních – transatlantických zástupců je 58,7 procenta, přehlídce tak dominuje západní pohled na architekturu. Ve výrazné menšině jsou i ženy, jichž je v rámci přehlídky pouhých 16,77 procenta. Na úvodním diskusním panelu o infrastruktuře za účasti osmi hvězdných architektů pak nebyla zastoupena ani jedna žena. Je s podivem, že Aravena, který chce být hlasem proti nerovnosti, dopustí ve svém kurátorském hledáčku takové slepé místo.

Co je tedy jeho záměrem? Aravenův koncept představuje nesystematický soubor projektů, které se více či méně vztahují k okruhu témat, jimž se opakovaně věnuje: kvalita života, nerovnost, segregace, migrace, periferie, odpad, banalita a další. Řazení projektů je volné, nevytvářejí žádnou narativní linku.

Enormní logistický a organizační rozsah akce, připravované v krátkém časovém úseku, často nutí architektky-kurátory k vysloveně osobnímu výběru a vytvoří nesourodou mozaiku izolovaných projektů. Tento nedostatek koncepčního uvažování se opakuje několik posledních ročníků (s čestnou výjimkou Rema Koolhaase v roce 2014). Je očividné, že sami architekti zpravidla nejsou – a ani nemusí – dobrými kurátory architektury. Okruh činností architekta a kurátora se liší. Kurátor se věnuje technikám a praktickým veřejné prezentace umění, architektury a kultury, shromažďování objektů a exponátů, předávání informací a vzájemných vztahů mezi nimi. Architekti se naopak zabývají prostorem, formou a organizováním stavby – aktivitami odlišnými od galerijní či muzejní prezentace.

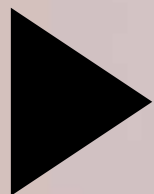
Nebývá obvyklé, aby se v roli kurátorů uměleckého bienále objevili výhradně umělci. Snad v tomto pohledu i bienále architektury, mladší sourozenec benátského bienále umění, vyroste ze svých dětských neduhů a přesune se ke standardnímu rozdělení rolí ve výstavním provozu.

Rozčarování z letošní architektonické přehlídky se přeneslo i do doprovodných diskusí: v panelu „2016-ennials“, věnovaném formátu bienále, trienále a výstavám architektury obecně, se moderátorka a kurátorka

Léa-Catherine Szacka ptala, zda nevzniká v poslední době příliš mnoho architektonických přehlídek tohoto typu a zda v Benátkách nespojit bienále umění a bienále architektury. Kurátor sbírky architektury newyorského Muzea moderního umění Martino Sterli neskrýval svou únavu z formátu bienále či z nadužívání termínů radikalita a kritičnost. Kurátor nordického pavilonu David Basulto charakterizoval přípravu pavilonu jako zakládání úplně nové instituce – z hlediska energie, financí a komplexnosti celého úkolu – na omezenou dobu šesti měsíců. Po zkušenosti s podobným procesem v diskusí s hosty položil kacířskou otázku, zda to celé má vůbec cenu.

Ze všech těchto reakcí bylo zřejmé, že formát bienále architektury a národních pavilonů je nutné promyslet znovu, aktualizovat jej v kontextu současné kurátorské praxe a přiblížit jej nejen odbornému publiku. Nakonec však kouzlo noci zahálilo výstavní prostory a v palácích města na laguně propukly opulentní oslavy. Na frekventovaných místech, jako je Peggy Guggenheim Collection, na pirátské lodi pronajaté Bjarke Ingelsem a na večírcích národních pavilonů hýřily světové architektonické celebrity – v očekávání dalších bienále, protože karneval v Benátkách přece nikdy nekončí...

Autorka je historička architektury.

7–13
listopad
Kafkuv dŭm

foto: Eilin Drábek

PLATO

platforma (pro současné umění)

Ostrava

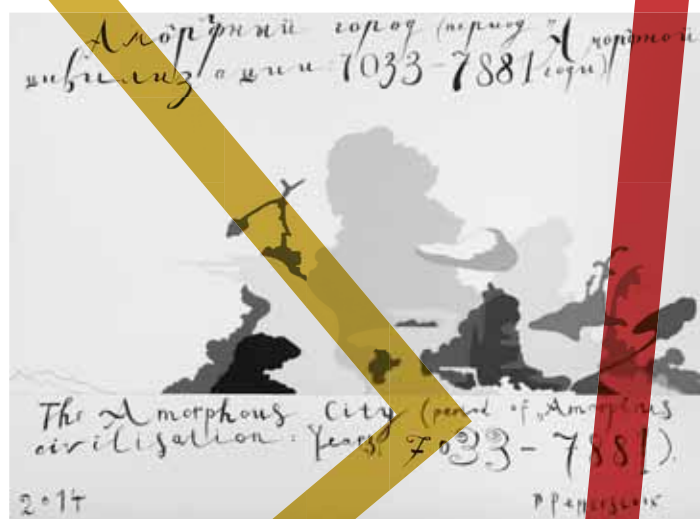

23 06 – 18 09 2016

Roman Štětina a Miroslav Buriánek

Návod k použití Jiřího Koláře

**Galerie a dvorana
Multifunkční auly Gong**

19 05 – 21 08 2016

Pavel Pepperštejn

Memory is over

**Po–Ne 10–18 hodin
vstup volný**

www.plato-ostrava.cz

Hlavní partner

Společnost Jindřicha Chalupeckého

MINISTERSTVO
KULTURY

1. The first step is to identify the problem. This involves understanding the current situation and what needs to be changed.

Moravskoslezský

OSTRAVA!!

 Radio Wave
  Vltava

ostravan.cz

Flash Art

partalk

ArtMap

A2

Partneři

Mediální

Nekreatívni vymierajú

Peter Handke, kultúra upgradov a romantizácia sebarozvoja

Sebereflexe dříve přítomná v oblasti umění se zabydlela ve světě graeberovské „práce na hovno“. Ani kreativita umění, ani jeho angažovanost „o sobě“ nijak neodporují současnému společenskému uspořádání. Naopak, staly se součástí korporátních praktik, jak předjímá i Handkeho hra Nerozumní vymírají.

IVANA RUMANOVÁ

Nedávno jsem si nechal vytapetovat knihovnu. Samozřejmě jsem taky přiložil ruku k dílu a tehdy jsem si všiml, s jakou nechutí ten tapetář pracoval, ačkoliv jsem mu platil nad tarif. Jak to, ptám se ho, že svou práci neděláte se sebemenším zápalom, když za ni dostáváte peníze? Na to mi ten chlap nedokázal odpovědět.

Peter Handke: Nerozumní vymírají (1973)

Tento kurz bol pre mňa oknom do novej dimenzie spoluprežívania a spolupráce s ľuďmi. Cítim sa byť lepším človekom. Viac som spoznal sám seba, naučilo ma to trpezlivosti, sebakoučingu, zlepšilo komunikačnú úroveň, nastavilo ďalší smer do života, zlepšilo merateľné výsledky v práci (sales).

On-line komentár účastníka kurzu koučovacej školy (2015)

Peter Handke napísal hru *Nerozumní vymírají* v roku 1973 (česky 2013). Uvažuje v nej o vzťahu ľudí k práci a k sebe, ale tiež o poňatí identity, o sebareflexii a hraní ako o určujúcich prvkoch nielen umenia, ale aj kapitalizmu. Divadelná hra bola napísaná niekoľko mesiacov pred vypuknutím celosvetovej ropnej krízy. Kapitalizmus odvtedy našiel svojho „Nového ducha“. Ak v Handkeho hre nerozumní vymierajú, čo robia dnes – v čase postfordizmu, kreativizácie a prekarizácie práce?

Veľkopodnikatelia v hre pripravujú na neforálnych stretnutiach uzavretie kartelovej dohody. V dome jedného z nich dojednávajú medzi sebou pravidlá hry na trhu: určujú výšku maximálnej mzdy, delia si podiely na zahraničných trhoch, preberajú stratégie reklamy a marketingu, diskutujú o tom, ktoré oblasti môžu byť potenciálne výnosné („Prestaňme už s tým růstem, Hermanne – nebo ho omezme na výrobky na ochranu životního prostředí. Tam je ještě hodně možností.“) Sú takí veľkí, že ich pozícia na trhu je neotrasiteľná. Cítia sa teda dosť silní na to, aby si dopriali luxus dobrých vzťahov a dohôd založených na dôvere v ostatných, ktorí sú rovnako silní. Je to akási investícia do dobrých spôsobov, ktorá je síce riskantná, ale zvyšuje prestíž. Ochota vystaviť sa riziku a dôvere tu funguje ako znak sebavedomia a dosiahnutia určitej úrovne.

Metafory a nadradenosť

Morálna a spoločenská nadradenosť skupiny sa prejavuje v jazyku, ktorým komunikujú. Veci nikdy nepomenúvajú priamo, ale vždy cez odkazy, náznaky, metafory a príbehy. Výška cien určitých produktov sa v skupine určuje cez príbeh o žene z metra, kritika reklamných praktik cez obraz zo sna, protiargument sa vysloví ako vtip. Handke pritom úmyselne pracuje s tým, že spojitost metafor s argumentami nie je vždy zjavná, čitateľ si ju musí

domýšľať. Čítanie ho utvrdzuje v tom, že do skupiny nemá úplný prístup, ale iba náhľad, že do nej nepatrí. Niektoré významy a prepojenia zostávajú jasné len postavám v knihe, ktoré cez túto komunikáciu hovoria dve veci jedným hlasom: My vieme, o čom je reč – vy to neviete a nemôžete vedieť, pretože nie ste jedným z nás. A zároveň: My sme schopní pochytiť prenesené významy, zatiaľ čo vy ste odkázaní na prvú rovinu a vysvetlenia. „Bez poezie bychom se za své obchody styděli jako první lidé.“

Nepripomína táto „nadradenosť skrz metaforu“ náhodou niečo, čo sa odtrháva od bezpečne vzdialeného sveta veľkopodnikateľov a približuje sa k vyjadreniam niektorých samozvaných kultúrnych elít? Medzi postojom podnikateľov v Handkeho hre voči pracujúcim vrstvám a sociálne angažovanému umeleckému aktivizmu nájdeme paralely rýchlejšie, než by sme chceli.

Čísla a oplzlosti

Pracujúce vrstvy sú v Handkeho hre spúšťačom ambivalentných pochodov. Na jednej strane sa podnikatelia pohoršujú nad zaslepeným individualistickým konzumom, ktorý je ľahostajný voči všeobecnému blahu. „Ti myslí jenom na peníze. V hlavě nemají nic než čísla a oplzlosti, jak jsem to kdysi trefně pojmenoval. Místo aby si zašli do nějakého večerního kurzu nebo si koupili předplatné do divadla, utrácí za mrazáky, křišťálová zrcadla a kukačkové hodiny.“ Na druhej strane sú pracujúci vídení ako zdroj nepokrivenej autenticity, ktorej už podnikatelia pre svoju komplexnosť nie sú schopní. Rovnaká argumentácia, rovnaké odmietnutie primitívnosti konzumu a rovnaká romantizácia okrajovosti sú východiskom umeleckých aktivizmov snažiacich sa o prekonanie pasivity divákov. Od Situacionistickej internacionály po súčasné, za každú cenu interaktívne projekty. Vo všetkých nájdeme predstavu, že konzum je nástrojom manipulácie, otupenia a odcudzenia nás. Pracujúci tak zároveň figurujú ako príklad a protiklad odcudzenosti (obraz autenticity), no tento paradox si nikto príliš nevšíma. Vlastná kreativita a záujem o verejnú otázku sú vzývané ako privilegované formy rezistencie a sú hlavným cieľom umeleckých snáh. Umelecké projekty a intervencie majú robiť ľudí menej konzumnými, viac spoločenskými a lepšími.

Permanentný upgrade

Ako prvé sa môžeme pýtať, v čom je konzum umenia, ktorý je tiež výsledkom určitých kultúrnych politík a tržných mechanizmov, lepší, menej manipulatívny a viac vznešený ako komerčný konzum. Ako druhá sa vynára otázka, či sa zlepšovanie sveta a ľudí medzitým neposunulo do korporátnej sféry, konkrétne do ponuky kurzov, koučingov, sebapoznania a sebarozvoja. To okrem iného ukazuje, že umelecké projekty, hlásajúce kreativitu namiesto konzumu, triafajú vedľa. Angažovanosť

a osobná kreativita nijako nevzdorujú, ani neodporujú kapitalizmu v jeho súčasnej fáze postfordizmu. Práve naopak – umožňujú mu expandovať hneď do niekoľkých smerov. Jednak tým, že koučingy a firemné psychotréniny postulujú osobnosť človeka ako neoddeliteľnú súčasť pracovného kontraktu. Úspech alebo zlyhanie firmy tak vyznieva ako priamy následok (ne)schopnosti jednotlivca neustále sa osobne upgradovať aspoň v takých intervaloch, ako jeho počítač. Sluha podnikateľa v Handkeho hre vykonáva svoju prácu a hrá svoju rolu bez akéhokoľvek osobného vkladu. Jeho profesionalita spočíva práve v schopnosti oddeliť pracovné od súkromného. U Handkeho vyznieva táto sluhova vedomá schopnosť hrať rolu ako neoceniteľná výhoda oproti podnikateľovi, ktorý trávi čas a energiu nikam nevedúcim premýšľaním o tom, ako byť sám sebou.

Vysoká liga

Koučingy na trhu zároveň vytvárajú ponuku nie práve lacných služieb, ktoré sa vymykajú obvineniam z bezduchého konzumu. Naopak, predáva sa obraz konzumu, ktorý je vznešený. Veľké firmy do koučingov a sebarozvojových kurzov investujú pravdepodobne s víziou zvýšenia efektivity a lojality zamestnancov. Je otázne, nakoľko je táto vízia platná a nakoľko vyvolaná marketingovými schopnosťami koučingových spoločností. Je tu ale ešte jeden dôležitý aspekt. Poslať zamestnancov na sebarozvojový kurz môže byť efektívny nástroj, ako v nich vyvolať pocit, že hrajú vysokú ligu. Zamestnanci, prekonávajúci svoje limity v teambuildingových aktivitách, získavajú skúsenosť noblesy rizika rovnako ako Handkeho podnikatelia. Rozoberajú nuansy zásad komunikácie, ktoré hlásajú, že odporovaciu spojku „ale“ treba radšej vo vete vždy nahradiť, čím nadobúdajú pocit zasvätenosti, tak ako podnikatelia komunikujúci v metaforách. Tým pádom nemôžu mať nič spoločné s otupenými masami využívanej spodiny. Čo na tom, že počet odpracovaných hodín ďaleko prevyšuje zákonom stanovené limity, nadväzujú sa preto preplácajú mimo záznam a vtedy, keď firma na to má, teda ak sa stihne najbližší deadline. Čo na tom, že deadlinesy dohodnuté top manažmentom sú nezvládnuteľné, aj keby firma zamestnávala dvojnásobok zamestnancov. Že za každý deň omeškania hrozia miliónové pokuty, pracuje sa pod tlakom a pod permanentnými „priority switches“ a jediný spôsob, ako niečo odovzdať načas, je na úkor kvality práce.

„Najednou mě napadá, že hrajú něco, co vůbec neexistuje, a v tom je ten rozdíl. To je pravé zoufalství!“ povzdychne si podnikateľ Quitt v jednej zo svojich nihilistických chvíľok. Na koučingy a sebarozvojové kurzy posielajú láskaví zamestnanci HR oddelení svojich kolegov možno práve preto, aby ich uchránili pred takýmito zdrvivúcimi podozreniami.

Autorka je kultúrná antropolóžka.

Jednu z posledných inscenácií Handkeho nadčasové hry Nerozumní vymírají uvedlo v roce 2014 Bochumské divadlo. Foto schauspielhausbochum.de

Stoka a motivace

Ostravský street rap perspektivou seberozvoje

Streetrapové texty a sofistikované motivační strategie užívané v korporátním prostředí toho mají společného více, než se může zdát. V rapu často deklarovaná touha vymanit se ze systému, pracovat na svém vzestupu a být loajální vůči „gangu“ ve výsledku leckdy kopíruje logiku firemního podnikání.

MIKULÁŠ ODEHNAL

Ostravský „diamant ve špíně“ Sergei Barracuda. Foto blog.queens.cz

Motivace je fenomén, na který v současnosti narazíme zřejmě ve všech oblastech lidské činnosti, hudbu nevyjímaje. Obecně lze motivaci vymezit jako soubor vnitřních či vnějších aktivizačních mechanismů, které stimulují naši pozornost a úsilí namířené k dosažení konkrétního cíle. Velmi specificky s tímto fenoménem zacházejí hudební žánry, jejichž jádrem navzdory dnešnímu eklektickému pojmání hudby zůstává již dlouhé roky textová výpověď – konkrétně rap.

V rapové hudbě lze narazit na největší koncentraci motivačních textů zpracovávajících v různých variantách stále dokola otázku touhy po seberealizaci a nalezení vlastního místa v životě, často v souvislosti se ztíženou sociální mobilitou. Tu lze podle motivátorů překonat „tvrdou prací“ a aplikací metod zvyšování výkonnosti. Zejména zaměření na nejslabší sociální skupiny, trpící různými společenskými komplexi, malým sebevědomím a neschopností prosadit se v hospodářském systému, umožňuje oslovit často masivní posluchačskou základnu, která nakonec interpreta vynese společensky vzhůru, v duchu okřídleného žánrového hesla československého rapu „zo stoky hore“.

Jdi za svým snem

Podívejme se blíže na motivační témata takzvané streetrapové scény. V Německu, Francii a dalších západních zemích existují rapové komunity tvořené mimo jiné potomky tureckých, alžírských a dalších imigrantů pocházejících z neevropského kulturního rámce, jejichž hudba je zvláštním mixem gangsta rapu a etnické tradice a nezřídka oslovuje i publikum mimo samotné komunity. Z příkladu projektů, jako jsou Massiv, Haftbefehl nebo Capo, labelu Aggro Berlin či kolektivu Azzlackz a dalších desítek rapujících dealerů a byznysmenů, kteří v poslední dekádě hledají a nacházejí novou identitu v sociálně komplikovaných lokalitách na periferiích západoevropských měst, čerpají i rappeři v českém prostředí. Odlišná národnost, etnicita ani na první pohled zjevné kulturní rozdíly zde nehrají významnou roli – na pomyslné rovině „sociálního dna“ dochází ke zvláštnímu inspiračnímu a komunitnímu propojení, jež je zřejmě dáno přirozenou tendencí spojit se s kýmkoli před společným nepřítelem.

Před několika lety proletělo médii jméno patrně nejkontroverznější crew českého rapu Fuerzy Army. Důvodem poprasku byly

kontakty členů této skupiny na lidi spojené s neonacistickou scénou, jakkoli ve své tvorbě neonacistickou tematikou nikdy neoperovali. Odhlédneme-li od této kauzy, lze tvorbu kolektivu Fuerza Arma označit za jednu z nejsurovějších sociálních výpovědí určité skupiny obyvatelstva rámované geokulturním prostorem Moravskoslezského kraje. Skladby jako Zbohatni nebo chćipni, Nikomu nevěř, Děti ulice, Jdi za svým snem, Dosáhnout na nebe či Dokonalý svět představují škálu zdánlivě jednoduchých emocí a otřepaných sdělení, které však, ať se nám to líbí nebo ne, určují životní cestu podstatné části místních obyvatel. Je snadné tvorbu Fuerzy Army bagatelizovat jako agresivní psí štěkot. Znamená to ale ignorovat, že se jedná o výpověď generovanou komplikovaným sociálním prostředím. Fuerza Arma v mnohém reprezentuje hlas lidí, kteří se ocitli na okraji společnosti a snaží se prosadit nesystémovými způsoby, ať už to je distribuce drog, krádeže, prostituce či třeba bojové sporty.

O životě na ulici vypovídá z trochu jiné perspektivy také méně známý ostravský interpret Serega, jehož tvorba namísto sebeidentifikačních projekcí a fantazií o úspěchu reflektuje rapperovy depresivní stavy a přitom je až bolestně blízká obecnému, všednodennímu vnímání problémů spojených se snahou alespoň trochu se přiblížit vrcholu pyramidy, jenž je pro většinu společnosti nedosažitelný. Seregovy tracky Nemám co ztratit či V roli zkurvy syna ilustrují frustraci vyloučeného jedince probíjejícího se nehostinným prostředím. Kriminální paletu hledání vychodisek doplňuje místy až sebevražedná optika.

Moneymaking

Co spojuje ty, kteří se cítí být vyřazeni ze společnosti a vrženi do „betonové džungle“, v níž „válčí“ o přežití? Plošně je v rapových textech přítomen velmi silný odpor k jakýmkoli institucionálním autoritám, typicky k úředním strukturám či policejním složkám. Street rap často prezentuje individualitu člověka a jeho ego jako vrchol a podstatu existence v duchu verše „čest, síla, sláva“. Tyto hodnoty jsou považovány za nezpochybnitelné. Sergei Barracuda, další ostravský interpret spjatý s labelem Azurit Kingdom, označuje svůj život za „diamant ve špíně“.

Tento rapper se prezentuje jako modelový příklad toho, jak se ze společenského bahna dostat k uznání a majetku. V tracku Klíče světa popisuje peníze jako prostředek, který

určuje míru svobody jedince. Smyslem veškerého snažení má proto podle Barracudy být kumulace zdrojů a s tím spojená neutuchající aktivita. Názvy skladeb Šéfju, Money-making či Práce, v nichž se autor stylizuje do role respektovaného dealera, kterého finanční motivace žene závratným tempem kupředu, výmluvně vypovídají o nepřímých vztazích a paralelách s korporátním prostředím, v němž bývají peníze skutečně tím jediným aktivizačním činitelem.

Vlčí smečka

Zároveň se však zmínění autoři stavějí vůči neloajálnímu jednání, kdy jedinec kvůli vlastnímu prospěchu potlačí vztah ke skupině, s níž ho pojí společný odpor „proti systému“. Ideál komunitního fungování vedoucího k zisku, individuálnímu blahu a významnému postavení uvnitř subkultury vyjadřuje metafora „vlčí smečky“. Právě tato metafora zároveň ukazuje, do jaké míry splývá styl vyjadřování rapperů s motivační rétorikou firemního prostředí, kde se loajalita a podřízení jedince skupině odměňuje jakožto příspěvek k prosperitě firmy. Poněkud schizofrenně pak působí kritická sdělení typu „dodržuj hloupý zákon, drž hubu a krok“, z nichž je patrné, že zatímco odpor vůči systému na úrovni státu je legitimní, vnitřní pravidla daná komunitou, a v důsledku třeba i firmou, je žádoucí dodržovat. Kolektivy jako Fuerza Arma, ale také třeba německé streetrapové labely vytvářejí jakési mikrostruktury „heroických“ individualit, které se snaží vzdorovat masivní přesile systému práce, zákonů a zaměstnání. Zároveň však tyto kolektivy často úzce spolupracují s podnikatelským prostředím, protože jimi utužovaný jedinec je v dnešní společnosti extroverze a motivace prototypem ideálního byznysmena.

Ve streetrapovém ideálu zkroceného individualismu a usměrnění vlastní energie ve prospěch skupiny se stýkají dva zdánlivě naprosto odlišné světy. Ten pouliční sice nezaručuje jistotu ani jednoduchý život, ale slibuje aspoň respekt v rámci skupiny stmelené bojem proti společnému nepříteli, s nímž ovšem paradoxně sdílí touhu po penězích, majetku a svobodě v rámci daných pravidel. Rapové labely fungující jako regulérní firmy se soustředí na generování zisku („Nová jarní kolekce od Azurit Kingdom je tady!“), přitom se ale snaží být platformou pro distribuci „subversive scripts“ – i když často jen tak dlouho, dokud se to vyplatí.

Autor je hudebník.

Je tam niekto?

Sam Kidel a tí ostatní na druhej strane

Britský zvukový umělec si na desce Disruptive Muzak, sestavené z nahraných telefonátů, přisvojil strategii, kterou používají call centra korporací i veřejných institucí, a obrátil ji proti nim samotným. Místo dotazu volajícího na nahrávce zní přeslazený muzak a hlasy zaměstnanců nejistě reagují na nečekanou komunikační situaci.

JAKUB JUHÁS

Konceptuálnemu albumu *Disruptive Muzak* anglického elektronického hudobníka Sama Kidela predchádzala idea vytvoriť samostatné skladby, ktoré by zdieľali zvukovú paletu so všadeprítomným muzakom, teda s hudbou s jasnou víziou stimulovať vašu pracovnú aktivitu v open space kanceláriách, spríjemniť vám čakanie vo výťahu a udržať vás čo najdlhšie v nákupnom centre – jednoducho narušiť osobný priestor, vytvoriť rovnaké „príjemné“ podmienky pre každého, vyplniť sklúčujúce ticho a odviesť myšlienky smerom od každodenných problémov k uvoľňujúcim prechádzkam po nákupnom móle.

História pozná množstvo podobných, dookola citovaných príkladov furniture, elevator, ambient či background music, ktoré však častokrát okrem svojej funkčnosti odhaľujú aj radikálne umelecké gestá a originálne koncepty. Účel v nich splyva s formou určitej ideológie, autorského rukopisu, znejúceho environmentu s romantickou aurou miesta, ktoré nie je rušivé a zároveň naviguje vaše myšlienky tým správnym smerom. Či už myslíme na Erika Satieho, Briana Ena, Roberta Richa, Williama Basinskeho alebo La Monte Younga (v radikálnejšej forme nekonečnej hudby), vždy nachádzame snahu naplniť súkromný alebo verejný priestor (od vlastnej izby po medzinárodné letisko) zvukom, ktorý zahalí neutrálnu prázdnotu, hučanie klimatizácie a všetky ostatné neznáme hlasy do jednej spoločnej familiárnej, predvídateľnej a nerušivej bubliny. Čo sa však stane, ak

sa celá štruktúra spomínanej palety rozplynie do niečoho, čo muzak síce stále pripomína, avšak v jeho menej familiárnom, predvídateľnom a viac rušivom tvare?

Medzi tanečnou scénou a soundartom

Sam Kidel je jeden z tých zaujímavějších zvukových umelcov, prepájajúcich aktuálny klubový étos s prístupmi, ktoré by poslucháč očakával skôr z akademického prostredia soundartových experimentátorov. Samozrejme, obojstranný transfer sviežich myšlienok medzi tanečnou a zdánlivo sterilnou, konceptuálnou scénou nie je žiaden nový fenomén, avšak Kidel tieto dva svety v rámci svojej tvorby oddeľuje hrubou čiarou. Na jednej strane sa tak ukrýva pod prezývkou El Kid v bristolských producentských kolektívoch Killing Sound a Young Echo, na tej druhej vystupuje pod vlastným menom ako reprezentant a zvukový hlásateľ korporátneho kapitalizmu.

Kidel nie je ani na jednom fronte neskúseným nováčikom, ktorý by ešte len hľadal svoj zvukový slovník a myšlienkové východiská. Ak opomenieme jeho klubovú tvár, narazíme na prvý album *Untitled (Movements)* z roku 2015, ktorý je postavený na dvoch syntezátorových plochách podliehajúcich pomalejšiemu materiálovému metamorfóze po vzore malieb Henriho Michauxa. Počutelný prechod k abstraktným rovinám experimentálnej hudby navyše Kidel podtrhol vydaním platne na značke Entr'acte, ktorá vsádza na podobné neošúchané elektronické prístupy od umelcov ako Helena Gough, Marc Behrens až po projekty Haptic a Kallabris. Pod pseudonymom SUPERMARKET! zase dekonštruoval r&b hity Aaliyah, Destiny's Child, Justina Timberlakea či Beyoncé, oslobodil z nich vokálne party a následne ich vložil do odlišného zvukového kontextu, črtajúc vlastný spôsob načúvania a kódujúci reakciu na súčasný stav popovej hudby.

Vaporwave po telefóne

Za albumom *Disruptive Muzak* stojí jednoducho, o to však funkčnejší a zvukovo príťažlivejší nápad – prehrať navrhnutý muzak respondentom rôznych call centier a vyčkať na

ich, viac či menej, očakávané reakcie. Kidel vytočí číslo a na druhej strane sa ozve buď reálny hlas, záznamník alebo Vivaldiho *Štyri ročné obdobia*. Následne hlas oznámi príslušné oddelenie, napríklad Department for Work and Pensions (Ministerstvo práce a dôchodkov), lenže v mikrofóne nezaznie Kidelov hlas, ale bezpohlavná hudba, do ktorej sa otláča množstvo hlasov uviaznutých niekde v éteri. Reakcie zamestnancov sa líšia hlavne dĺžkou trpezlivosti a množstvom opakovania pozdravu, či otázky „Je tam niekto?“.

Chvilami to znie ako okultná komunita vyznávajúca vaporwave po telefóne, špiritistický záznamník alebo snaha nadviazať spojenie s neznámym vesmírnym druhom. Kidellovi sa podarilo prevrátiť formát telefonátu naopak a použiť tak selektujúce taktiky call centier korporátnych spoločností proti nim samým. Melanchólia odcudzených hlasov na *Disruptive Muzak* môže takisto dobre poslúžiť

ako soundtrack k jednostrannému vzhliadaniu k bájnemu, hermeticky uzavretému miestu na vrchole mrakodrapu. Soundtrack plný komodifikovanej nudy, vyprázdnenosti, tehotného ticha a neplodnej komunikácie, zabalený do fotografie kancelárie na pozadí nebeského blankytu monitora.

V popise albumu sa píše o všadeprítomnej kulise kapitalistického realizmu, Kidelov výsledok sa však po vyprchaní prvotnej atmosféry nemiestneho vtipu približuje skôr jeho slastnému pomalému potápaniu. V stave skazy znie *Disruptive Muzak* rovnako ako príťažlivý výjav potápajúceho sa Titanicu v podaní inej ambientnej legendy – Gavina Bryarsa. Platňu možno odporučiť hlavne fanúšikom minulo-ročného releasu Marka Fella a Gábora Lázára a celkovej aury okolo labelu The Death of Rave. Autor je hudební teoretik.

Sam Kidel: Disruptive Muzak. The Death of Rave 2016.

Sam Kidel. Foto electronicbeats.net

hudební zápisník

Zvuková terapie pro život

G. LUCAS CRANE

HUDBA JE ÚČINNÁ!!!

Naše Hypnokazety využívajú nevedomé procesy a obsahujú hudbu s mnohočetnými terapeutickými a relaxačnými účinkami. Pozitívni poslovní probíhajú jak na vědomé, tak nevědomé úrovni: hudba způsobuje užitek a zároveň má žádoucí efekt. Nabízíme celou škálu specificky uzpůsobených terapeutických a edukačních řad.

Naše nahrávky Vám pomohou:

- ZÍSKAT DOVEDNOSTI. Řada „Jak na to“ Vás naučí řídit auto, hrát na housle, být sám sobě právníkem nebo hovořit novým jazykem.
- POSÍLIT PAMĚŤ A MENTÁLNÍ FUNKCE. Řada „Zapamatujte si“ dokáže zlepšit krátkodobou i dlouhodobou paměť, vyvolat sny nebo se zbavit problémů, jako jsou koktání, škytávka nebo trauma z dětství.
- ROZVÍJET ŽÁDOUCÍ OSOBNOSTNÍ RYSY. Řada „Buďte“ Vás učiní příjemnějšími, šťastnějšími, klidnějšími nebo zábavnějšími.

- NAUČIT SE ZNALOSTEM. Řada „Učebnice“ je určena pro nevědomou výuku dějepisu, fyziky, matematiky, organického zahradničení, on-line marketingu nebo medicíny.
- ZDOKONALIT SVÉ TĚLO. Řada „Úžasné tělo“ působí na symetrii obličeje, velikost poprsí, sexuální přitažlivost, vzrůst, pomůže Vám zhubnout a vyrovnat délku končetin.
- ZLEPŠIT SVÉ PROSTŘEDÍ. Řada „Vibrace“ Vás naučí, jak pěstovat rostliny, jak se sprátelit s ptáky, jak se zamilovat, jak se vypořádat se škůdci či zabít duchy.
- BÝT LEPŠÍ. Řada „Úspěch“ zoptimalizuje Vaši morálku, společenský styk, organizační večírky, smysl pro byznys, odvahu, půvab, vybrané způsoby, veselost i Vaši důstojnost.
- ZDOLAT SVÉ STRACHY A ÚZKOSTI. Ať už jste vystaveni jakékoli nepřízni, poslech těchto nahrávek Vás přiměje konfrontovat se s tím, s čím se setkáváte pouze v osamělých chvílích spalujícího strachu. Mazlivé patinované tóny přinutí Vaše úzkosti, aby se manifestovaly ve formě hořícího mentálního avatara v oku tornáda. Dopřejte si pročištění, zklidnění a dojetí zachycené ve vlnách ryzích tónů.
- ZÍSKAT PŘÍSTUP K PRADÁVNÝM SCHOPNOSTEM. Nejnovějším rozvojem starobylého umění metaforického vyobrazení a pojmové indukce jsou nyní naše Hypnokazety řady „Pradávné síly“ schopny ve vyrovnaných a zdravých lidech vyvolat neuvěřitelné fyzické i mentální schopnosti.

– PŘIVODIT SI DROGOVÉ STAVY PŘÍROZENOU CESTOU. Díky efektům přírodních neurotransmiterů a nejnovějším poznatkům neurovědy série „Přirozený rauš“ umí novou metodou vlnové oscilace/indukce přirozeným a neškodným způsobem simulovat zábavné účinky kterékoli drogy snadno a levně. Dost bylo zmrzačující závislosti. Dost bylo chybějících zubů a týdnů nečinnosti. Dost bylo krádeží a lži kvůli obstarání dávky. Dost bylo dalších závažných činů pro dosažení rauše, který časem začne nudit. Dost bylo pláče, následného smíchu a opět pláče. Hypnokazety nabízejí kompletní paletu simulovaných drogových stavů, které kdykoli zastavíte a opět spustíte stisknutím tlačítka PLAY.

Produkty Nonhorse Anxiety Causeway Destruction A.C.T., obchodní pobočky Subliminal-No-Tech Audio Research, jsou k dostání na šedesátiminutových audiokazetách a jsou připraveny oblažit Váš sluch.

V našem rozsáhlém katalogu si vyberete položky, které nejlépe odpovídají Vaším potřebám. Pokud nemůžete najít přesně to, co by Vám vyhovovalo, nebo pokud máte zájem o něco zcela osobního, můžete požádat o podprahovou nahrávku šitou na míru. U takové nahrávky si sami vyberete cokoliv, co na ní má být podprahově zakódováno. Poskytneme Vám skutečnou mentální operaci v prostředí vašeho domu, kanceláře nebo auta.

Když posloucháte podprahovou nahrávku, vnímáte relaxační hudbu, která v sobě skrývá podprahové sdělení zapuštěné do hudby naším patentovaným podprahovým zvukovým kódovacím algoritmem.

Toto podprahové sdělení vědomě neuslyšíte ani Vy, ani žádný další posluchač téže nahrávky. Jen Vaše nevědomá mysl bude schopna uslyšet a hloubkově zaznamenat její sdělení.

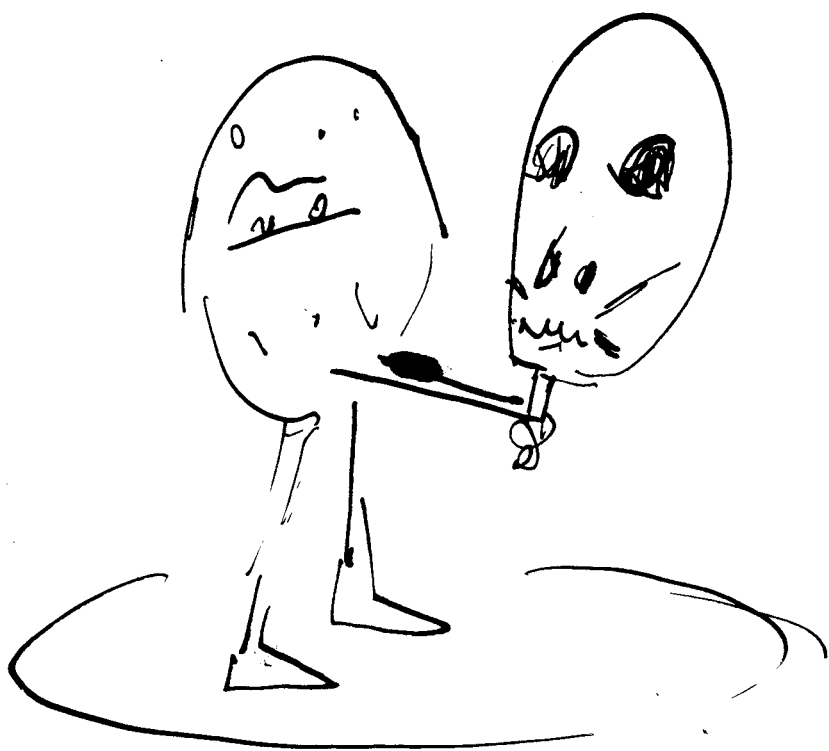
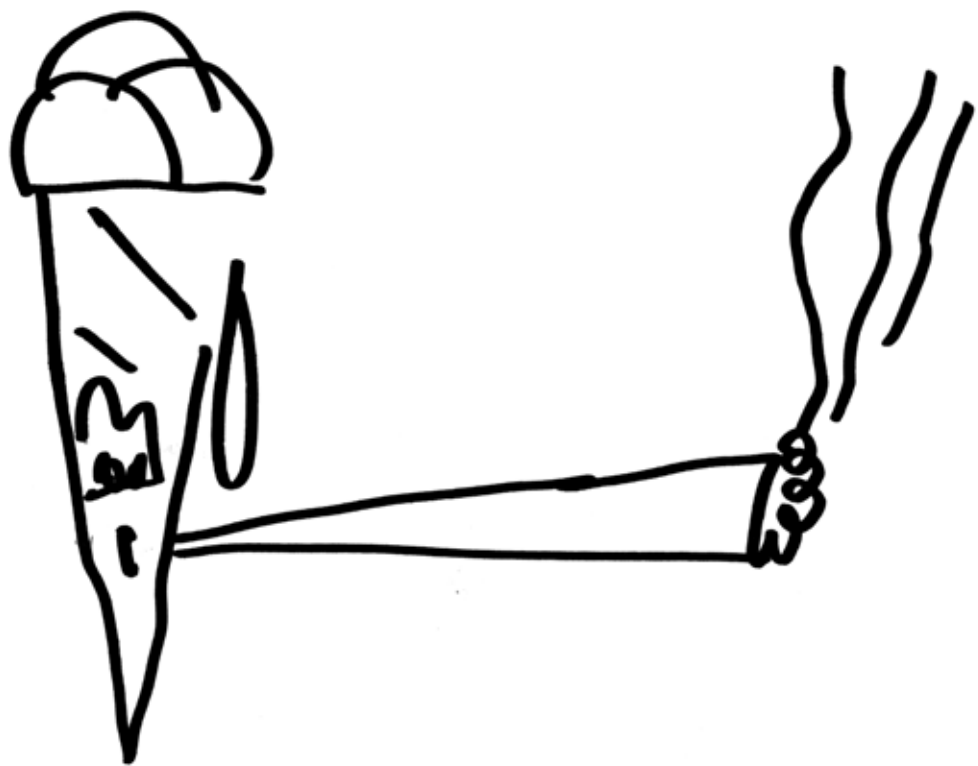
Při výrobě našich kazet využíváme nejvyššího špičkové audiotechnologie plus technologie z naší dílny. Nahrávky tvoří tři hlavní složky: A) plnokrevná relaxační hudba, B) vrstva podprahově kódovaného jádra sdělení společně s jeho permutací, C) mozkové vlny (zvuky cílené na mozek, vektory prorážející imunitní systém), které zvýší Vaši vnímavost vůči podprahovému sdělení.

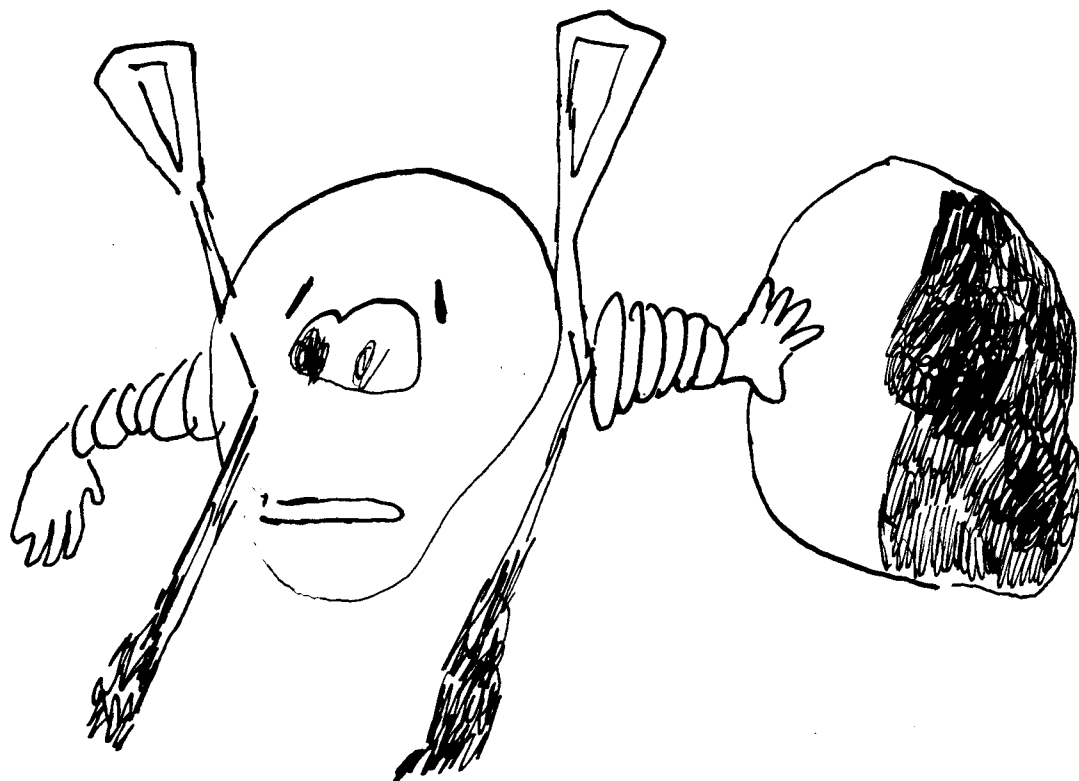
Tato technologie pro Vás může vykonat téměř cokoli. Pokud se například chcete zbavit nějakého zlovyku, zklidnit mysl nebo ubrat na váze, objevit zdroj svého strachu nebo zlepšit soustředění a paměť, jednoduše si jednou denně poslechnete naši nahrávku a už po několika týdnech zaznamenáte obrovské zlepšení.

Podrobnější informace a katalog našich Hypnokazet najdete na webových stránkách nonhorse.com/hypnotapes.html.

Autor je hudebník a šéf Nonhorse Anxiety Causeway Destruction A.C.T.

Z angličtiny přeložil **Michal Špína**.

Posvátné sebeřízení

Fenomén čím dál populárnějších sebezdokonalovacích příruček a mentálního koučingu ukazuje, že jsme stále ochotnější přijmout osobní zodpovědnost za věci, které jsou důsledkem komplexních společensko-ekonomických procesů. Neměli bychom místo navštěvování terapeutických skupin raději vstupovat do odborů?

MARTA MARTINOVÁ

Otázka po úloze osobnosti v dějinách byla, jak se v současnosti zdá, jednou provždy rozhodnuta Sigmundem Freudem. Jediný člověk ovlivnil zásadním způsobem veškeré uvažování o vlastní identitě u podstatné části lidstva na sto let dopředu a roky, kdy se bez psychoanalýzy, psychoterapie a všeho, co následovalo, neobejdeme, dále přibývají. Obsedantní poznávání vnitřního světa, neustálá přítomnost imperativu introspekce, rozpoznávání a analýza vlastních chyb a možností vytvořily ovšem záhy za střeznými hranicemi vědy provozované v bílých pláštích celý nový trh. Tento „terapeutický narativ“ se manifestuje v příručkách s radami, jak si najít a udržet partnera, najdeme ho v časopisech naplněných články o pěti snadných bodech, jak rozpoznat svůj talent a najít si lepší zaměstnání, ve videích či motivačních nahrávkách, v nichž se dozvíme, jak pracovat se svým „vnitřním dítětem“, a i v českém prostředí se v plné síle začíná projevovat fenomén takzvaného koučování. Jde o profesi, jejíž představitelé sami sebe popisují dosti tajnosnubným způsobem: „ani trenér, ani poradce“, ten, kdo „hledá řešení společně s klientem“, „pracuje s lidmi, již chtějí zlepšit svůj život“, či „průvodce na cestě osobního růstu“. Tento pojem se ze smrtelníkům nedostupné oblasti vysokého managementu dostal do obecného povědomí vydáním knihy Johna Whitmorea *Koučování. Příručka rozvoje vlastních dovedností a zvyšování výkonnosti* (1992, česky 1994) a stalo se tak nikoli náhodou nedlouho po pádu Berlínské zdi, kdy se spanilý jízď neoliberalismu otevřel zcela nový prostor Východu.

Hranice mezi psychologii popularizovanou v médiích (u nás exemplárně zastoupenou třeba časopisem *Moje psychologie*) a psychologii jako vědou se v druhé polovině 20. století rozmlžily. Nepřispěli však psychologové sami popularizací terapeutického diskursu za hranicemi lékařského prostředí k jeho nynější vulgarizaci? A proč tak rádi, coby publikum médií, jež tuto vulgarizovanou psychologii propagují, bereme na svá bedra cizí zodpovědnost a souhlasíme s myšlenkou, že úspěch závisí pouze na našich rozhodnutích a úsilí?

Populární psychologie pomáhá nejlépe v řešení problémů, na jejichž vytváření se podílí. Podle ní se cítíte nešťastní nikoli kvůli tomu, že vás šéf trestá za špatné plnění jeho protichůdných požadavků, že stát není schopen zajistit důstojnou péči o dlouhodobě nemocné nebo že soukromá školka, v níž by se učitelka vašemu dítěti skutečně věnovala, je pro vás finančně nedostupná, ale proto, že vám rodiče vždycky bránili dělat to, co chcete. Jste nešťastní, protože neděláte „práci snů“, která by přinášela takový výdělek, abyste podobné problémy nemuseli řešit. Vedlejším efektem vyprávění o tom, že poznáme-li, kdo skutečně jsme, problémy zmizí, je pak stále méně funkční sociální prostředí. „Tváří v tvář možnosti ztráty práce a úpadku jsou pro mnohé lidi racionálnější vizualizace úspěchů či připojení k jedné z mnoha terapeutických skupin než vstup do odborového svazu,“ říká k tomu Malgorzata Jacyno v *Kultuře individualismu* (2007, česky 2012).

Důležité je dezorientovanému člověku, vytrženému z kulturní a sociální mapy budované tradicí, na něhož neustále útočí alternativní možnosti, cizí kritéria, nejistota, jasný návod, nabídnout zřetelný příběh, kterého se lze držet, osvědčený recept vyzkoušený tím, kdo ho nabízí, a jako bonus navrch naděje na změnu, že se konečně bude cítit lépe.

Péče o sebe

Protestantský étos přinesl podstatnou změnu v sebezpečí jedince: vnější donucení nahradil hodnotou sebeutváření, a tedy i sebeřízením

a osobní volby. Toto vyvázání jedince z predestinace bylo nezbytným předpokladem následující racionalizace světa a demokratické společnosti. Michel Foucault v nedokončených *Dějinách sexuality* (1976–1984, česky 1999–2003) objevuje v antické kultuře zárodek paradoxu souvisejícího s bohuľibým sebosvobozením jednotlivce: péče o sebe, ve smyslu kultivace vztahu k sobě samému, prováděná v rámci lékařského diskursu, z epistemologického i morálního hlediska upravuje jedince do podoby, která lépe vyhovuje hladkému výkonu mocenského systému.

Ovládáme sami sebe, abychom dosáhli slibované větší svobody – ta je ale měřena pouze velmi úzkým kritériem ekonomického kapitálu. Osobnost pojmáme primárně jako zdroj zisku a lepšími lidmi se stáváme hlavně tehdy, pokud se nám daří více vydělat. Jestliže se správně vyjadřujeme, správně vypadáme, máme správné kontakty a podobně, ve zbylém, značně stísněném prostoru si pak můžeme dělat, co chceme. Socioložka Eva Illouz Foucaultovo podezření potvrzuje v knize *Saving the Modern Soul* (Záchrana moderní duše, 2008): samotný příkaz usilovat o vyšší stupeň zdraví nebo seberealizace podporuje vznik a nárůst vlivu narativu utrpení, protože vždy můžeme být zdravější nebo úspěšnější. Terapie vyvolává zároveň představu já jako něčeho vždy předem nedokonalého a nedostatečného, ba nemocného, něčeho, co je vždy třeba nějak dopravit, pozměnit, případně co se dožaduje pomoci. Sebosvobozování – neoddelitelně propojené se sebedisciplinací – změnilo svou podobu a účel. Vytratila se z něj kultivace sebe sama, z péče o duši se stal osobní rozvoj. Lidé mimo systém, chronicky nezaměstnaní, nevléčitelní, nebo třeba jenom zcela obyčejně staří, jsou z příběhu o rozvíjení osvobozením sebe samých předem vyloučení – buďto tím, že svůj čas už vyplýtvají, nebo se dost nesnaží. „Nikdy není pozdě začít“ najednou neplatí a portréty aktivních duchůdů, kteří se v osmdesátí učí pracovat s počítačem, umístované do víkendových příloh deníků s neotřesitelnou pravidelností, jsou úsměvnou kuriozitou, jež dokládá platnost pravidla. Ideálem kouče je bílý zdravý muž ve středních letech.

Člověk-stroj

Na konci vzdálených šedesátých let vyšla zásadní kniha teoretika systémů Ludwiga von Bertalanffyho *Člověk-robot a myšlení* (česky 1972) o „psychologii v moderním světě“. Psychologie v ní dostává pořádné za vyučenou coby „sterilní a pompézní scholastika“ zakrývající „trivialitu svých výsledků“. Proč? Bertalanffy její tehdejší podobu kritizuje za to, že člověka chápe jako čistý list (pokud už z papírny nevyšel s nějakými výrobními kazy v podobě pudů), na nějž se zapisují zkušenosti v reakci na vnější prostředí. Jako by člověk fungoval na základě modelu podnět–reakce a stranou zůstávala jakákoli tvořivá či autonomní aktivita, a dokonce i prachobyčejná hra. Nejenže motivace pro mnohé lidské jednání bývají komplikovanější, psychologie se navíc stala v průběhu dvacátého století typickým sebenaplňujícím se proroctvím, „sociální silou prvního řádu, utvářející vlastní obraz člověka a řídící společnost – obraz člověka jako robota“. Člověk začal být předváděn jako stroj, který může být programován, a jeho chování popisováno jako obchodní transakce, v níž se usiluje o minimální náklady a maximální zisk. Rovnováha či komfort se staly konečnou, nejvyšší hodnotou. Psychologie splynula s „filosofií“ komercialismu.

Nezdá se, že by se její vládu podařilo od roku 1967, kdy vyšla Bertalanffyho kniha, zastavit. Kolikátá generace se do této představy lidské psychiky jako stroje už narodila, a tudíž ji považuje za zcela samozřejmou

a neproblematickou? Ideál hladkého světa a bezešvého života je novým zpřítomněním principu rovnováhy, jehož platnost se snažil Bertalanffy vyvrátit. Absolutní klid, pro nějž se již dávno před divokými šedesátými vžilo označení nuda, totiž vede spíše k pocitu ztráty smyslu, který končí depresí a dokonce sebevraždou.

Navzdory kritice, které se mu dostalo a pořád dostává, zakořenil terapeutický diskurs v panujícím světónázoru natolik, že předci i politický liberalismus nebo jazyk trhu. Popularizace psychologie vedla v konečném důsledku k tomu, že všichni mluvíme společným jazykem vulgarizované vědy. „Skříňka s náradím“ se otevřela, nástroje se rozsy-paly a každý s nimi zachází, jak se mu zlíbí. Když potom koučka stylizující se do archetypu ženy-bojovnice, která „nemá ráda fňukání a stěžování si na politiku“, přikáže: „restartujte svůj život“, nelze odolat. Každý chce „zjistit, co nám rodiče z hlediska emočního naprogramování předali“, každý chce „jednou provždy smazat špatné vzorce chování uložené ve své hlavě“, dozvědět se, jestli když „vztah nefunguje – má ho cenu opravovat?“. Jedinec je poškozený stroj, který lze celkem jednoduše vylepšit. Stačí chtít.

Pomoz si sám...

Už od šedesátých let sociologové z celého politického spektra od konzervativce Christophera Lasche po „proroka antikultury“ Lionela Trillinga upozorňovali na to, že nárůst vlivu terapeutického diskursu je spojen s poklesem vlivu říše symbolů – kultury a hodnot. Eva Illouz pak o současnosti neváhá tvrdit, že „kultura ztratila svou moc transcendence a opozice vůči společnosti“. Terapeutický diskurs odsunul vliv kultury na vedlejší kolej. A konečným cílem jím kdysi proklamaného osvobození individua se stala výroba jedinců, kteří jsou snáze ovladatelní a disciplinovatelní.

Sledujeme, jak terapie stojí v jádru způsobu, jímž o sobě uvažujeme, určuje naši identitu i sociální vztahy. Ačkoli kdysi sloužila psychologie nepopíratelně příznivému účelu pomáhat jedinci s řešením jeho problémů týkajících se sociálních vztahů, její popularizovaná a internalizovaná verze nás nyní ponouká k tomu stavět vlastní potřeby a preference před závazky vůči lidem kolem. Jsou však tyto potřeby skutečně „vlastní“ a komu je „nás“ rozvoj v důsledku ku prospěchu? Komu přináší užitek ten lépe fungující stroj?

Sebeřízení, svépomocné příručky a „koučování“ prohlubují předpoklad, že bychom mohli být schopni zvládnout cokoli, a pokud nejsme, znamená to, že jsme selhali, jsme ubožáci nebo přinejmenším lenoši. Studie Mickiho McGeeho *Self-Help, Inc.* z roku 2005 uváděla, že průmysl sebezrozvoje (knihy, semináře, audio- a videonahrávky, osobní koučing) tvoří dohromady průmysl vydělávající v USA asi 2,5 miliardy dolarů ročně. Lidé, kteří nejsou pacienti, ale jímž by se nějaká ta rada do života hodila, zhmotnili zbrusu nový trh. A nové trhy na oplátku vytvořily nového člověka...

Kouč, příručka čtená v osobním volnu nebo i video zhlédnuté o pauze ve vyčerpávajícím stereotypu kancelářské práce poskytuje konečně příležitost, abychom se soustředili sami na sebe. To, že „zabírají“, však není ani tak důkaz funkčnosti těchto instantních mentorů, jako spíše doklad marasmu doby, v níž o sobě přemýšlíme zpravidla pouze pod bičem kariérního vzestupu, pod něčím dohledem a s návodem v ruce. „Kouč mi dává prostor získat konečně čas pro sebe na své přemýšlení a možnost se zastavit a svůj život začít žít podle svých představ.“ Kouč navíc není ten vzdálený specialista v bílém plášti, sledující jen svůj předmět zájmu vytržený

Příručky, návody, osobní rozvoj a koučování

z kontextu, není to ten odborník, který si myslí, že po pár letech vysokoškolského studia může lidem radit, co udělat se svým životem. Je obyčejný jako já, a přitom ho zajímá moje dobro – neříká, kudy dál, pomáhá „utřídit myšlenky“. A když se to náhodou nepovede – jak to pak může být jeho chyba? Možná pomůže další schůzka? Z autority profesionála se stala profesionální autorita.

Víra tvá tě uzdravila

Podle polské socioložky Malgorzaty Jacyno terapeutický diskurs zvyšuje rapidně svou úspěšnost v těsném spojení s náboženským motivem jednání. „Sekularizovaná verze predestinace“ ve světě rozvolněných, ba dokonce chybějících sociálních vazeb se upírá k já, které donekonečna rozvíjí své nespočetné možnosti. Boha nebo božstva nahradilo „proudění energie“, „vnitřní světlo“, hledání „vnitřní Bohyně“, které vždy zdůrazňují, že sakrální prvek je přímo spojený s já. Osvěžující limonáda pak kombinuje cokoli, co na lidi zabere – kurs „reflexologie chodidla“ nebo absolvování „womb blessing“ (žehnání dělohy). Toto „energetické vyladění na dálku, při kterém k vám proudí energie Požehnání ženského lůna“, získáte snadno: stačí vyplnit formulář na webové stránce. „I když jsem tomu nevěřila, najednou mě přestaly bolet záda...“

Vydělávat na utrpení zpeněžením narativu rozvoje – příběhu o světlých, šťastných

zítřcích – je snadné. Funguje vždy a zaručně, ať už jde o křesťanskou výměnu ve stylu „trpíte-li za svou víru za života, po smrti přijdete do nebe“, jež je kolébkou tohoto narativu, o modernější překračování plánu pětiletky nebo o dosud nezapomenuté utahování opasků. Důležitý je lineární příběh, v němž každé jednání má patřičný následek, a je-li provedeno správně, mytický zlatý věk není až tak nepředstavitelně vzdálený. Lineárně uspořádaný narativ nabízí ráj před námi, téměř na dosah ruky, stačí postupovat podle daných pravidel. Utrpení v něm má místo pouze na začátku, v tom, jak nás ovlivnili naši rodiče a významní druzí (či celé „rodinné konstelace“) – stať a závěr budou dozajista plné nekočné blaženosti.

Texty, které lákají na zážitky měnící život, mají přitom často podobu monotónní mantry, drmolené v transu. Jako by do slosovacího osudí někdo nasypal několik poučeně znějících slov, s nimiž kdysi s patřičnou opatrností zacházel medicínský diskurs (dětství, sebe-náhled, sebevědomí, vztah), a náhodně z nich sestavil větu – a pak je vrátil zpět, zatočil kličkou, znovu pár vylosovaných spojil dohromady, a tak pořád dokola.

Drobná úskalí

Přestože se veškeré poučky, jak rozvíjet své já, tváří univerzálně, obecně platné být nemohou. Jednak už samotné rozšiřování světa

koučingu nebezpečně připomíná pyramidové schéma „hry letadlo“: každý nově přichozí musí při vstupu zaplatit určitou, poměrně značnou sumu (v Česku například za akreditaci od organizace *International Coach Federation* v řádu statisíců korun) a za to dostává právo inkasovat obnos od dalších účastníků, které sám získá a z nichž se pak rekrutují další „strážci ohně“. Hlavní námitka je ale jiná: pokud by se v ideálním světě všem podařilo zabývat se tím, co je baví, kdo by pak dělal skutečnou práci, onu dřinu, na jejíž existenci je kapitalismus založený? Kdo by nahradil učitele v přeplněných třídách, sestry v léčebnách dlouhodobě nemocných, kdo by zastoupil pracující u montážní linky? Pokud skutečně propagátoři narativu rozvoje osobnosti hlásají jeho všeplatnost, ztělesňují ty nejodvážnější revolucionáře potichu připravující rozvrat „systému“, v jejichž existenci jsme už dávno přestali doufat.

Fetiš ekonomického rozvoje začíná vlivem finanční a ekologické krize posedávat na vratké židli. Proč tedy přesvědčení, že osobnost jde donekonečna „rozvíjet“ a zlepšovat, stále sílí? Návody typu „Jak vydělávat stylem bohatých lidí“ nebo „12 mocných triků ultraúspěšných“ vždy taktně zamlčují, že hospodářský zisk se negeneruje ze vzduchoprázdna, není z nebes seslanou odměnou za snahu šikovného jedince, který se nebál přijít s neotřelým nápadem. Za životním pohodlím úspěšného

podnikatele se skrývá pokles kvality života někoho jiného. Oslavovaný „pasivní příjem“ neznamená nic jiného, než že jsme se zrovna trefili do aktuální situace na trhu, která bude mít reálný dopad na životy jiných obyvatel planety – těch, co neměli to štěstí narodit se do té správné části skvělé kultury, která si může dovolit oslavovat „sebeřízení“. Pokud už nám podobné situace nepřipadají amorální, měli bychom mít alespoň dostatek představivosti, abychom počítali s tím, že zítra se trh může obrátit proti nám.

Příběh o seberozvoji dostupném pro každého s nutnou přítomností dřiny v kapitalismu jaksi nepočítá. Foto Honza Šípek

Zlo je součástí systému

Psychoterapie se podle předního vlámského psychologa dostala zcela do područí panujícího ekonomického uspořádání. Místo aby se starala o jednotlivce, kteří potřebují pomoc, trénuje zaměstnance podle potřeb hospodářství. Proč je tento fakt pro společnost škodlivý? Hrozí psychoterapii zánik?

MARTA MARTINOVÁ

Snažíte se svými odbornými i politickými aktivitami zvrátit tendenci psychoterapie zakrývat společenské příčiny psychických obtíží. Proč toto úsilí považujete za důležité? Velmi bolestivý případ v tomto ohledu představuje panující paradigma týkající se problémů spojených se stresem. Léčba se zaměřuje na pacientovo vnímání stresu a usiluje o to jeho vnímání změnit. Poselství je jasné: stres je tvůj osobní problém a nijak nesouvisí s prostředím, v němž pracuješ a trávíš podstatnou část dne. Psychologie se na tuto stranu přiklonila ze stejného důvodu jako celá společnost: neoliberální ideologie je posledních třicet let natolik dominantní, že jsme se s ní plně identifikovali. Současná krize může fungovat jako budíček. Alespoň v to doufám.

Michel Foucault vysvětluje, že proklamované osvobození individua v moderní společnosti otvírá nový prostor pro „sebedisciplínu“. Proč podle vás tato představa, že ovládat se znamená osvobodit se, funguje tak úspěšně?

Ze samotné myšlenky sebedisciplíny a sebekontroly bychom neměli mít obavy. Foucault ukazuje, jak jsou tyto ideje v diskursu přítomné od klasického Řecka až dodnes. Zásadní otázka se ovšem týká jejich účelu. Pro Foucaulta je účelem sebedisciplíny „epimeleia“, péče o sebe ve smyslu péče o duši i tělo, a základním předpokladem je, že taková péče bude přínosná stejně tak i pro společnost. Teď se tento cíl změnil a obrátil: sebedisciplína je prospěšná ekonomice, nikoli společnosti, a péče o sebe je pouhá vábníčka.

Osvobození sebe sama je dnes iluzí. Slýcháme, že jsme svobodní, a přitom jsme nikdy nebyli tak bezmocní, jako jsme nyní. Pracujeme příliš dlouho, v podstatě všude a pořád. Hranice mezi pracovní dobou a odpočinkem, mezi pracovištěm a domovem zmizely, musíme být úspěšní a neustále soutěžit se všemi ostatními, přičemž jediným kritériem je ekonomický zisk. Takzvaná sebedisciplína je založená na diskursu radikálního odcizení, kterému jsme vystaveni už od raného dětství a který nám tvrdí, že buďto budeme patřit k vítězům, tvrdě pracovat a využívat každou dostupnou možnost, nebo k poraženým, kteří by se za sebe měli stydět. Už v roce 1921 tento vývoj předvídal Walter Benjamin v textu Kapitalismus jako náboženství. Upozorňuje v něm na to, že jsme neustále vystaveni pocitu viny. Nelze před ním uniknout.

V životě člověka jsou však nezbytné i chvíle, kdy tvrdě pracovat jednoduše nejde – třeba v případě úmrtí někoho blízkého. Nepřipravuje nás kulturní znevažování podobně silných emocí v důsledku o schopnost vyrovnat se s bolestivou životní situací? Nečiní nás zranitelnějšími?

Právě to, že veškerá odpovědnost je klade na jednotlivce, přičemž jakékoli sociálně-ekonomické faktory jsou téměř naprosto zanedbány, má dopad i na náš způsob truchlení. Je nám téměř znemožněno požádat o pomoc a sdílet jakoukoli ztrátu s ostatními, což je za určitých okolností opravdu nutné. Vítězové jsou vždy stejní, v současnosti je to oněch pět procent lidí, kteří vlastní téměř vše...

Zdá se, že ani kulturní průmysl se svou nabídkou útěků do říše fantazie není úplně schopný v těchto momentech pomoci. Proč jsou vůbec emoce, dříve považované za zcela normální, nyní chápány jako nežádoucí? Odkud se bere vtíravý imperativ „don't worry, be happy“? Štěstí se stalo povinností, protože je nezbytnou součástí úspěchu. Jednoduše už nám není dovoleno, abychom byli nešťastní. A pokud

náhodou jsme, je to považováno za abnormální, je to „porucha“, která musí být ošetřena. V ten moment jsme se stali kořistí po zbrojařství druhého nejvýznamnějšího průmyslového odvětví v USA – farmaceutického světa. Pokud nejste nadále produktivní, měli byste se alespoň stát spotřebiteli.

Jaké je vaše vysvětlení obrovského nárůstu předepisování léků typu Prozac a Ritalin po roce 2000? Přestala být psychoterapie dostatečně účinná a cenově dostupná – na rozdíl od prášků? Neoliberální ideologie nás přesvědčila, že štěstí závisí na profesním, a tedy finančním úspěchu, a tohoto úspěchu můžeme dosáhnout pouze tehdy, pokud budeme pracovat nejlépe, jak umíme, správně se rozhodovat a sledovat správné cíle. Dokonalost je dosažitelná každým z nás, můžeme – a měli bychom mít – dokonalé tělo, perfektní vztah, báječný sex a skvělé děti a samozřejmě velmi úspěšnou kariéru a vydělávat spoustu peněz. Pokud tomu tak není, je to naše chyba, nepracovali jsme dost usilovně a neudělali správná rozhodnutí. Pokud vám v tomto okamžiku selhání nějaká autorita řekne, že vaše selhání, případně selhání vašich dětí není způsobeno nedostatkem snahy, ale něčím, co je nazýváno „porucha“ a obvykle označováno vědecky znející zkratkou, pak je to přijato s úlevou. Jsem nevinen, není to moje chyba, trpím „poruchou“! Dokonce na to jsou prášky, ani nemusím změnit svůj způsob života nebo provést další volby – ne, pilulky budou stačit. A to není nikdy pravda. Celý diskurs je prezentován jako vědecky znející a osvědčený, ale to je jenom klam. Nakonec jsou všichni „spokojení“: pacient se už nemusí cítit provinile, farmaceutický průmysl vesele prodává a vše pokračuje ve starých kolejích. Jedinou nevýhodou je, že kombinací vyhoření a deprese trpí tak vysoký počet lidí, že se to pro ekonomiku stává vážnou hrozbou.

Oblíbený protiargument, pokud jde o zvyšování počtu pacientů, říká, že nepřibývá lidí s nějakými poruchami, jen je více lidí diagnostikováno, protože lékařská péče se zlepšuje. Nicméně i aktuální škála nemocí se kvalitativně odlišuje od škály v minulosti. Vždyť kolik lidí mělo ADHD nebo panickou poruchu před rokem 1990?

Především mnohé z těchto poruch nejsou onemocnění v lékařském slova smyslu. Jsou to psychosociální reakce jedince na jeho životní podmínky. A i když to je nemožné dokázat vědecky, jsem přesvědčen, že ve srovnání s dobou před několika desetiletími trpí těmito podmínkami stále více lidí.

Nedávno jsem se setkala v prestižním lékařském časopise se studií, která zcela vážně navrhovala, aby manželské páry „v zájmu svých dětí“ usilovaly o zlepšení vztahu tím, že budou brát nějaké prášky na bázi oxytocinu, čímž se má jednoduše řečeno zabránit nevěře. Jaký je váš názor na užívání léků v případě stavů, které neohrožují zdraví jedince?

Jedná se o bolestivý a nebezpečný příklad biopolitiky. Farmaceutický průmysl stále hledá nový trh, daleko mimo klasické nemoci diagnostikované medicínsky. Právě z tohoto důvodu jsou nyní rozšířené problémy nově označovány jako „poruchy“ – a problémy v manželství a rodičovství jsou samozřejmě jednou z nich. Pokud se zástupcům farmaceutického průmyslu podaří medikalizovat takové stavy, otevírá to obrovský trh. Uvedený příklad je paradigmatický. Nejdříve se řekne, že jde o vědeckou záležitost, a přidají se nějaké obecné odkazy, tady třeba na evoluční teorii. Potom, což je to nejdůležitější, se začne s dovoláváním všudypřítomného

rodičovského pocitu viny vůči dětem. To je trik, který vždy funguje: vyvolat pocit viny nebo úzkosti, postavit před lidi jeho jednoduché řešení a oni na to doslova skočí...

Volný trh nám dává pocit, že k tomu, abychom uspokojili naše potřeby, nepotřebujeme nic jiného než peníze – můžeme si koupit jídlo, přístřeší, a dokonce něčí společnost. Ale potlačování sociálních potřeb nemůže být přece „zdravé“, jsou základní stejně jako potřeby dýchat či jíst. Nachází psychologie nějaké důsledky tohoto popření obyčejné solidarity a sociální závislosti?

Kvůli tomu, abyste spatřila výsledky tohoto popření, nemusíte sahat po psychologii. Je to spíše naopak: moderní psychologie pomáhá bránit vašemu pohledu, pomáhá s tímto odmítáním solidarity a sociální závislosti. Psychologie, ve smyslu akademické činnosti, padla za oběť dominantnímu diskursu minimálně dvojím způsobem. Za prvé: v akademickém světě vědci musí mezi sebou soutěžit o získání definitivy. Týmová práce a silné vazby mezi kolegy jsou vyloučeny a loajalita k instituci upadá. Ani univerzita, a platí to pochopitelně i pro firemní prostředí, pak nevěří svým zaměstnancům a vzniká vzájemný pocit nedůvěry. Podvádění se stalo naprosto běžnou strategií, ale nesmí vyjít najevo. Za druhé: psychologie se vždy zaměřovala na individuum, to je hlavním objektem její činnosti. Ale dnes takové zaměření splyvá s povinným egoistickým individualismem a zanedbává se zřejmá sociální příčina mnoha takzvaných poruch. Vyplyne to na povrch, zejména pokud studujete „poruchy“ dětí a mládeže: ADHD, porucha opozičního vzoru a obecně poruchy chování jsou mnohem častěji diagnostikovány u sociálně slabých vrstev. Mainstreamová psychologie to velmi ráda přehlíží.

Kterou z těchto tendencí považujete za nepříznivější?

Za nejnebezpečnější dopad takzvaného diskursu volného trhu považuji to, že se stal naší „realitou“, tedy že jej chápeme jako normální stav věcí. Většina z nás už ho nijak nezpochybňuje, zejména ne ti, kteří jsou u kormidla. Stal se vzduchem, který dýcháme, a v našem případě spíš znečištěným ovzduším. Podivám-li se na tento stav pohledem Hannah Arendtové, pak žijeme v anonymním a digitálním systému, který vede k bezmyšlenkovitosti. Přemýšlení se stalo zastaralým, něčím, co patří do minulosti. Slýcháme: neměla bys tolik přemýšlet, je to pro tebe špatné, přestaň se strachovat! Nepřemýšlej, jednej, dělej to, co je obvyklé. Podle Hannah Arendtové však právě to vede k banalitě radikálního zla. Radikální zlo je součástí samotného systému, protože označuje koholi druhého za potenciálního soupeře, a tedy potenciálního nepřítele. Zlo je banální, protože není pácháno nějakými nestvůrami. Normální lidé, kteří jsou rodiči vedoucími zcela obyčejný život, se každodenně, aniž by si toho byli vědomi, rozhodují tak, že ničí svoji vlastní budoucnost a budoucnost svých dětí. I tentokrát na svou obranu říkají: „Wir haben es nicht gewusst.“

Svoboda jednotlivce v postmoderní době je skutečně paradoxní. Možná jsme osvobozeni od tradičních institucí, jako byla třeba církev či rodina, tím víc jsme ale závislí na institucích zbrusu nových, které ovšem sotva vnímáme. Přesto máme jednat tak, jako by záleželo jen na naší vůli. Jak tento tlak ovlivňuje společnost? Máme k dispozici vědecké důkazy potvrzující, že tento patologický vliv skutečně existuje, jak na úrovni společnosti, tak na úrovni jednotlivce. A patologie je to natolik zásadní,

S Paulem Verhaeghem o sebedisciplíně, pocitu štěstí a vině

Paul Verhaeghe. Foto Kalina De Blauwe

že určuje naši identitu a naše vztahy vůči všem důležitým druhým – ve smyslu druhého pohlaví, druhého, který je autoritou nebo který je mi roven, a intimního druhého, tedy mého těla. Tuto situaci jsem podrobně popsal v knize *A co já?*

Existuje mnoho psychosociálních zdravotních ukazatelů – těhotenství mladistvých, domácí násilí, úzkost a deprese, zneužívání drog a další –, které korelují s přítomností neoliberálního diskursu. Stačí si přečíst socioekonomické studie Richarda Wilkinsoha a Kate Pickettové. Zjistili, že růst příjmové nerovnosti v zemi, regionu, nebo dokonce ve městě významně koreluje s většinou psychosociálních zdravotních ukazatelů. Vstup příjmové nerovnosti je typickým rysem neoliberální společnosti.

Pokud vezmeme v úvahu dopad neoliberalismu na psychiku, není příliš přitažené za vlasy, řekneme-li, že neoliberalismus nás mění v soutěživé a egoistické individualisty. Pokud to spojíte s ekonomickou meritokracií, vytvoříte systém vítězů a poražených na individuální úrovni. V takto nastaveném binárním systému zbývá už jen malý krůček k samotě, úzkosti a depresi. Obecně řečeno, takový systém nás činí nešťastnými, protože jsme sociální zvířata, potřebujeme jeden druhého a daří se nám dobře ve skupinách. Zmiňovaný ekonomický systém je v přímém rozporu s tímto klíčovým aspektem.

Už v roce 2007 jste začal ohlašovat „konec psychoterapie“. Předpokládám, že situace se jenom zhoršila.

Situace je opravdu daleko horší. Psychoterapie se přidala k druhé straně. Její počátky sahají do sedmdesátých let, kdy se soustředila na pomoc lidem potřebujícím uniknout před tehdy despotickou společností. V současné době se zaměřuje na takovou „pomoc“ lidem, aby se co nejdříve „uzdravili“, a byli tak schopni vrátit se brzy do práce. Britská vláda financovala masivní terapeutický projekt prováděný prostřednictvím praktických lékařů, který se zaměřoval na „boj“ s depresí, protože představuje obrovské riziko pro ekonomiku. Úspěšnost programu byla měřena počtem lidí, kteří se vrátili zpátky do práce. A mimochodem, celý projekt byl neúspěšný...

Prohodit, že „mám zas nějakou depku“, se stalo součástí běžné společenské konverzace. Je diagnóza deprese skutečně na vzestupu, nebo se jedná o nějaký zcela nový stav mysli, pro nějž zatím chybí jméno?

Pokud jde o „depresi“, je nutné si povšimnout, že se význam tohoto slova změnil. Tradice se deprese přirovnávala ke smutku. Teď je populární takzvaná neurotransmiterová hypotéza, která má za to, že je to porucha mozku, která potřebuje farmaceutickou léčbu. Aby bylo jasno: pro neurotransmiterovou hypotézu neexistuje žádný přesvědčivý důkaz. Zato existuje víc než dost klinických důkazů, že mnoho lidí, kteří jsou diagnostikováni jako depresivní, trpí ve skutečnosti vyhořením, často v kombinaci se ztrátou sebehodnocení ve smyslu „jsem lúžr“.

Takzvané poruchy nicméně existují i mezi lidmi společensky lépe postavenými. V médiích se pravidelně objevují zmínky o studiích mapujících výskyt patologické osobnosti mezi manažery, hovoří se zejména o narcismu. Je užitečné být při shánění „lepší“ práce tak trochu psychopat?

Existují určité ideální vlastnosti, které jsou potřeba k tomu, aby v dnešní době člověk budoval kariéru. Na prvním místě je výřečnost, jejímž cílem je vyhrát nad tolika lidmi, nad kolika je to jen možné. Společenské styky pak mohou být povrchní, ale protože to dnes platí pro většinu lidské interakce, nikdo si toho vlastně nevšimne. Je žádoucí umět dlouze a květnatě hovořit o vlastních schopnostech – znáte spoustu lidí, máte za sebou kvanta pozitivních zkušeností a nedávno jste dokončili velký projekt. Později lidé zjistí, že to bylo všechno dost nadsazené, ale skutečnost, že jste je zpočátku oklamali, je další užitečný osobnostní rys: umíte přesvědčivě lhát a necítit se z toho špatně. To je důvod, proč také nikdy nepřevzmete zodpovědnost za své vlastní jednání. Vrcholem toho všeho je, že jste flexibilní a impulsivní, vždy vyhledáváte nové podněty a výzvy. V praxi to vede k rizikovému chování, ale to nevadí, nebudete to vy, kdo bude muset posbírat střepey. A teď přijde studená sprcha: inspiračním zdrojem tohoto výřevu je seznam psychopatických rysů sestavený Robertem D. Harem, v současnosti nejznámějším odborníkem na psychopatii a kriminální psychologii.

Paul Verhaeghe (nar. 1955) je klinický psycholog praxí, psychoanalytik vzděláním. Ve své první doktorské práci (1985) se zabýval hysterií, ve své druhé (1992) psychodiagnostikou. Pracuje jako profesor na Gentské univerzitě. Od roku 2000 se zaměřuje hlavně na vliv společenských změn na psychické a psychiatrické obtíže. Jeho silná kritika neoliberalismu z pozice psychologie a příbuzných věd vyvolala bouřlivě odmítavý i souhlasný ohlas v akademické sféře a na poli reálné politiky. Napsal několik vlivných knih, například *Het einde van de psychotherapie* (Konec psychoterapie, 2009) nebo *What about Me? The struggle for identity in a market-based society* (*A co já? Boj o identitu v tržní společnosti*, 2013; přepracované vlámské vydání knihy *Identiteit* z roku 2012). Pro českého čtenáře je dostupný slovenský překlad publikace *Láska v časoch samoty* (1998, slovensky 2006).

SKONEČOVAT S EDDYM BELLE GUEULEM

Autobiografický román Édouarda Louise se odehrává v drsném a zemitém prostředí francouzské vesnice, jejíž obyvatelé vyplňují své životy alkoholismem, násilím a televizní zábavou. Jde o zpověď Eddyho Bellegueula – chlapce, který je spolužáky pro svou jinakost stigmatizován jako homosexuál a brutálně šikanován.

Autobiografický román *Skonečovat s Eddyem Belle Gueulem* je zprvu velmi zvláštní. Je to román, který se odehrává v drsném a zemitém prostředí francouzské vesnice, jejíž obyvatelé vyplňují své životy alkoholismem, násilím a televizní zábavou. Jde o zpověď Eddyho Bellegueula – chlapce, který je spolužáky pro svou jinakost stigmatizován jako homosexuál a brutálně šikanován.

Pikardie (konec 90. let – začátek 3. tisíciletí)

Setkání

Na dětství nemám jedinou šťastnou vzpomínku. Tím nechci říct, že jsem během těch let nikdy nezakusil pocit štěstí nebo radosti. Jen to, že utrpení je totalitní: vymazává vše, co nezapadá do jeho logiky.

Na chodbě se vynořili dva kluci, ten první, vysoký se srzavými vlasy, a ten druhý, malý, nahrbený. Velký srzavý kluk plívl *Na, chytej, tumáš do držky!*

Plivanec mi pomalu stékal po obličejí, žlutý a hustý, jako hleny, jež vážnou v krku starších nebo nemocných lidí, páchnoucí, odporný. Pronikavý, řezavý smích obou kluků *Hele, schyťal to přímo do ksichtu, čurák*. Teče mi od oka až ke rtům, stéká mi do úst. Neodvážuji se jej utřít. Mohl bych to udělat, stačil by lem rukávu. Stačil by zlomek vteřiny, drobný pohyb, a plivanec by se nedotkl mých rtů, já to však neudělám, ze strachu, že by se cítili uražení, ze strachu, že by se rozzlobili ještě o něco víc.

Nepředstavoval jsem si, že to udělají. Násilí mi cizí nebylo, kdepak. Odjakživa, co jen mé vzpomínky dosáhnou, jsem vídal svého otce, jak se opilý rve u vchodů do barů s jinými opilými chlapy, jak jim rozbíjí nos nebo vyráží zuby. Chlapi, kteří se zadívali příliš upřeně na mou matku, a otec, jenž se pod vlivem alkoholu rozkřikoval *Za koho mě máš, že mi takhle vočumu-ješ ženskou, ty zasranej hajzle*. Matka, jež se

ho snažila uklidnit *Uklidni se, miláčku, uklidni se*, námitky však nebyly vyslyšeny. Otcovi kamarádi, kteří vždy nakonec v určitou chvíli zasáhli, takové bylo pravidlo, to také znamenalo být opravdový přítel, *dobrej kámoš*, vrhnout se do bitky a oddělit mého otce od toho druhého, oběti jeho opilosti, odnášející si již obličej pokrytý ranami. Když jedna z našich koček vrhla mladé, vídal jsem otce, jak cpe kotata do igelitové tašky ze supermarketu a mlátí jí pak o betonový obručník, dokud se taška nenaplní krví a mňoukání neutichne. Vídal jsem ho, jak v zahradě podřezává prasata, pije ještě horkou krev, kterou zachycoval do nádob, protože se z ní dělala jelita (krev na jeho rtech, jeho bradě, jeho tričku) *Todle je ze všeho nejlepší, krev, co ze zvířete vytejká hned, když zhebne*. Křik umírajícího prasete, když mu otec přeřezával průdušnici, se nesl celou vesnicí.

Bylo mi deset. Na škole druhého stupně jsem byl nový. Když se objevili na chodbě, neznal jsem je. Neznal jsem dokonce ani jejich křestní jména, což bylo v tak malé škole, kterou navštěvovalo ani ne dvě stě žáků a kde se všichni rychle seznámili s ostatními, vzácné. Kráčeli pomalu, usmívali se, nevyzařovala z nich žádná agresivita, takže jsem si nejdřív myslel, že se jdou seznámit. Nechápal jsem, proč se mnou chtějí mluvit velcí kluci – se mnou, který jsem tu nový? Školní dvůr fungoval stejně jako zbytek světa – velcí se s malými nestýkali. Matka to říkala o dělnících: *My malí lidi nikoho neza-jímáme, rozhodně ne ty velký buržousty*.

Na chodbě se mě zeptali, kdo jsem, zda to jsem já, ten Bellegueule, ten, o kterém všichni mluví. Položili mi tu otázku, již jsem si pak v duchu donekonečna opakoval celé měsíce, roky.

To seš ty, ten buzerant?

Tím, že ji vyslovili, ji do mě navždy otiskli jako stigma, značku, jaké staří Řekové vypalovali rozžhaveným železem či vytrývali nožem na těla zvrhlíků, představujících nebezpečí pro obec. Proběhlo mnou překvapení, ačkoli to nebylo poprvé, co mi někdo říkal něco takového. Na urážku si nelze zvyknout.

Pocit nemohoucnosti, ztráty rovnováhy. Usmál jsem se – a doznívající slovo buzerant mi vybuchovalo v hlavě a bušilo ve mně v rytmu bijícího srdce.

Byl jsem hubený, jistě vyhodnotili mou schopnost obrany jako nevalnou, takřka nulovou.

V tomhle věku mi rodiče často přezdívali *Kostlivec* a otec neustále opakoval stejné vtipy – *Ty by ses moh protáhnout pod plakátem a ani bys ho nevodlepil*. Ve vesnici i v naší rodině se váha oceňovala a s oblibou se říkávalo *Lepší se nažrat než umřít hladu, chuť k jídlu není nemoc*.

(O několik let později, když už mě rodinné sarkasmy týkající se mé váhy unavily, jsem se rozhodl, že ztloustnu. Po škole jsem si kupoval balení brambůrků za peníze, o které jsem si říkal tetě – rodiče by mi je dávat nemohli –, a cpal jsem se jimi. Já, který jsem doposud odmítal příliš tučná jídla, jež vařila matka, právě proto, abych nedopadl jako otec a bratři – rozhořčovala se: *Díru do prdele ti to neucpe!* –, jsem najednou začal hltat všechno, co jsem měl nadosah, jako oblaka hmyzu, která likvidují celé krajiny. Za jediný rok jsem přibral dvacet kilo.)

Nejdřív do mě strkali prstem, nijak brutálně, pořád se smáli a já měl stále plivanec na obličejí, pak čím dál silněji, až mi nakonec praštili hlavou o zeď chodby. Nic jsem neříkal. Jeden mě chytil za ruce a druhý mě zatím kopal, stále méně usměvavý, stále vážnější ve výkonu své funkce, s obličejem zračícím ve stále větší míře soustředění, hněv, nenávisť. Pamatuji si: úderý do břicha, bolest způsobená úderem mé hlavy o cihlovou zeď. Bolest je něco, na co nemyslíme; tělo, poničené, zraněné, pocítí utrpení náhle. Myslíme – chci říct: při pohledu na podobnou scénu, sledujeme-li ji zvenčí – na ponížení, nepochopení, strach, ale na bolest nemyslíme.

Z úderů do břicha jsem se začal dusit – měl jsem vyražený dech. Otevřel jsem ústa, jak jsem jen dokázal, aby mi do plic proudil kyslík, vypjal jsem hrudník, ale vzduch dovnitř nešel; zdálo se mi, že mám plíce náhle plné husté mízy, olova. Najednou jsem cítil, jak jsou těžké. Tělo se mi klepalo – jako by mě neposlouchalo, nepodléhalo už mé vůli. Jako stárnoucí tělo, které se osvobozuje od nadvlády ducha, je jím opuštěno, odmítá jej poslouchat. Tělo, které se stává břemenem.

Smáli se, když jsem z nedostatku kyslíku zrudl v obličejí (taková je povaha lidových vrstev, jednoduchost chudých lidí, kteří se rádi smějí,

dobráků). Do očí mi vstoupily slzy, automaticky, zrak se mi zamlžil, jak tomu bývá, když nám zaskočí slina nebo sousto. Nepochopili, že slzím, protože se dusím, představovali si, že pláču. Začali být netrpěliví.

Cítil jsem jejich dech, když se ke mně naklonili, pach zkažených mléčných výrobků, mrtvých zvířat. Stejně jako já si pravděpodobně nikdy nečistili zuby. Vesnickým matkám na ústní hygieně u dětí moc nesešlo. Zubař stál příliš mnoho peněz a nedostatek financí se vždycky nakonec proměnil ve vědomou volbu. Matky říkávaly *Každopádně jsou v životě důležitější věci*. Ještě dnes platím za tuto nedbalost své rodiny, své společenské vrstvy, úpornými bolestmi a probdělými nocemi, a když jsem o mnoho let později nastoupil v Paříži na École normale, vyptávali se mě spolužáci *Ale jak to, že ti, prosím tě, rodiče nenechali dát rovnátka*. Mé lži. Odpovídal jsem jim, že mí rodiče, intelektuálové až příliš bohémského ražení, se tolik starali o mé literární vzdělání, že to někdy bylo i na úkor péče o zdraví.

V chodbě velký zrzek a malý nahrbený kluk křičeli. Nadávky se střídaly s ranami, já byl ticho, vždycky. *Buzno, buzerante, bukvice, teplazníku, teplouši, řitopichu, samomrde, zasranej buzíku, bukále, análníku, růžovko, mrdkožroute, homouši, hošane* a dále *pederaste, pedále*. Občas jsme se mýjeli na schodišti přeplněném žáky nebo jinde, na dvoře. Před ostatními mě bít nemohli, tak hloupí nebyli, mohli by je vyloučit ze školy. Spokojili se s nadávkou, pouhým *buzno* (nebo něčím jiným). Nikdo z okolí na to nereagoval, ale všichni to slyšeli. Myslím, že to všichni slyšeli, protože si vzpomínám na spokojené úsměvy, které se objevovaly na tvářích ostatních na dvoře či chodbě, jež jako by zračily potěšení z toho, že vidí a slyší, jak velký zrzek a malý shrbený kluk činí spravedlnosti zadost, říkají to, co si všichni tiše myslí a šeptají, když jdu kolem, to, co slýchávám *Koukej, to je Bellegueule, ten buzerant*.

Můj otec

Je tu můj otec. V roce 1967, kdy se narodil, ještě vesnické ženy nejezdily do porodnice. Rodily doma. Jeho matka ho přivedla na svět vleže na pohovce plné prachu, psích a kočičích chlupů, špíny nanesené neustále zablácenými botami, které si nikdo nezouval u dveří. Ve vesnici jsou samozřejmě silnice, ale také mnoho *prašných cest*, kudy se nadále chodí, kde si děti hrají, nevyasfaltované kamenité a blátivé cesty podél polí, cestičky z udusané hlíny, které se za deštivých dní podobají tekoucím pískům.

Než jsem nastoupil na druhý stupeň, několikrát týdně jsem si chodíval po *prašných cestách* zajezdit na kole. Připevnil jsem si na vidlici kus kartonu, aby to při šlapání znělo jako motorka.

Otcův otec pil hodně alkoholu, pastis a víno po pětilitrových kanystrech, jak je pije většina mužů na vesnici. Alkohol koupený v obchodě, který navíc zastává roli baru, prodejny tabáku i výdejny chleba. Nakoupit lze v kteroukoli hodinu, stačí zaklepat na dveře bytu majitelů. Rádi poslouží.

Jeho otec pil hodně alkoholu, a jen co se opil, mlátil jeho matku: náhle se k ní obracel a urážel ji, házel po ní vším, co mu přišlo pod ruku, jednou i vlastní židlí, a pak ji bil. Můj otec, tehdy ještě příliš malý, uzavřený do slabého dětského těla, je bezmocně sledoval. Mlčky v sobě hromadil nenávisť.

Nic z toho mi nikdy neřekl. Můj otec nemluvil, alespoň o těchhle věcech ne. Udělala to za něj matka, to byla její ženská role.

Jednoho rána – mému otci bylo tehdy pět let – jeho otec navždy odešel, aniž to předem

Foto Čeněk Folk

Édouard Louis

oznámil. Vyprávěla mi to babička, která také předávala rodinné příběhy (zase ta ženská role). Tehdy, po mnoha letech, se tomu smála – nakonec byla šťastná, že se manžela zbavila *Vodešel takle jednou ráno do fabriky, a k večeri už nikdy nepřišel, čekali sme ho*. Pracoval jako tovární dělník, byl to on, kdo domů nosil peníze, a když zmizel, rodina s šesti nebo sedmi dětmi se ocitla bez prostředků, tak tak, že měli co jíst.

Otec na to nikdy nezapomněl, říkával přede mnou *Nasrat na toho vyjebanýho zkurvysyna, kerej vod nás vodešel a mámu nechal samotnou s holejma rukama, nasrat*.

Když o pětatřicet let později otcův otec zemřel, byli jsme toho dne v obývacím pokoji, u televize, v rodinném kruhu.

Otci volala jeho sestra nebo možná někdo z hospicu, kde jeho *fotr* dožil. Osoba v telefonu mu sdělila, *Tvůj – váš – otec dnes ráno zemřel, rakovina, a hlavně rozdrčená kyčel v důsledku pádu, rána se zanítila, udělali jsme vše, co bylo v našich silách, ale nebylo už možné ho zachránit*. Vylezl na strom, aby prořezal větev, a uřízl tu, na které seděl. Když jim ten člověk v telefonu tohle řekl, smáli se oba moji rodiče tolik, že chvíli trvalo, než zase popadli dech. *Podříznout si pod sebou větev, takovej debil, to nevymyslíš*. Nehoda, rozdrčená kyčel. Když se to otec dověděl, vybuchl radostí, řekl matce: *Tak už konečně zhebnul, ten smejd*. A také: *Du koupit flásku, to se musí zapít*. O několik dní později slavil čtyřicátiny a vypadal šťastný jako nikdy předtím, říkal, že se v rozmezí několika dní odehrály dvě věci, které si zaslouží oslavu, dva dobré důvody *nalejt si pupen*. Trávil jsem večer s nimi, usmíval jsem se jako dítě, které napodobuje náladu rodičů, aniž by přesně vědělo proč (ve dnech, kdy matka plakala, jsem plakal taky, aniž bych věděl proč; prostě jsem plakal). Otce dokonce napadlo koupit pro mě limonádu a slané kreky. Nikdy jsem se nedozvěděl, zda ve skutečnosti netrpěl, zda se při zprávě o smrti svého otce neusmíval, jako je možné se usmívat, když nám plivou do tváře.

Otec přestal chodit do školy velice mladý. Dával přednost nocím po tancovačkách v okolních vesnicích a rvačkám, které s nimi byly neodlučitelně spojeny, vyjíždkám na mopedu – říkalo se mu *babeta* – k rybníkům, kde trávil celé dny a rybařil, dnům stráveným v garáži, kde vylepšoval svůj moped, *tunil si mašinu*, aby byla silnější, rychlejší. I když na střední ještě chodil, stejně byl většinu času vyloučený ze školy za různé přestupky, nadávky učitelům, neomluvené hodiny.

Hodně mluvil v bitkách *Bejval sem pěkněj drsňák, když mi bylo patnáct šestnáct, furt sem se rval, ve škole, na zábavě… a s partákama sme se vobčas pěkně sundali*. Bylo nám to u prdele, *aspoň byla sranda, a je fakt, že kdyby mě v tý době vykopli z továrny, našel bych si jiný místo, tehdy to nebylo jako dneska*.

Přerušil totiž studium na odborné střední škole a nechal se zaměstnat jako dělník ve vesnické továrně, která vyráběla mosazné díly, stejně jako před ním jeho otec, jeho dědeček a jeho pradědeček.

Vesničtí drsňáci, zosobňující všechny tolik oslavované maskulinní hodnoty, se odmítali podřizovat školní disciplíně a pro otce bylo důležité být drsňák. Když říkával o jednom z mých bratrů nebo bratranců, že je to *drsňák*, slyšel jsem v jeho hlase obdiv.

Moje matka mu jednoho dne oznámila, že je těhotná. Bylo to na počátku devadesátých let. Měl se jí narodit syn, já, jejich nejstarší dítě. Matka už měla dvě děti z předchozího manželství, mého staršího bratra a starší sestru, jež zplodila se svým prvním manželem, alkoholikem, který zemřel na cirhózu jater a jeho mrtvolu objevili až o několik dní později, nataženou na zemi, rozkládající se a prolezlou červy, obzvlášť jedna tvář byla

natolik rozložená, že jí prosvítaly kosti čelisti, v nichž se to hemžilo larvami, díra zvící golfové jamky uprostřed voskovitého, žlutavého obličejе. Můj otec byl velice šťastný. Ve vesnici bylo důležité nejen být drsňák, ale také dokázat drsňáky vychovat ze svých synů. Každý otec posiloval svou mužnost prostřednictvím synů, jimž musel vštípit své chlapáctví, a můj otec se na ten úkol těšil, chystal se ze mě udělat drsňáka, ve hře byla jeho mužská čest. Rozhodl se mě pojmenovat Eddy podle amerických seriálů, které sledoval v televizi (stále ta televize). V kombinaci s příjmením, které mi předal spolu s minulostí, již bylo obtíženo, jsem se tedy měl jmenovat Eddy Bellegueule. Jméno pro drsňáka.

[…]

Podobizna mé matky po ránu

Je tu má matka. Nezpozorovala, že se mi něco děje ve škole. Občas se vyptávala, neúčastným a nepozorným tónem, jaký jsem měl den. Ne často, to se jí nepodobalo. Byla matkou takřka proti své vůli, jednou z těch matek, které se staly matkami příliš brzy. Bylo jí sedmnáct, když otěhotněla. Její rodiče namítli, že to nebylo příliš prozíravé ani příliš dospělé: *Mohla sis dát pozor!* Musela přerušit školu, kde se učila na kuchařku, a uzavřít školní docházku bez diplomu: *Musela sem ukončit studium, a přitom mi to tak šlo, byla sem fakt chytrá, mohla sem to dotáhnout daleko, mohla sem si dodělat učňák s maturitou a pak třeba dělat něco dalšího*.

Vše nasvědčuje tomu, že ženy z vesnice rodí děti proto, aby se staly ženami, jinak jimi nejsou doopravdy. Jsou považovány za lesby, frigidky.

Když vyzvedávaly děti ze školy, poznamenávaly ostatní ženy *Vona furt nemá děti, ve svym věku, tak to určitě nebude normální. Asi bude přiteplená. Nebo je frigidní, málo šuká*.

Později jsem pochopil, že jinde je úspěšnou ženou ta, která se stará o sebe, o sebe samotnou a svou kariéru, která nemá děti příliš brzy, příliš mladá. Dokonce je jí dovoleno i být v dospívání tak trochu lesba, ne moc dlouho, třeba na pár týdnů, na pár dní, pro zábavu.

Moje sestra, jež byla často kousavá a měla velice drsnou povahu (povinnost být, stejně jako matka, silná ženská, aby přežila v mužském světě), si stěžovala na to, jak matka svou mateřskou roli zanedbává, vyčítala jí, že nikdy nic nepodniknou ve dvou, nic nesdílejí, nechodí spolu nakupovat a nedělají podobné věci, které mají matky a dcery dělat společně. A matka, která se vždycky rozčílila, protože se za to styděla, se snažila hovorů vyhnout *Neser mě*, anebo sestřiným poznámkám prostě čelila mlčením a později mi řekla, stranou, že nechápe, proč je na ni sestra tak zlá, že ona by si s ní přece ráda vyšla na *shopping*, jak tomu říkala, ale že – *a tvoje sestra to dobře ví, přece jen žijem pod jednou střechou, není tak úplně blbá* – jí to nedovolila únava, vše, co musela doma dělat, starat se o malé sourozence, vařit a uklízet, a že by stejně bylo k ničemu trávit dlouhé hodiny po obchodech, protože by tam stejně nic nemohla koupit.

Po ránu matka hodně kouřila. Měl jsem astma a občas mě popadaly hrozivé záchvaty, během nichž jsem se dostával do stavu bližšího smrti než životu. Některé dny jsem nedokázal usnout beze strachu, že už se neprobudím, musel jsem vyvinout nepopsatelné úsilí, abych naplnil plíce trochuou kyslíku. Když jsem matce říkal, že cigarety zhoršují mé dýchací problémy, rozhořčovala se *Furt do nás valej, že máme přestat s kouřením, ale všechny ty sračky, ten*

kouř, co decháme z fabriky, to rozhodně není nic lepšího, cigára nejsou to nejhorší, retko sem, retko tam, na tom to nestojí. Neustále se rozčilovala a rozhořčovala.

Byla to žena, která se často zlobí. Odporovala, kdykoli se jí k tomu naskytla příležitost, celý den se zlobila na politiky, reformy snižující sociální dávky, bouřila se proti moci, již nenáviděla z hloubi duše. A přece stejnou moc, již tolik nenáviděla, povolávala, kdykoli bylo třeba zasáhnout: zasáhnout proti Arabům, alkoholu a drogám, sexuálnímu chování, které považovala za skandální. Často říkala *Tahle země potřebuje trochu udělat pořádek*.

Až budu po letech čist biografií Marie Antoinetty od Stefana Zweiga, budu si představovat obyvatelky vesnice, kde jsem strávil dětství, a zejména svou matku tam, kde Zweig popisuje ony rozružené ženy ztrápené hladem a bídou, jež se v roce 1789 vypraví do Versailles, aby protestovaly, a jež začnou při pohledu na krále spontánně provolávat *Vive le roi!*: jejich těla – jež promluvila místo nich – jsou rozpolcena mezi naprostou podřízeností a neustálou vzpourou.

Je to rozzlobená žena, avšak neví, co si s onou nenávisť, jež ji nikdy neopouští, počít. Rozčiluje se sama u televize nebo s ostatními matkami při vyzvedávání dětí ze školy.

Každodenní scéna, kterou je třeba si představit: náměstíčko (nově vyasfaltované), pomník obětím první světové války, jaké se nacházejí v mnoha vesnicích, pokrytý mechem a s podstavcem porostlým břečťanem. Kolem dokola náměstí stojí kostel, škola a radnice. Náměstí bývá většinou prázdné. Kolem poledne se zde shromažďují ženy, aby vyzvedly děti, kterým končí vyučování. Nechodí do práce. Některé z nich pracují, ale většinu času se starají o děti *Jsem doma s prckama* a pracují muži, *makaj* v továrně nebo někde jinde, nejčastěji v továrně, která zaměstnává velkou část obyvatel, v továrně na mosaz, v níž pracoval můj otec a která řídila celý život v obci.

Každé ráno zapínala televizi. Všechna rána se navzájem podobala. Když jsem se probouzel, byli tím prvním, co jsem viděl, ti dva kluci. Jejich obličejе se mi rýsovaly před očima,

Édouard Louis (*nar.* 1992) pochází z Pikardie. Studoval historii v Amiensu a sociologii na prestižní pařížské École Normale Supérieure, kde se odborně zabýval dílem Michela Foucaulta a Pierra Bourdieuho. Po debutu *En finir avec Eddy Bellegueule* (Skoncovat s Eddym Bellegueulem, 2014) následoval ještě román *Histoire de la violence* (Dějiny násilí, 2015). Vydání knihy *Skoncovat s Eddym Bellegueulem* se stalo jednou z největších událostí francouzského literárního podzimu 2014. Román teprve dvaadvacetiletého studenta o dospívání chlapce, který v prostředí chudého a drsného severofrancouzského venkova již dávno před pubertou získá vinou své nevysvětlitelné jinakosti stigma homosexuála, překvapil stylistickou bravurou a odvahou pojmenovávat; zároveň však od začátku text provázela jistá bulvární ozvěna. Problematickou autobiografičnost díla dobře vystihuje již juxtapozice obou jmen na obálce: *neobratné a nechtěně směšné Eddy Bellegueule* (etymologicky nevděčné příjmení Bellegueule, doslova něco jako „Fešná držka“, v doprovodu anglosaského Eddy, jednoho z typických „jmen z televize“), skutečné autorovo rodné jméno, a buržoazně a royalisticky konotované Édouard Louis – tedy současné jméno, oficiálně přepsané na matrice o rok dříve. Etiketa bildungsromanu tak zde pasuje až příliš doslova: je nepochybné, že ke skoncování s Eddym – a ke zrození Édouarda – skutečně došlo. Louis napsal román o svlékání ze společenské kůže; prostředí rodiny a rodné vsi přitom líčí s nesmlouvavostí, která může být zaměněna za povýšenou pomlouvačnost. Naturalismus jeho popisu mu tak sice vynesl chválu veličin, jako je prozaička Annie Ernauxová, která v něm vidí „sílu a pravdivost“, zároveň však také pobouřené články v pikardském regionálním tisku, včetně reportáží z návštěvy „rozhořčené rodiny“. Nařčení z arogance a laciného „mizerabilismu“ se vyvrací o něco hůř v situaci, kdy se Louis sám stylizuje do role společenského uprchlíka. Kniha však není pouhou ukřivděnou pomstou dítěte, jež nedokázalo vyhovět nárokům, kladeným v dělnickém prostředí na muže. Sám Louis jej označuje „především za příběh vesnice“ a podobně jako Ernauxová se dobírá vysvětlení násilí tím, že patrá popisem – hledá příčiny v líčení souvislostí, obrací pojmové nástroje sociologa ke zdrojům svých frustrací. V neposlední řadě je Louisův román pozoruhodnou konfrontací dvou jazyků – nezúčastněného, úzkostlivě spisovného, až akademického jazyka vypravěče a kurzívou psaných včeňovaných promluv postav. Právě v tomto jazyce se nejlépe zrcadlí pro pařížské intelektuály exotický svět současných pikardských venkovanů, dělníků či nezaměstnaných. V době, kdy se se stále větším důrazem manipuluje s pojmem rozdělené společnosti, možná stojí za to číst Édouarda Louise přinejmenším jako materiál a zdroj otázek. Třeba: Kam vede zvyšující se společenská neprostopunost. A co je to vlastně ten sociální rasismus?

—sv—

a čím víc jsem se na ně soustředil, tím víc mi, nevyhnutelně, jednotlivé detaily – nos, ústa, pohled – unikaly. To jediné, co jsem si z nich pamatoval, byl strach.

Nedokázal jsem se soustředit a moje matka si neuměla představit – chci říct: opravdu toho nebyla schopná –, že by někoho mohla nebat televize. Televize tvořila odjakživa součást jejího světa. Měli jsme čtyři televizory v jednom malém domě, v každé ložnici jeden a další v jediné společné místnosti, a otázka, zda ji člověk má nebo nemá rád, se nekladla. Matka televizi přijala stejně jako jazyk či způsob oblékání. Televizory jsme nekupovali – otec je našel na skládce a opravil. Až budu v gymnaziálních letech žít sám ve městě a matka zjistí, že doma nemám televizi, bude si myslet, že jsem se zbláznil – tón jejího hlasu skutečně evokoval úzkost, znatelné vyvedení z rovnováhy těch, kteří mají neočekávané co do činění se šílenstvím – *Ježiš a co teda celý dny děláš, když nemáš telku?*

Trvala na tom, abych sledoval televizi jako mí sourozenci *Běž se koukat na pohádky, to ti udělá dobře, uvolníš se před vyučováním. Nevím, proč z tý školy tak jančíš, to ničemu nepomůže. Uklidni se*.

Když mé ranní návaly stresu nepolevovaly, matka si nakonec začala dělat starosti a zavolala doktora.

Rozhodl, že mám brát několikrát denně kapky na uklidnění (otec se posmíval: *Jako v ústavu choromyslnějch*). Když se jí na to někdo ptal, odpovídala matka, že jsem byl odjakživa nervózní. Možná dokonce hyperaktivní. Bylo to školou, nechápala, proč jsem jí přikládal takovou váhu. Říkávala mi, že ji svým neklidem, tím, jak se při sledování kreslených seriálů vrtím na židli, také rozrušuji, takže pak ve stíněném obýváku musí ještě o to víc kouřit, zatímco já jsem se snažil soustředit na seriály. Rozkašlávala se ve stále prudších záchvatech *Jestli to takle pude dál, tak zhebnu. Ti říkám, todle smrdí márnici*.

Z francouzského originálu **En finir avec Eddy Bellegueule** (Éditions du Seuil, Paříž 2014) vybrala a přeložila **Sára Vybíralová**.

VANITY FAIR

Diplomanti AVU 2016 AVU Graduates
Veletržní palác Národní galerie v Praze
24. 6.—7. 8. 2016

vstup zdarma
www.avu.cz

David Stypka & Bandjeez: Jericho

Je dobře, že jsme během posledních dvaceti let přišli na to, že není běžné, aby populární hudba měnila svět nebo dokonce chod dějin. Že jejím posláním je především pobavit. V tom lepším případě přinést trochu radosti nebo smutku. Trochu originální poetiky, někdy i vtipu.

Jsou ovšem případy, kdy písničky zobrazují život a svět kolem nás tak přesvědčivě a emotivně, že je téměř jisté, že stopa, kterou zanechají, je nesmazatelná. Je zázrak, že i v dnešní době se najdou tvůrci, kteří si najdou prostor pro svoji originalitu. Drží svůj pomyslný palec na tepu doby.

David Stypka je šestatřicetiletý svérázný hudebník, zpěvák, kytarista a textař z Frýdku Místku. Charismatický básník z drsného kraje se v posledních letech obklopil prvotřídními muzikanty, kteří posunuli jeho tvorbu tam, kde už jim hranice severní Moravy začala být nezadržitelně těsná. Říkají si Bandjeez.

Rok 2015 zasvětili přípravám k natáčení nového alba, na které frontman kapely napsal mimořádné písně. Počátkem letošního roku začali pod vedením hudebního producenta Martina Ledviny ve studiu RePrague nahrávat a první ochutnávkou z jejich společné práce je právě nyní vydávané čtyřpísňové EP Jericho. Všechny songy v kombinaci s naléhavou a ryzí interpretací nezaměnitelného Davida Stypky vás zasáhnou a vtáhnou do děje tak, že se vám na ně podaří jen těžko zapomenout. Zrcadlí se v nich emoce tak, jak je zná každý ze svého života, a proto je velmi nepravděpodobné, že by se písničky Bandjeez někoho osobně nedotkly.

Martin Červinka, SinglTon

UNIVERSAL
UNIVERSAL MUSIC GROUP

SinglTon

f /bandjeez

Na černém životě nezáleží

Dallaský sniper a policejní brutalita

Problém institucionalizovaného systémového rasismu v USA je opět na pořadu dne. U začátku současných nepokojů stála zveřejněná videa zachycující bezdůvodnou policejní střelbu na tři černochy. Následovaly celoamerické protesty proti policejní brutalitě a události v Dallasu, kde bylo afroamerickým ostřelovačem zastřeleno pět policistů.

LUKÁŠ POKORNÝ

Buď jste s rasistickými policajty, nebo si spolu s ostatními černochy přejete jejich smrt. Takovouto hysterií reagovala některá média a politici bezprostředně po útoku dallaského snipera na policejní příslušníky během protestu hnutí Black Lives Matter (BLM) 7. července, při němž pět policistů zemřelo a devět jich bylo zraněno. New York Post strašil z titulní stránky občanskou válkou, bývalý illinoiský kongresman Joe Walsh hrozil na Twitteru prezidentu Obamovi a „grázlům“ z BLM, že „skutečná Amerika“ si pro ně jde (a vzápětí vzkaz smazal), a bývalý starosta New Yorku Rudy Giuliani tvrdil, že hnutí BLM je inherentně rasistické a je na „černých“, aby respektovali policejní důstojníky – jinými slovy: zastřelení Afroameričané si za svou smrt mohou sami, protože neposlouchali autority.

Problém je, že dosud osvědčený victim blaming ztrácí svou účinnost spolu s tím, jak se po internetu masově šíří audiovizuální nahrávky očitých svědků těchto incidentů. V prvním červencovém týdnu zastřelili bílí policisté tři Afroameričany a právě záznamy jejich smrti vyvolaly masové protesty po celé zemi.

Tři úmrtí a tři videa

Na prvním videu z 5. července vidíme dva policisty, kteří drží na zemi sedmatřicetiletého otce pěti dětí Altona Sterlinga z Baton Rouge v Louisianě. Anonym zavolal na policii, že ho prý Sterling ohrožoval zbraní, zatímco mu prodával CD. Z videa je jasně vidět, že se Sterling nemůže hýbat, protože ho policisté zakleklí, přesto po pár sekundách zazní několik smrtelných výstřelů do jeho hrudi. Ačkoli se oba strážníci vyjádřili, že jejich střelba byla „plně ospravedlnitelná“, na důvěryhodnosti jim nepřidává, že tělesné kamery, které oba měli, byly prý nefunkční.

Následující den se na Facebooku objevil šokující živý stream z Falcon Heights v Minnesotě, na němž Diamonda Reynoldsová zachytila dění uvnitř automobilu poté,

co byl její přítel Philando Castile postřelen policistou Jeronimem Yanezem, který auto zastavil. Castile Yaneze upozornil, že v autě má legální zbraň, podle Reyonoldsové však Yanez střílel v momentě, kdy Castile sahal pro řidičský průkaz, který po něm Yanez žádal. Je nepravděpodobné, že by sahal po zbraní, protože na zadním sedadle seděla čtyřletá dcera Reynoldsové. Strážník automobil zastavil proto, že prý Castile se svou přítelkyní vypadali jako lidé podezřelí z loupeže, protože Castile měl „široký nos“. Tento příklad ilustruje, že i když podezřelý poslouchá pokyny policisty, stejně nakonec může zemřít jeho rukou.

Třetí případ se odehrál již 4. července v New Yorku, ale média ho z velké části ignorovala. Žádné video totiž nebylo k dispozici, pouze oficiální verze newyorské policie, podle níž neozbrojený Delrawn Small přistoupil k vozidlu policisty Waynea Isaace a napadl ho pěstmi, načež ho Isaacs v sebeobraně zastřelil. Po několika dnech však bylo zveřejněno video z průmyslové kamery, které ukazuje, že strážník (který byl v době incidentu mimo službu) na Smalla vystřelil hned, jak se přiblížil k vozidlu. K žádnému napadení nedošlo.

Kultura policejního rasismu

Tyto případy vzedmuly velkou vlnu protestů. Desítky tisíc lidíablokovaly ulice, mosty a dálnice v několika městech, aby vyjádřili nesouhlas s dlouhotrvajícím policejním násilím. Policisté loni zastřelili téměř tisíc lidí, letos již více než pět set. „Je sedmkrát větší pravděpodobnost, že policisté zastřelí neozbrojeného černocha než bělocha,“ píše Washington Post. V jednom z pěti případů zastřelení není navíc zveřejněno jméno policisty, a pokud ano, většinou nečelí žádným následkům.

Protesty iniciované BLM mají poukázat na systémový rasismus, v jehož rámci je černoch v autě s přítelkyní a čtyřletým dítětem považován za životu nebezpečnou hrozbu. Eric

Garner byl před dvěma lety uškrcen policistou, když prodával neokolkované cigarety. Svědek, který incident natočil, byl nyní odsouzen ke čtyřem letům vězení za držení drog a zbraní, zatímco strážník byl zproštěn viny. Sečtením spousty podobných jednotlivých případů vzniká mozaika odhalující narušený systém. Trevor Noah v Daily Show říká, že v určitém momentě už rasismus popírat prostě nejde, americká policie má problém, na který nejvíce doplácí právě černoši. Problém je však společenský, policejní kultura ho pouze intenzivně odráží.

Osamělý vlk není Černý panter

Pěťadvacetiletý sniper z Dallasu Micah Johnson zvolil tu nejhorší možnou variantu, když se vydal vraždit jednotlivce. Do jisté míry tím paralyzoval debatu o systémových řešeních, protože přispěl k další zbytečné polarizaci společnosti. Jedna část ho dokonce vnímá jako představitele širší společenské vůle a někteří jeho čin přirovnávají k akcím Černých panterů. Paradoxní na tom je, že Johnson byl válečný veterán z Afghánistánu, který byl z armády v roce 2014 vyhozen za sexuální obtěžování. Když hned nato usiloval o členství v militantních hnutích People's New Black Panther Party a Black Riders Liberation, byl jimi odmítnut. V posledních letech se různých protestů účastnil pouze jako sympatizant.

Černí panterři vznikli v šedesátých letech proto, aby bojovali s policejní brutalitou. Často sledovali policejní zásahy z povzdálí, ale dali předem policistům vědět, že jsou ozbrojeni a připraveni zasáhnout, pokud budou vyšetřované či zatýkané šikanovat. Jistě, taktika poněkud extrémní, ale na hony vzdálená tomu, co spáchal Johnson. Připomínala spíše to, co dnes představují telefony a sociální média: alespoň částečnou ochranu proti instituci, která tak často zneužívá moc.

Autor vystudoval sociální a kulturní antropologii na FHS UK.

par avion

ZE ŠPANĚLSKOJAZYČNÉHO TISKU VYBRAL
MICHAL ŠPÍNA

ABC

Ve Španělsku se po pouhém půlroce opět konaly parlamentní volby. Po těch minulých v prosinci 2015 totiž vznikla patová situace: byl v nich sice díky úspěchu nových uskupení – Podemos a Ciudadanos – prolomen tradiční španělský systém dvou stran, avšak rozložení mandátů znemožnilo jejich vítězi – Lidové straně v čele s premiérem Marianem Rajoyem – sestavení životaschopné koalice. V nových volbách, jež proběhly 26. června, byl očekáván úspěch levice, neboť strana Podemos společně se Sjdnocenou levicí (Izquierda Unida, IU) a dalšími subjekty nalevo od sociální demokracie utvořila volební koalici Unidos Podemos. Výsledky této formace však byly slabší oproti očekáváním i předvolebním průzkumům, a hrozí tak opakování patového scénáře z minulých voleb. Kde se stala chyba? A byla vůbec předvolební fúze správným krokem? Přestože její podpora uvnitř příslušných stran byla značná, měla i své kritiky. Konzervativní deník ABC přinesl 5. července rozhovor s jedním ze skeptiků: podle Gaspara Llamazarese, někdejšího šéfa

Sjednocené levice, dnes mluvčího její současťi, Otevřeně levice (Izquierda abierta), tato fúze nesplnila ani jeden ze tří hlavních cílů: porazit vládnoucí lidovce, získat více mandátů a stát se hlavní silou na levici. Celý projekt byl podle něj výhodný pro Podemos, a nikoli pro Sjdnocenou levici: „Část voličstva Podemos už byla demobilizována, a proto se dohodli s IU. Je evidentní, že Podemos v té době ztráceli a IU posilovala. Transfúze čerstvé krve k Podemos ale způsobila krvácení, a my musíme tuto ránu vypálit,“ říká doktor medicíny Llamazares. Vztahy uvnitř formace Unidos Podemos proto musejí projít revizí. Příčinu neúspěchu podle něho nelze hledat pouze u Podemos, přesto je však kritický k jejich lídrovi Pablu Iglesiasovi; navzdory proklamacím prý při svém zaměření na mladé voliče nerespektuje skutečnou pluralitu: „**Pablo je reprezentantem určité generace, ní politické zpupnosti. Jakési efébokracie, která podle mě nemá žádný smysl. Rozdělovat dnes levici podle věku mi nepřipadá nejvhodnější.**“

EL MUNDO

Počátek léta není ve Španělsku jen ve znamení voleb; **spíše než osmdesátému výročí vypuknutí občanské války se však média věnují případu barcelonského fotbalisty Lionela Messiho, který byl společně se svým otcem Jorgem obviněn z daňových úniků ve výši čtyř milionů eur.** Šestého července byli oba odsouzeni k 21 měsícům vězení, avšak díky španělským zákonům

za mříže nejspíše nepůjdou a zaplatí pouze pokutu. Pravicový deník **El Mundo** v úvodu níku z následujícího dne výrok soudu přivítal: „Messiho doktrína daňové ignorance byla poražena,“ hlásá titulěk. Fotbalistova obhajoba byla totiž postavena na tvrzení, že o ničem nevěděl: „Já jsem se věnoval hraní fotbalu, věřil jsem tátovi a o ničem jsem vůbec netušil,“ uvedl Messi. List připomíná nedávný případ slavné andaluské zpěvačky Isabel Pantojové, která si své dva roky vězení za praní špinavých peněz skutečně odpýkala, neboť soud přikročil k exemplárnímu trestu vzhledem ke společenskému významu obžalované. „Pokud se finančních podvodů dopouštějí takto významné osoby, výsměch zákonům je o to větší, máme-li na paměti jeho podstatný sociální rozměr,“ píše redakce deníku. Skutečnost, že klub FC Barcelona a jeho šéf Josep Maria Bartomeu podvodného fotbalistu hájí, je podle listu „obscénní“, obzvlášť v souvislosti s dalšími kauzami klubu: podle Evropské komise čerpal FC Barcelona (společně s šesti dalšími španělskými kluby) nedovolené daňové úlevy a příslušnou částku ve výši několika milionů eur musí vrátit španělskému státu. „Za těchto okolností,“ uzavírá El Mundo, „představují kroky katalánského klubu na obhajobu Messiho gesto obrovské nezodpovědnosti.“

UNO

Messiho rodná Argentina mezitím oslavila dvě stě let od vyhlášení nezávislosti, k němuž došlo 9. července 1816. Triatřicet

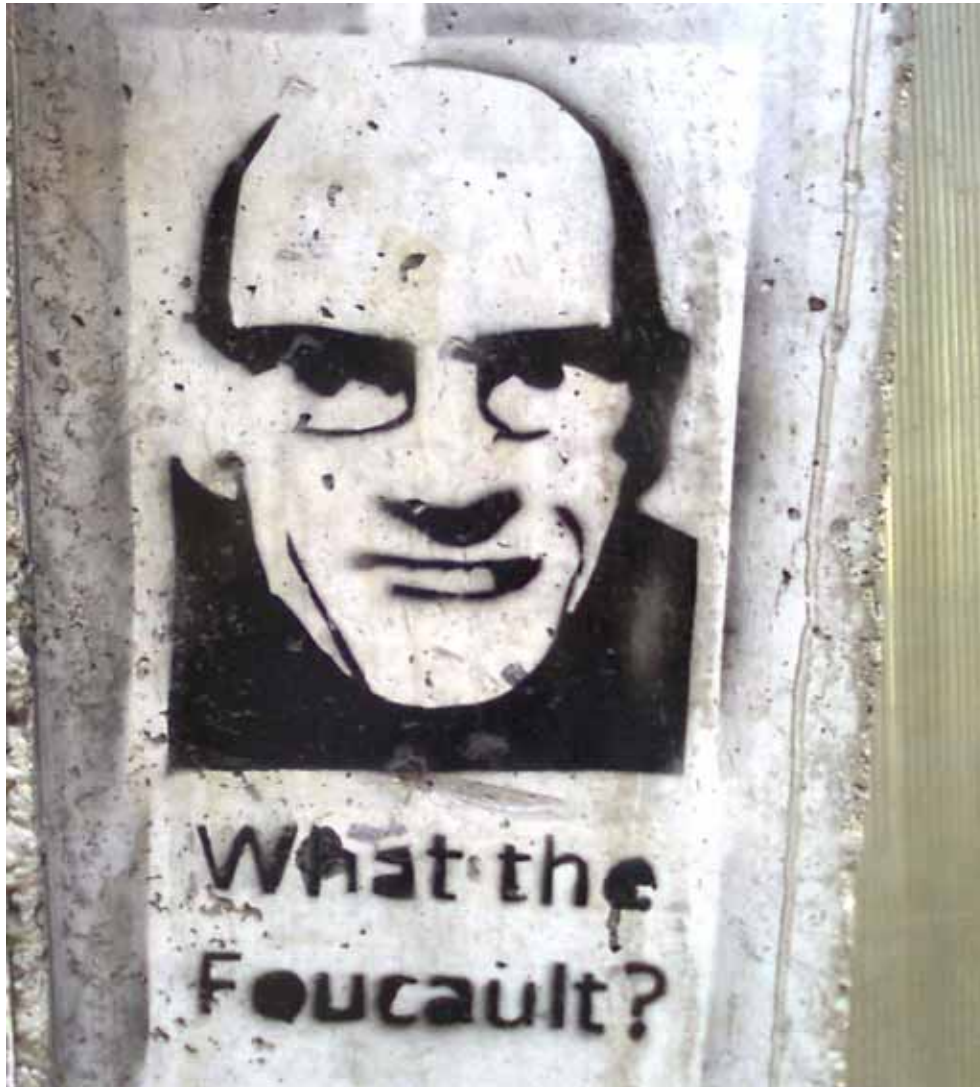
vyslanců Sjdnocených provincií La Platy tehdy na kongresu ve městě Tucumán v severozápadním vnitrozemí Argentiny podepsalo text prohlášení nezávislosti na španělském království. Podobý oslav jsou pestré. O jedné z nich informuje regionální deník **Uno** z 8. července: přímo v „kolébce nezávislosti“, v tucumánském domě, kde byla deklarace podepsána, se konala slavnostní ochutnávka yerby mate, tradičního nápoje Argentiny a sousedních zemí. **Ochutnávku vedla Valeria Trapaga, kterou deník označuje za první sommeliérku specializovanou na maté.** (Z fotografií je patrné, že šlo zároveň o marketingovou akci firmy Taragüi, jedné z hlavních značek na trhu; o tom však deník taktně mlčí.) Účastníci si vyslechli přednášku o historii nápoje: prvními pijáky maté byli Guaraniové z dnešní Paraguaye, kteří považovali znalost rostliny a způsobu jejího zpracování za dar božstva Tupá. V sedmnáctém století se největšími producenty maté stali jezuité, kteří v oblasti zakládali své misie, a odtud se jeho pití postupně rozšířilo do všech vrstev společnosti. Povzbuzující nápoj však měl podle sommeliérky svůj význam i pro argentinskou nezávislost: maté prý podporovalo sbližování představitelů jednotlivých regionů, z nichž poté vznikaly ucelené provincie. Není však jasné, zda má Valeria Trapaga na mysli společné pití maté na znamení přátelství, anebo pomoc tohoto nápoje při únavném překonávání extrémních vzdáleností. Zpráva o vyhlášení nezávislosti totiž z Tucumánu do Buenos Aires po tehdejších cestách doputovala až za osmnáct dní.

Jako rybičky v akváriu

Život a dílo skeptického myslitele Michela Foucaulta

Historik a archeolog Paul Veyne napsal působivou knihu, v níž takřka „foucaultovským“ způsobem interpretuje myšlenkový svět svého přítele Michela Foucaulta. Krom jiného vysvětluje, že nepatří ani levici, ani pravici, nýbrž pouze svému skepticismu a konkrétním politickým bojům, jichž se sám účastnil.

ČESTMÍR PELIKÁN

Pokud si druhá polovina 20. století zaslouží personifikované označení, ponese jméno Michela Foucaulta. Foto archiv VUF

Michel Foucault by se v říjnu letošního roku dožil devadesáti let. Zemřel však 25. června 1984 jako jedna z prvních obětí rozšíření nákazy AIDS. Do posledního okamžiku pracoval na redakci svých knih a zanechal nám kromě svých převratných studií jako *Slova a věci* (1966, česky 2007) či *Dohlížel a trestat* (1975, česky 2000) i znepokojivé dědictví nedokončeného díla. Jestliže v jedné recenzi dvou knih svého přítele zaprorokoval, že toto století bude možná jednou nazýváno delezuzovským, musíme to chápat jako výraz skromnosti, jako rétorickou figuru chvály kolegova díla. Ukazuje se totiž, že pokud si druhá polovina 20. století zaslouží v budoucnu nějaké personifikované označení, ponese jméno Michela Foucaulta.

Mimo ideologické klece

Asi nejočividnějším projevem Foucaultova vlivu je nadužívání jím zavedeného termínu diskurs v běžné, každodenní žurnalistice, i když ve značně zdegenerovaném smyslu slova. Jiným znakem jeho působení je nepřehlédnutelná přítomnost jeho jména téměř v každém textu z akademické produkce v oblasti humanitních věd, k čemuž přispívá i záplava prací věnovaná výkladům Foucaultova díla. Existují již dvě pravidelná akademická periodika zabývající se výhradně studiem tohoto oboru.

Jako nevyhnutelný doplněk interpretací jeho myšlení vznikla též řada biografických prací o Foucaultovi, respektive nejčastěji knih kombinovaného žánru, „život a dílo“, tedy biografie a interpretace. Vedle již klasického životopisu z pera Didiera Eribona s názvem *Michel Foucault 1926–1984*, který vyšel již v roce 1989 a v českém překladu byl publikován v roce 2002, se nyní dostává českému čtenáři do rukou jeden z posledních příspěvků z této literární kategorie, kniha Paula Veyna *Michel Foucault, jeho myšlení, jeho osobnost* (2008).

Na rozdíl od převládajících interpretací, které se ke své škodě pokoušejí zařadit Foucaulta

do rámce nějaké předem vymezené ideologie a tak znetvořují, redukují jeho otevřené a inovativní myšlení, přizpůsobují ho kleci dané ideologie, dokáže Paul Veyne jako Foucaultův blízký přítel a soupeřník, sdílející stejný základní postoj – skepticismus –, vyložit jeho dílo a koneckonců i jeho život v jeho vlastním duchu: v duchu otevřenosti myšlení něčemu novému, nepředvídatelnému, v jeho heterogenitě, pluralitě, skepsi k jakýmkoli obecnostem, „idejím“, ke každému „metafyzickému založení“, které bývá vlastní tradiční filosofii.

Dvojí život skeptika

Jejich přátelství bylo založeno na dvojím setkání. Poprvé na počátku padesátých let „v Ulmské ulici“, tedy na École normale supérieure, kde o čtyři roky starší Foucault vedl semináře mladších studentů, k nimž patřil i Paul Veyne. O dvacet let později, počátkem sedmdesátých let, se znovu sešli jako kolegové v jiné významné francouzské instituci, Collège de France. Foucault tehdy svému starému příteli, který žil a učil trvale v Aix-en-Provence a do Paříže se přesouval jen přechodně po dobu svých přednášek na Collège, nabídl velkoryse ubytování v části svého rozsáhlého bytu v ulici Vaugirard. Historik antiky, především doby pozdního Říma, Paul Veyne se tak stal postupně mimo jiné Foucaultovým konzultantem v některých otázkách historiografie, zejména při práci na dvou svazcích dějin sexuality, věnovaných období starého Řecka a Říma.

Oba myslitele však sbližovalo něco víc než jen zájem o určité historické období. Především jim byl společný obecný, „filosofický“ postoj, který Veyne shrnuje pod označení skepticismus. Skeptik, jak vysvětluje Foucaultův vykladač, nevěří obecným pravdám, jen konkrétním, jednotlivým faktům. Tato максима ale není žádnou obecnou pravdou. Je to pravidlo, kterým se řídí při své práci. Skeptik pochopitelně žije dvojím způsobem: ve svém psaní a zkoumání různých diskursů udržuje svůj skeptický odstup, nepřijímá obecné

pravdy, které vymezují možnosti myšlení zkoumané epochy, ale studuje tuto dobu, jak říká Veyne, jako „rybičky v akváriu“, zvnějšíku. Na druhou stranu pochopitelně ze svého akvária, ve kterém žije, takto vystoupit nemůže a musí činit provizorní volby, jimiž se přihlašuje k některým současným „pravdám“. Stane se proto také později předmětem zkoumání nějakého jiného archeologa.

Veyne postupuje ve svém líčení přesně tak. V jedenácti kapitolách podává empirické, ověřitelné, faktické vysvětlení konkrétních momentů Foucaultova díla, ať už jde o problematický termín „diskurs“, o výklad formulace, že „všechna *a priori* jsou historická“, o obhajobu Foucaultova skepticismu, vysvětlení jeho archeologické metody, problematiky univerzálií nebo třeba o odbočku k Heideggerovi, jehož vliv na Foucaulta je podle Veyna zbytečně přeceňován. Kniha graduje v závěrečných kapitolách, kde se Veyne věnuje politickým konsekvencím Foucaultova díla a peripetiím jeho osobního života.

Ani pravičák, ani levičák

V závěrečné kapitole, nazvané výmluvně Portrét samuraje, Veyne specifikuje Foucaultovu „politickou“ pozici. Nebyl ani pravičák, ani levičák. Byl nekonformní, což, zdá se, stačilo k tomu, aby byl mezi levičáky zařazován. Foucault ale, zejména těsně po roce 1968, považoval maoisty a jiné skupinky levičáků za „sice sympatický, ba užitečný, protože bouřlivácký, ale také subalterní jev“. Dával přednost tomu být nezařaditelný, nevypočitatelný, nečasový, řečeno vypůjčeným slovem z jednoho Nietzscheho titulu. A až úzkostlivě dbal na to, aby jej tento jemný odstín odlišoval od levičáctví jeho obdivovatelů. Fakt, že se často nechával k levici zařazovat, považuje Veyne za projev jeho „vychytralosti“: mezi levicovými aktivisty a v deníku Libération mohl nalézt příznivce pro své konkrétní, jasně vymezené zápasy.

A právě to bylo pro Foucaulta úkolem nového typu angažované postavy, kterou na jednom místě sám definoval. V jednom rozhovoru postavil proti sartrovskému typu „univerzálního intelektuála“, který pronáší obecné pravdy, založené na nějaké ideologické doktríně, svou představu intelektuála specifického, který s důkladnou znalostí určité problematiky veřejně pranýřuje bezpráví v tom či onom konkrétním oboru. V této souvislosti se nutně musí vybavit nejznámější Foucaultovo veřejné působení, jímž byla účast na založení a po jistou dobu i na práci Skupiny pro informování o věznicích (Le Groupe d'information sur les prisons – GIP), iniciativy, která soustavně a důsledně upozorňovala na bezpráví, jemuž byli vystavováni trestanci ve francouzském systému věznic.

Jak píše Paul Veyne, „rozhodnost zbavovala Foucaulta nutnosti opírat své militantní aktivity o pravdu, o doktrínu“. Tato rozhodnost se projevovala v mnoha ohledech: dokázal důsledně oddělit skeptický popis světa ve své vědecké práci od svého životního postoje, od způsobu svého vztahování se ke světu, v němž se sám stával subjektem svého díla. Jediná „obecnina“, která zůstala ve Foucaultově repertoáru, byla svoboda (to slovo se opravdu často v jeho textech vyskytuje, jak upozorňuje Veyne). Nikoli ovšem jako nějaká metafyzická záhada, ale jako možnost totální skepse – nepodlehnout vábení transcendentálií, obecných pravd, které jsou někde v hloubce, skryté, a k nimž mají přístup jen vyvolení vykladači, členové náboženské či akademické hierarchie, nebo politikové, demiurgové budoucího světa.

Autor je překladatel a historik.

Paul Veyne: Michel Foucault, jeho myšlení, jeho osobnost. Přeložil Petr Horák. Filosofie, Praha 2015, 208 stran.

Jak učit v tekuté době?

Dvě knihy o pedagogice ve 21. století

Současné české školství neodpovídá době, kterou žijeme. Inspiraci k žádoucí proměně lze nalézt v knize *Co je nového ve vzdělávání a v případové studii Školní vzdělávání ve Finsku*. Každá jiným způsobem dokládá, že školství současnosti by mělo dbát především na individuální a inkluzivní přístup.

JIŘÍ G. RŮŽIČKA

Metody a cíle ve vzdělávání se neustále mění spolu s podobou společnosti. Na konci loňského roku vyšly dvě publikace, které se proměňám školství věnují a ukazují cesty, jimiž by se české školství mohlo ubírat. První z nich, *Co je nového ve vzdělávání*, je dílem novináře, dramaturga a scenáristy Tomáše Feřteka a vyšla v edici, v níž nakladatelství Nová beseda upozorňuje na trendy v různých oborech (dále třeba v biologii, estetice nebo managementu). Druhou, *Školní vzdělávání ve Finsku*, napsal Jan Průcha, který se finskému vzdělávání věnuje už desítky let. Několik pasáží v knize je pak dílem rodilého Fina Perttiho Kansanena. Zatímco Feřtekova kniha je průřezem různých současných modelů pedagogiky, Průchova dopodrobna popisuje systém v jediné zemi. Finsko je v oblasti vzdělávání světovým premiantem a finští studenti se dlouhodobě objevují na čelných místech mezinárodních srovnávacích testů. Jak autor několikrát zmiňuje, učitelství tu má ohromnou prestiž a zdejší pedagogické fakulty si budoucí učitele pečlivě vybírají.

Učit jiné i sebe

Jedno je jisté: svět posledních desetiletí zásadně ovlivnil nástup výkonných osobních počítačů a také rozmach informačních sítí. I proto se změnily požadavky na zaměstnance na pracovním trhu. Znalost konkrétních poznatků, které snadno zastarávají, už nestačí, je potřeba vědět, kde a co hledat, znát širší kontext. Proto je nutné zcela změnit přístup k učení. Třeba tím, že se předměty budou vyučovat v blocích, podobně jako to ve Finsku funguje formou integrovaných předmětů (například biologie se zeměpisem nebo dějepis se

škola by se neměla snažit do žáků vtloukat co největší penzum znalostí z jednotlivých předmětů, ale spíše je naučit fungovat ve společnosti ostatních. Spolupracovat, pomáhat, navazovat vztahy nebo dokázat argumentovat.

Dalším úskalím je důraz na výkonnost ve školství. Snaha srovnávat školy podle kvality jejich žáků vede jen k tomu, že se mnohé snaží zbavit těch méně úspěšných. V zájmu všech by přitom nemělo být rozdělení základních a středních škol na horší a lepší, ale na to, aby nejlepší škola byla „ta za rohem“. I u společnosti totiž platí, že je tak silná, jak jsou silné její nejslabší články. U malých států, jako je Finsko nebo Česká republika, to platí dvojnásob.

Inkluze, nebo školy pro elity?

Feřtek dokládá, že ve školství se objevilo mnoho nového, jakkoli některé novinky mají poměrně hluboké historické kořeny. Vždyť třeba dnes populární systém Montessori, postavený na bezprostředním kontaktu studentů s vyučovanou látkou, vznikl již v první polovině 20. století, podobně jako waldorfské školy Rudolfa Steinera. Ani jeden ze systémů přitom nemá daleko ke Komenskému a jeho metodě výuky hrou ze 17. století. Přesto na dlouhou dobu školství převládala hebartovská pedagogika, která studenty chápala jako prázdné a víceméně totožné nádoby, jež je třeba naplnit požadovaným obsahem. Jak ale ukazují i nové pedagogicko-psychologické průzkumy, je nutné ke každému studentovi přistupovat individuálně – hebartovská pedagogika totiž štěpí kolektivy na menší část úspěšných a větší část neúspěšných.

problémy projeví. Navíc mají v rámci finského školství všechny děti, které nestíhají probíranou látku, nárok na doučování zdarma. Snahou je zabránit tomu, aby část studentů zaostávala za ostatními, a přitom nepřizpůsobovat rychlost výuky těm nejslabším.

Finsko už také dávno skoncovalo s dalším nešvarem, který léta rozkládá naše základní školy: v šedesátých letech ukončilo experimenty s víceletými gymnázii, které jdou zcela proti myšlence inkluze. Myslím, že to je největší současná výzva našeho základního školství. Pokud víceletá gymnázia zachováme, bude jakékoli úsilí o inkluzi působit jako pokrytectví. Jak chceme obhajovat inkluzi v systému, v němž se ve čtvrté třídě snaha o rovnoprávný přístup k žákům rozbije tím, že ti úspěšnější – nebo možná spíš děti ambicióznějších rodičů – jsou odfiltrováni do škol určených elitám? Když se pak podíváme na další výdobytky finského školského systému, jako jsou obědy nebo doprava z odlehlejších koutů zdarma pro všechny žáky základních a středních škol, je zřejmé, že české školství je o pořádný kus cesty pozadu. A výsledky mezinárodních srovnávacích testů to jen potvrzují.

Skryté kurikulum českého školství

Feřtek ve své knize upozorňuje na něco, co nazývá skrytým kurikulem. Zatímco deklarované kurikulum stanovuje objem znalostí a dovedností, které se má student ve škole naučit, skryté kurikulum je jakési nevyřčené „zadání, jakého občana má vzdělávací systém vychovat“. Jaké je skryté kurikulum současného vzdělávání u nás? Zdá se, že nepřiliš angažovaný občan, navíc zkrocený hypotékou.

Škola by se neměla snažit do žáků vtloukat co největší penzum znalostí z jednotlivých předmětů, ale spíše je naučit fungovat ve společnosti ostatních. Foto Vesa Vuorela

společenskovědním studiem). Kde ale vzít nové učitele, kteří se před roky či desetiletími nezabetonovali v jednotlivých předmětech, jež po léta vyučovali? Je zřejmé, že celoživotní vzdělávání zejména v oboru učitelství je dnes nutností. Učitel musí umět nejen učit žáky a studenty, ale také vzdělávat sám sebe.

Kámen úrazu ve vzdělávání v demokratických zemích spatřuje Feřtek mimo jiné v tom, že žáci postrádají smysl svého studia. Jak tedy studenty motivovat? Důležité je nechat je ve škole prožívat úspěch, který je dnes vyhrazen jen úzké skupině nejlepších. Je potřeba reflektovat i jiné schopnosti a dovednosti než jen memorování. Mluví se zejména o měkkých nebo také interpersonálních dovednostech.

Dobrym příkladem je tu opět Finsko, které si zcela osvojilo systém inkluze, u nás dnes nepochopitelně a často bez zásadnějších argumentů kritizovaný. Do speciálních škol ve Finsku totiž nastupují víceméně jen děti s těžším mentálním handicapem. Ty ostatní jsou buď začleněny do běžných tříd, případně mají vlastní třídy v rámci běžných škol. A nijak nesnižují výkony těch nadanějších. Je tomu tak i proto, že již před nástupem do školy procházejí všechny děti pedagogicko-psychologickými poradnami, které u nich identifikují případné budoucí nedostatky. Díky tomu se jedincům s potřebou specifického přístupu učitelé více věnují už od prvního dne ve škole, a ne až ve chvíli, kdy se

V době, kdy nejen u nás, ale i v Polsku, Maďarsku nebo na Slovensku sílí volání po zavedení nějaké formy autoritářského systému, je zřejmé, že potřebujeme občany sebevědomé a aktivní – a takové může vyprodukovat jenom školský systém dostatečně pestrý a rovnoprávný. Naštěstí u nás roste počet rodičů, kteří se o vzdělávání svých dětí zajímají a snaží se, aby zažily jinou podobu školy než oni sami. Možná právě tlak zdola pomůže posunout naše školství dopředu.

Tomáš Feřtek: *Co je nového ve vzdělávání*. Nová beseda, Praha 2015, 97 stran.

Jan Průcha, Pertti Kansanen: *Školní vzdělávání ve Finsku*. Karolinum, Praha 2015, 137 stran.

05 SRPEN

PRACH A BRÓKÝ

Závěrečná oslava Prachu a Broků v den jejich zveřejnění online.
PAVILON GRÉBOVKA
 WWW.PRACHABROKY.CZ

STŘELTO

Prodávejte s 1 aplikací na 3 portálech

Inzerujte zboží přes STŘELTO na dvou největších českých inzertních portálech a sociální síti Facebook.

Střílejte najisto

Jedním kliknutím inzeráty promujte a zvýšte tak šance na prodej vašeho zboží

Střílejte ostrými

Díky přehledným statistikám budete mít inzeráty pěkně pod kontrolou

Více informací na www.strel.to

Česká společnost a její stíny

K dějinám rasismu i k současnému dění

Monografie Židé: národ, rasa a třída historika Víta Strobacha mapuje nejružnější typy přístupu české společnosti k Židům a takzvané židovské otázce. Jde nejen o práci na vysoké odborné úrovni, ale i o dílo, které lze číst jako aktivizující komentář k soudobé politické situaci.

VOJTĚCH ČURDA

Historik Vít Strobach píše lehkým a svižným způsobem a značná část jeho knižního debutu *Židé: národ, rasa a třída* vyznívá na první pohled polemicky. Neomezuje se přitom pouze na popisnou faktografii, ale snaží se proniknout do hloubky a podstaty problému, jímž je antisemitismus, potažmo vztah české společnosti k Židům.

Rozšíření rasistického diskursu

Slovo antisemitismus autor příliš neužívá a protižidovskou nenávist subsumuje pod pojem rasismu. Jeho pojetí je u něj mnohem širší než v klasických učebnicových definicích. Eugenicke myšlení a údajná biologická méněcennost některých ras v něm hrají důležitou roli, nejsou ovšem jeho podstatou. Tou je především hierarchický pohled na společnost, který se může vyznačovat stereotypním vnímáním pohlavních rolí nebo různých představ o kulturní nadřazenosti. Strobach tak popisuje antisemitské nálady ve zřetězení s dalšími prvky mocenských diskursů 19. a 20. století. To se týká i známé kauzy zavraždění Anežky Hružové na přelomu století, kdy byl údajný vrah Leopold Hilsner karikován jako slabošská a zženštilá postava.

Předmětem monografie je analýza čtyř kulturně-politických proudů, které otázku židovství odlišným způsobem akcentují. V každém z nich se však podle Strobacha objevují motivy exkluze a vyloučení. Novodobý antisemitismus je pro něj přitom záležitostí moderní epochy, byť s návazností na některé středověké pověry a mýty. V souladu s klasickými pracemi Hannah Arendtové klade jeho počátky do souvislosti se vznikem a ohraničováním

národů a národních hnutí v 19. století. Právě k tomuto novodobému konceptu národa se podle autora vztahovali nejen představitelé mladočeské strany a jejich následovníci, ale také socialistické hnutí, spolky takzvaných Čechožidů a nejružnější sionistické skupiny.

Nacionálové versus socialisté

Autor má pravdu, jestliže moderní antisemitismus spojuje s nacionalistickou ideologií, která se vůči Židům coby „nenárodním elementům“ vymezovala na české i německé straně. Větší problém nastává se zachycením mnohdy ambivalentního působení socialistických stran, proti nimž se konaly nacionalistické kampaně a které byly nezřídka objektem represí ze strany státní moci. V boji o dělnické hlasy se objevovaly třecí plochy především mezi Klofáčovými národními socialisty a sociální demokracií. Té potom Strobach vytýká, že se v rámci politiky Druhé internacionály odklonila od původního emancipačního programu a přimkla se k některým nacionálním stereotypům. Mělo

se to projevit například v období takzvaných hladových demonstrací na konci první světové války, kdy byly v rámci boje proti lichvářům a keťasům znovu aktivovány staré předsudky. Do doby poválečných zmatků a šíření socialistické revoluce z leninského Ruska do středovýchodní Evropy zasazuje Strobach vznik nálepky židobolševismu, která měla židovství i komunismus identifikovat jako soupodstatné jevy národního odcizení a destruktivních snah.

V tomto směru se však Strobach vůči politice Druhé internacionály vymezil snad až příliš příkře. Reformní politika sociální demokracie na konci 19. století dosahovala úspěchů v oblasti sociálního zákonodárství i postupných reforem volebního práva. Akceptování národních požadavků mohlo mít na konci 19. století v některých směrech progresivní charakter, podobně jako o mnoho let později a v jiných souvislostech například baskický boj proti Frankovu režimu. Po první světové válce lze tvrdit, že respektování národních specifíků u šmeralovského vedení KSČ nebo v případě

některých odborových předáků po jistou dobu bránilo bolševizaci komunistické politiky. Jakkoli jsou Strobachovy námitky vůči sociální demokracii relevantní, celou záležitost je nutné hodnotit z hlediska tehdejších možností a perspektiv socialistického hnutí.

Uprchlíctví tehdy a dnes

Analogie se současnou situací logicky vyvstane při popisu odmítání přijímání poválečných uprchlíků (většinou z Haliče a polských území) politickým establishmentem poválečné republiky. Tedy v době, kdy byla sociální demokracie spolu s agrárníky součástí rudozelené koalice. Autor podrobil rešerši tehdejší reference o uprchlické otázce v tisku a na politické scéně. Čtenáři tak může vytanout na mysli podobná rétorika etablovaných politických stran v současnosti.

Strobach se zabývá i méně známým hnutím takzvaných Čechožidů. Tyto židovské skupiny se přikláněly k českému nacionalismu a sdílely asimilační program, včetně například asanace Josefova. Zvláštní pozornost pak věnuje sionistickému hnutí a poukazuje na jeho proměnu v prvních poválečných letech. Před válkou bylo sice součástí sionistického programu kolektivistické vlastnictví, ustupovalo však do pozadí před nacionalistickým programem. Ten byl podle Strobacha založen na genderových i rasových stereotypech, a to často ve spojení s představou kolonizace Palestiny jako kulturní misie bílého muže. Po válce však v programu sionistických organizací převážily socialistické a internacionální prvky.

Strobachova monografie je tedy také svědectvím o obtížnosti vymanit se z dobových diskursů, které často bývají určovány představami čistoty, hygieny, eugeniky i sociálního darwinismu. Je symptomatické, že autor analyzuje především českou společnost a její stíny. Jako historik se drží poutivě pramenů, jeho kniha však rozhodně není jejich pouhým převyprávěním. A jistě by bylo dobře, kdyby vyvolala zásadnější společenskou diskusi. Pojednává totiž o tématech naprosto klíčových a aktuálních.

Autor je historik.

Vít Strobach: Židé: národ, rasa a třída.

Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2015, 312 stran.

Antisemitická karikatura ze stálé expozice Jevišťe antisemitismu. Případ Leopolda Hilsnera v Polné

vykřičník

Zdařilý karneval

MARTIN HEKRDLA

V Británii i v celé Evropě propadá leckdo na levice hluboké sklíčenosti. Referendum 23. června, které Londýn odstránilo od Bruselu, je vnímáno jako výron nacionalismu a rasismu. Mluví se „starosocialistický“ o „karnevalu reakce“, který postihne zvláště protievropské voličstvo, všechny ty chudé, ztracené a globalizací zavržené.

Starý kontinent, zní černý scénář, se nyní v turbulentních posune k dalšímu rozpadu integrace a všech nadějí. Konsternovanou levicovou kavárnu (hluboce se omlouvám) ani už nerozsmálo, jak se političtí lídři brexitu zachováli. Konzervativce Boris Johnson, pretendent na premiéra po Davidu Cameronovi, a šéf Strany za nezávislost Spojeného království (UKIP) Nigel Farage se po vítězství svých idejí odporoučeli! První náhle opustil ambici stát se premiérem, druhý se vzdal kormidla strany dvěma větami: „Nešel jsem do politiky, abych udělal kariéru. Šel jsem tam, abych pozvedl svoji zemi.“

Tahle fraška asi není jen k smíchu. Deprese však je nejhorší možné čtení událostí. Levici,

která není jen spolkem kuloárových lobbistů, musí zajímat situace těhotná změnou přelomové povahy. Levice musí vědět, kdo doopravdy, kým a proč přesně byl atakován, jaká z toho plynou politická rizika, ale také šance na překonání kapitalismu. Zdá se, že jádro věci bezprostředně po brexitu pochopili představitelé levicových stran v Lisabonu, které na seminář sezval tamní Levý blok a kteří britské „leave“ okamžitě – skoro bez rozmyšlení – uvítali.

Neboť konečně došlo k povstání pracujících tříd. Nejsou to v první řadě bílí protestantští muži, fotbaloví rowdies, prvoplánoví rasisté a rození hlupáci. Pro brexit hlasovaly dvě třetiny kvalifikovaných dělníků, třetina asijských a čtvrtina černých voličů, etnický rozmanitý průmyslový aglomerace v Anglii, včetně Sheffieldu, Birminghamu a Bradfordu. Není jediný důvod, aby tito lidé, většinou tradiční voliči Labour Party, bránili nedemokratickou a neoliberalní mašinérii, která proti rostoucí nerovnosti a úsporným opatřením nejenže nepohnula prstem, ale sama tuto sociální degradaci podněcovala a podněcuje dodnes (například ve Francii útok na pracovní právo).

Je to povstání proti britskému státu, „kapitalizovaným“ politickým stranám, korporacím, bankám a „seriózním“ médiím. Povstání proti Evropě, která je filiálkou Goldman Sachs, jak znovu potvrdil expředseda Evropské komise

José Manuel Barroso tím, že se u této americké gigabanky nechal zaměstnat (a předtím, v době účetnických kouzel kolem řeckého dluhu, jež připravily terén pro pozdější spekulace na řecký pád, pracoval pro Goldman Sachs pilně Mario Draghi, nezastupitelný muž v čele Evropské centrální banky). Je to povstání proti arogantnímu „komentariátu“, jenž nyní od Daily Telegraphu po Guardian proklíná přímou demokracii a suverenitu lidu. Povstání proti kontinentu, jenž se stal geostrategickým předpolím a hadrem na holi Spojených států při zatlačování Ruska do Asie, při kterém dochází k eskalaci napětí až na hranu „horké“ války. Evropa byla a je – byť různou měrou – předpolím a aktérem amerického překopávání Středního východu, významného zdroje uprchlické vlny a následných politických her, v nichž je tato tragédie zneužívána k odklonění masové sociální revolty na zástupné – vládnoucí systém mijející – cíle.

Tváří v tvář této přelomové ráně světového systému přímo na evropský solar plexus máme před sebou dva velké omyly a jeden – ještě větší – problém. Prvním omylem je skoro všelidové přesvědčení, že systém je popsán hlavně „invazí“ zvenčí, ať už z Bruselu nebo z Damašku, a že nejlepší obranou jsou tudíž zadržované národní hranice. Nepřítel je už dávno doma, v týlu a na vyvýšených kótách. Druhým omylem je neméně pevné přesvědčení autentické moderní levice,

že národní prostor nemá dnes vůbec žádný význam, že jednotlivá políčka na světové šachovnici lze zrušit a pokračovat ve hře až do úspěšné koncovky. Nebo spíš v nekonečné partii drobné práce a malých kroků v jinak a lépe shora nastavené Evropské unii. Ne, to je zcela vyloučeno. Povrch nemůže změnit strukturu, pouhá forma obsah. Pokud zůstane nedotčena, nemohou se tyto dva omyly domluvit na společné akci a brexit s dominovým efektem bude vskutku jen karnevalem reakce.

Co s tím? Levé euroiluze – iluze na levačku – a pohrdání revoltujícím lidem z pozic neochvějného levicového liberalismu musejí skončit. A pak už je jenom třeba vstát od klávesnic, vymotat se z digitálních sociálních sítí a ze zažraného elektoralismu; až půjde opravdu do tuhého, stejně internet vypnou a volby nevypíší. Obyčejní lidé se ideologických naplavenin zbavují rychleji než intelektuálové. Ve třicátých letech zastavila britská levice vzestup Mosleyových fašistů tím, že fyzicky hájila chudé členy Britské unie fašistů (BUF) před násilným vystěhováváním z nájemných bytů. Zahodili stranickou legitimaci hned, ze dne na den.

UKIP není BUF a Nigel Farage v demisi není zaseklý fanatik Oswald Mosley. Mohl by se dnes, pane Corbyne, vydařit karneval ještě veselejší.

Autor je politický komentátor.

V kruhu násilí

Horké léto v Izraeli a Palestině

Oboustranný teror a násilí je stále nedílnou součástí izraelsko-palestinského konfliktu. Potvrzuje to i reportážní analýza, která shrnuje události posledních měsíců. Jedním z nejspornějších momentů přitom zůstává izraelská osadnická politika.

MAREK ČEJKA

Od počátku událostí nazývaných arabské jaro se izraelsko-palestinskému konfliktu dostává až na výjimky spíše druhořadé pozornosti. To je rozdíl oproti předchozím desetiletím, kdy bylo spojení „blízkovýchodní konflikt“ de facto synonymem sporu mezi Izraelci a Palestinci a kdy se mnozí mylně domnívali, že jeho vyřešení přinese Blízkému východu kýženou stabilitu. Jenže právě arabské jaro přerostlo z optimistického vývoje v nepřehledný a krvavý chaos. Ten rozvrátil Sýrii, Libyi a destabilizoval

facebookovém profilu status: „Je důležité, že se to stalo v Tel Avivu. Jaké to potěšení!“

Na vysvětlenou: Tel Aviv je izraelskými nacionalisty, kteří žijí nejčastěji v Jeruzalémě či židovských osadách, pokládán za levicové a propalestinské hnízdo. Facebook po mnohačetném sdílení tento příspěvek smazal, ale vzápětí tatáž Izraelka zveřejnila další status: „Jedním ze zabitých byl aktivista izraelské mírové organizace Šalom Achšav (Mír nyní). Jsem radostí bez sebe! Elore Azarijo, to je pro tebe!“ (Azarija je izraelský voják, který nedávno popravil v Hebronu již spoutaného palestinského útočníka.) I tento post se stal virálem a dočkal se mnoha sdílení. V Izraeli tak dospěla analogie sporu „slušní Češi versus sluníčkáři“ do poměrně morbidních podob. Zdejší voličský posun k pravici, včetně radikální, a polarizace společnosti jsou ale relativně dlouhodobým fenoménem a nenávistné výlevy Izraelců proti Izraelcům jsou jeho průvodními jevy.

S Facebookem si velmi dobře rozumí i radikalizovaná palestinská mládež, která se

vrátíme. Několik desítek metrů odtud totiž právě mladá Palestinka zaútočila nožem na izraelského policistu. Než ho však stačila bodnout, byla zastřelena. Později se ukázalo, že se jednalo o příbuznou mladého vraha. Ještě tentýž den nedaleko odtud někdo zastřelí osadnického rabína a vážně zraní i další členy jeho rodiny v projíždějícím autě.

Následující dny neváhají těchto tragických událostí využít izraelské politické špičky, radikálně pravicový ministr Naftali Bennett či samotný premiér Netanjahu. Následuje tak nejen očekávaná kolektivní uzávěra hebronské oblasti, ale hlavně politický příslib výstavby dalších bytových jednotek v osadách.

K hledání viníků

Mezinárodní společenství, včetně nejvěrnějších izraelských spojenců a sponzorů – Spojených států amerických, obecně pokládají izraelskou osadnickou politiku za nepřijatelnou. Je proti ní většina Palestinců a stále i nemalé množství Izraelců. Koneckonců stoupenec osadnictví a odpůrce mírového procesu zavraždil v roce 1995 izraelského premiéra Jicchaka Rabina, který se na závěr své kariéry pokoušel (neúspěšně) osadnictví omezit. Adekvátní reakcí na vraždu mladé dívky by tak měla být ze strany izraelské vlády především snaha potrestat pravé viníky, nikoli zavádění dalších kolektivních trestů pro celý palestinský Hebron a další prohlubování napětí prostřednictvím rozšiřování osad.

V Hebronu a v izraelsko-palestinském konfliktu se obecně střetávají nejrůznější úrovně viny. Od individuálních provinění radikalizovaných jednotlivců z řad izraelských a palestinských civilistů přes teror ze strany armády či různých ozbrojených skupin a milic až po politickou zodpovědnost izraelské nebo palestinské vlády za určité konání či naopak nečinnost. Politická vina obvykle způsobuje viny jiného typu, což však neznamená, že by tím jakékoli další zločiny byly ospravedlnitelné.

Zavražděná třináctiletá Hillel mohla stěžít někdy nést nějakou vinu za konflikt a její mladý vrah byl dostatečně vyspělý, aby si uvědomoval, čeho se dopouští. Jenže zároveň je osada Kirjat Arba, kterou Hillel oprávněně pokládala za svůj domov, působištěm největších židovských radikálů v izraelsko-palestinském konfliktu. Za zdejším malým parčíkem, pojmenovaným podle rasistického rabína Meira Kahaneho, se nachází upravený hrob Barucha Goldsteina – osadníka, který v únoru 1994 vstoupil do hebronské Abrahámovy svatyně a samopalem začal masakrovat zdejší muslimy. Z Kirjat Arby pochází i řada dalších extremistů a zdejší děti tak vyrůstají nejen v nesmírně nebezpečném prostředí, kde je glorifikován protipalestinský teror, ale jsou navíc indoktrinovány i radikály ze svého okolí. Tyto skutečnosti byly známy jak rodičům Hillel, tak izraelskému premiérovi a ministrům. Přesto Netanjahu a část jeho kabinetu stále podporuje výstavbu osad, včetně těch nejradikálnějších. Tato politika tak vystavuje nové generace Izraelců a Palestinců dalšímu nebezpečí. Ale bez viny v tomto případě není ani palestinský prezident Mahmúd Abbás. Ten brutální vraždu jednoznačně neodsoudil a svým způsobem přispěl k vytváření atmosféry, v níž si někteří mladí Palestinci mohou myslet, že další podobné násilí je ospravedlnitelné.

Generace Izraelců a Palestinců je už příliš dlouho obětí svých politických vůdců a extremistů. Nic bohužel nenásvědčuje nějaké zásadnější pozitivní politické změně. Za takovéto situace lze očekávat, že násilí bude provázet Izraelce a Palestince ještě dlouho. A kdy skončí, to by zřejmě nedokázal odhadnout ani v Hebronu odpočívající prorok Abrahám. Autor je právník a politolog.

napětí

Občanské sdružení Čisté nebe společně s advokáty z Frank Bold podalo žalobu na ministerstvo životního prostředí kvůli Programu zlepšení kvality ovzduší. Ten podle žalobců vůbec neobsahuje konkrétní opatření, jež by umožnila výhledové dosažení zákonného limitu do roku 2020. Zástupci občanského sdružení proto požadují zrušení dosavadního programu a vydání nového v takové podobě, aby dokázal zamezit neustálému překračování imisních limitů.

Od 5. do 21. srpna se budou v Brazílii konat XXXI. letní olympijské hry a jejich přípravu provázejí velké protesty. Zatím největší demonstrace se uskutečnila 6. července v Rio de Janeiro. Tisíce lidí tam protestovaly proti tomu, že země, přestože je podle nich na pokraji bankrotu, chystá nákladnou sportovní událost a využít k tomu ohromné částky ze státního rozpočtu. Většina demonstrantů patří mezi státní zaměstnance, kteří často musí čekat i několik měsíců na svůj plat. Současná vláda také pozdržela vyplacení důchodů a vysvětlila to tím, že potřebuje prostředky na stavbu olympijských objektů. Ministerstvo obrany se na hry připravuje mobilizací vojáků v záloze. Během olympiády by mělo být v ulicích nasazeno 18 tisíc vojáků a 47 tisíc policistů.

V sobotu 9. července se v Berlíně v rámci solidární demonstrace za udržení squatterské ulice Rigaer StraÙe odehrály ostré střety mezi demonstranty a policisty. Výsledkem bylo 86 zatčených aktivistů a 123 zraněných policistů. Zmíněná ulice ve východoberlínské čtvrti Friedrichshain patří mezi poslední enklávy autonomního hnutí v německé metropoli. Podporu komunitnímu bytovému projektu v Rigaer StraÙe 94 přišly podle odhadů vyjádřit asi čtyři tisíce lidí. Do akce bylo zapojeno celkem 1 800 příslušníků bezpečnostních složek. Pár dní po berlínských protestech vynesl zemský soud pravomocný rozsudek ve sporu mezi developery a squatterry o zmíněnou budovu a v jeho odůvodnění konstatoval, že vlastníci objektu doposud nebyli schopni předložit žádné dokumenty, které by policii opravňovaly k zásahu a k vyklizení domu. Squatterři jej tedy podle soudu mohou i nadále využívat.

Autonomní sociální centrum Klinika na pražském Žižkově bývá lidmi z řad jeho odpůrců často označováno za líheň levicového extremismu, a dokonce bývá někdy nesmyslně dáváno do souvislosti s levicovým terorismem. Podle nedávno zveřejněného dokumentu nazvaného Problematika extremismu na území České republiky v prvním čtvrtletí roku 2016 ovšem „centrum jako takové nelze označit jako levicově extremistické, protože v obecné rovině nenaplnňuje definiční znaky, které využívá Ministerstvo vnitra“.

—lr—

Z bezpečnostního hlediska je v poslední době velmi kritická situace okolo města Hebron. Foto Marek Čejka

již tak těžce zkoušené země jako Irák či Libanon. Začal dokonce ohrožovat stabilní státy, jako jsou Turecko a Jordánsko.

Odvracení prvořadé pozornosti od izraelsko-palestinského sporu je do jisté míry logické, neboť současný geopolitický rozvrat regionu je nesrovnatelně nebezpečnější a krvavější než spor na malém území bývalého britského mandátu Palestina. Na stranu druhou úbytek pozornosti – nejen novinářské, ale především velmocenské a diplomatické – vleklý konflikt nejen konzervuje ve své nedorěšenosti, ale i prohlubuje. Typickým případem jsou události letošního léta.

Facebookový teror

Zhoršování situace je patrné na obou stranách. Na palestinské se projevuje nárůstem těžko kontrolovatelného násilí takzvaných osamělých vlků, kteří – na rozdíl od dřívějších podob terorismu – vůbec nemusí být vázáni pokyny či materiální podporou některé z militantních skupin typu Hamásu. Takových útoků byla nedávno celá řada. Asi nejzávažnější z nich – se čtyřmi oběťmi – se odehrál na začátku června v telavivské kavárně. Jen nespolehlivost podomácku vyrobených samopalů „Carlo“ zabránila většímu krveprolití. Hamás sice akci zpětně ocenil, ale nepřihlásil se k ní. To nebylo zas tak překvapivé, což už se ale nedá říct o odezvě některých izraelských nacionalistů: Tak třeba mladá Izraelka Emily Moghrabi zveřejnila na svém

nechává inspirovat skupinovými výzvami k útokům na Izraelce. Tito mladí jsou sice na internetu jako doma, ale zároveň si už příliš nepamatuji ani Jásira Arafata, ani mírový proces a z izraelské politiky znají jen Benjamina Netanjahu. Právě tato skupina Palestinců má v sobě největší potenciál k radikalizaci a mnoho „bodajících“ útočníků z poslední doby pochází právě odtud.

Nebezpečný Hebron

Z bezpečnostního hlediska je v poslední době velmi kritická situace okolo města Hebron na Západním břehu. Toho si přitom světová média všimají daleko méně než pásma Gazy. Přitom jde o jedno z nejvýraznějších ohnišek dlouhodobého konfliktu. V těsném sousedství zde totiž žije pár tisícovek příslušníků nejtvrdšího jádra židovských osadníků vedle několika set tisíc Palestinců. Pro ty je nejčastějším ztělesněním „Izraelce“ právě židovský osadník nebo po zuby ozbrojený voják.

Třicátého června pronikl devatenáctiletý Palestinec Mohammad Tra'ajra do osady Kirjat Arba, ležící v těsném sousedství jeho domova. Přešel elektronický plot a ubodal třináctiletou Hillel Jaffe Ariel, dceru tamních osadníků, v jejím dětském pokoji. O dva dny později se do Hebronu pokoušíme dostat. Na jednom checkpointu nás izraelscí vojáci pouštějí do blízkosti Abrahámovy svatyně, ale o dvě stě metrů dále na dalším stanovišti na nás vojenská hlídka rozrušeně volá, ať se okamžitě

Black Mask. Slavní i zapomenutí autoři „drsné školy“

Sestavil a přeložil Pavel Medek
Plus 2016, 344 s.

Skvěle vystavený výbor dosud nepřeložených povídek pionýrů „hardboiled fiction“ pocházejících z časopisu The Black Mask začíná Dashielllem Hammettem a končí Cornellem Woolrichem, coby další pilíře slouží Prentice Winchell a John D. MacDonald a mezi nimi jsou rozhozeny různorodé perly šestákové nádhery (Erle Stanley Gardner a Raymond Chandler chybějí). Například povídka Milтона K. Ozakiho Mrtvola nekopala má tak mazanou a spektakulární pointu, že by slušela i detektivu Štikovi. Ozaki je ostatně v medailonu představen jako spisovatel nezáměrného humoru, „překřížených metafor a prapodivných přirovnání“. Ray Cummings zase nabízí natolik samolibě toporný popis surreálního triku s diamantem, že se nedívíme poznámce editora: „V pozdějším věku kvalita jeho psaní upadala, a tak začal spolupracovat se svou ženou a dcerou.“ Skutečně jímavá je miniatura Williama Colea – mužský pohled do duše zraněné femme fatale. Přehlídka chlapeckých flirtů se čtenářem je vypiplaná s překladatelskou, editorskou a nakladatelskou vášní, kniha je vysázena ve dvou sloupcích, prý i záměrně na horším papíře, jsou tu původní ilustrace, ilustrované iniciály, a dokonce i redakční perexy. Oba úvody si přečtěte nakonec: očekávatelné spojení touhy téma uspořádat (Kdo má úplnější seznam pseudonymů?) a kradmého vcífování se do postavy čmuchala tak lépe vynikne. Je to zkrátka prokletě solidní práce.

Libuše Bělunková

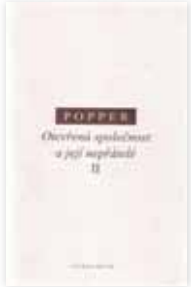

Monika Kompaníková Na sůtoku

Artforum 2016, 152 s.

Za svůj minulý román Pátá loď (2010, česky 2012) obdržela Monika Kompaníková nejvýznamnější slovenskou cenu Anasoft Litera. Bylo by překvapením, kdyby se mezi finalisty neobjevila i tentokrát: útlá próza Na sůtoku je zručně napsaná a zároveň příliš nevybočuje. Nápady by přitom nechyběly – v prvních kapitolách zaujme střídání dvou typů písma ještě dříve, než v nich rozeznáme příběhy dvou postav, jejichž souvislost se zdá být zprvu jen vnějšková: dvě ženy, jedna osmiletá a jedna po třicítce, jsou poznamenány vyrůstáním po boku osamělých, mlčenlivých, nepodnětných otců. Soutokem, na který čekáme, se má stát školní besídka a kapitola sázená kombinací patkového a bezpatkového fontu. Cit pro detail a pro nitro žen, které tlak okolností nutí být silnějšími a houževnatějšími, než by chtěly, má však za následek snad až příliš hluboký ponor do privátní sféry. Zejména starší z obou hrdinek vnímá vnější, veřejný svět především jako zdroj překážek a obtíží. To, co jí na něm vadí, se však v knize mihá jen anekdoticky – ve scéně z právnícké poradny, vlakového kupé či školní besídky. Jen těžko se spracováváme k náhledu, že úzkosti a znechucení, které v takových místech zažíváme, a klauzura v soukromí (nefunkční) rodiny jsou dvě strany jedné a téže mince. Předčasně dospívající dívky to možná dojde dřív: „Myslela som si, že pocit šťastia sa naplno rozvinie vtedy, keď naokolo nebudú žiadne prekážky, len otvorený priestor, no nestalo sa tak. Sloboda v osamelosti šťastím človeka nenaplní.“ Dobře. Ale dál?

Michal Špína

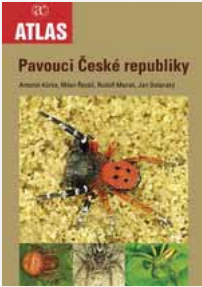

Karl R. Popper Otevřená společnost a její nepřátelé II.

Přeložila Jana Odehnalová
Oikoymenh 2015, 430 s.

Během druhé světové války napsali dva vídeňští rodáci dvojici velmi vlivných textů, v nichž se vášnivě vyrovnávají s tím, co vnímají jako hrozbu svobodě. Prvním, publikovaným v roce 1944, byla Hayekova Cesta do otroctví, druhým, vydaným o rok později u stejného nakladatele, Popperova Otevřená společnost a její nepřátelé. Oba si berou na mušku hrozbu totalitarismu z pozice, která je jim vlastní: Hayek vychází z ekonomie, Popper z filosofie vědy. Ekonom však napsal pouze varovný pamflet, byť sebevlivnější, zato filosof vědy vytvořil dvousvazkové dílo kritizující velké postavy filosofie, a to nelitostně a místy i jedovatě. V prvním svazku se vypořádal s Platónem, v druhém přišli na řadu Hegel a Marx a na úvod to schytá i Aristotelés. Popper kritizuje v prvé řadě Hegelův a Marxův historicismus, tedy snahu předpovídat další vývoj dějin. Větším padouchem je ale Hegel, a ač Marxův historický determinismus je také zkritizován skrznaskrz, občas jsou autorovi Kapitálu vyjádřeny i sympatie. Paradoxně v zápalu boje Popper předestírá dějiny jako věčný boj přátel svobody proti jejím nepřátelům a tento manicheismus je sám o sobě silnou filosofií dějin. Podobně nečekaně se tento kritik historicistické iracionality hlásí k iracionalistovi Schopenhauerovi – vlastně pouze proto, že kritizuje Hegela. Ve své době relevantní kritika prorockého nároku sovětské ortodoxie tak nejvíce kulhá právě ve svém zápalu, který byl ovšem plodem své doby, tedy dějinných okolností.

Matěj Metelec

Antonín Kůrka, Milan Řezáč, Rudolf Macek, Jan Dolanský Pavouci České republiky

Academia 2015, 624 s.

Edice Atlas nakladatelství Academia je asi nejlepším zdrojem poznání českých zvířat, hub, hmyzu nebo rostlin. Jednotlivé tituly připravují místní vědci, kteří píší jen o těch druzích, které je možné u nás opravdu potkat. Pavouci se na rozdíl třeba od čtyřlhlých nočních motýlů vměstnali do jediné, o to objemnější publikace. Podobně jako v dalších svazcích této edice nechybí obecný úvodní přehled, v němž jsou pavouci rozebráni od hlavyhrudi až po zadeček. Následují oddíly věnované hedvábí, rozmnožování pavouků, jejich lovu, pohybu i nepřátelům. Taková samice rodu Calymnorchilus naklade své vajíčko na hřbet zadečku pavouka a poté přichycená larva zpočátku saje hemolymfu a později celého hostitele sní. V úvodní části najdete i pro další orientaci důležitou typologii míst, kde kteří pavouci žijí, a klíč k jejich určování. Větší část knihy pak tvoří atlasová část, rozdělená podle čeledí a dále podle druhů. Mezi nejznámější a nejobavnější čeledě patří samozřejmě pavouci křížákovití s patrnou kresbou kříže na zadečku. Doma nejčastěji narazíme na pokoutníky tmavé a domácí, snovačky domácí (mezi snovačky patří i jedovaté černé vdovy), třesavky sekáčovitě nebo velké (ty svou kořist vysávají pomocí malého otvoru na končetině a dožívají se až tři let) a také malé západky domácí s osmi očima. Svět pavouků je zkrátka pozoruhodný a díky této publikaci mu budete o kousek blíž.

Tereza Zubatá

Belgica

Režie Felix Van Groeningen, Belgie 2016,
126 min.
Premiéra v ČR 7. 7. 2016

Belgické drama o dvou bratrech vlastních hudební klub Belgica je podmanivé a svým způsobem odtažitě zároveň. Chytlavý soundtrack skupiny Soulwax spolu s působivou kamerou, skvěle pracující s šerosvitem a umělým světlem v lokacích, dává snímku potenciál strhující audiovizuální zkušenosti. Citlivě připravená je i charakterizace postav obou bratrů, která začíná už u jejich rozdílné fyziognomie (mladší Jo má subtilnější postavu a hlavně je definovaný tím, že vidí jen na jedno oko). Přesto je nový počin Felixe Van Groeningena zároveň trochu prostinký a zdoluhavý. Belgica příliš zapadá do žánrové škatulky filmů o klubech a drogách, jako jsou Klub 54 nebo Go. Noční party klub se tu nejdrív prezentuje jako hédonistický eden, místo rovnosti, štěstí a svobody, nicméně později dostává kluberská idyla trhliny kvůli různým nedostatkům lidských povah. Tenhle party idealismus ale působil trochu naivně i v devadesátých letech, kdy byly podobné snímky nejvíce v kursu. Samotné drama je navíc jednak konvenční a předvídatelné, jednak na ploše dvouhodinové stopáže dějově velmi řídké, takže film má velmi rozvolněné tempo, co chvíli ředěné opojnými, ale utopickými scénami užívajících si návštěvníků. Klub Belgica je vůbec spíš snový prostor než promyšlený mikrokosmos, který by mohl sloužit jako členitě hříště pro různá civilní dramata.

Antonín Tesař

Vanity Fair. Diplomanti AVU 2016

Národní galerie v Praze – Veletřní palác,
24. 6. – 7. 8. 2016

Zatímco v Londýně se můžete běžně setkat s tím, že si student umělecké školy musí zaplatit výstavní prostor, aby mohl veřejnosti představit svou absolventskou práci, diplomanti Akademie výtvarných umění v Praze mají už od roku 1998 (s krátkodobými výpadky) velkorysou příležitost ukázat své závěrečné práce na půdě Národní galerie. S posuzováním těchto přehlídek jakožto výstavního celku je tradičně problém, letos se ale výstava zdála nabízet i jisté kurátorské východisko. Tím se stalo výročí jmenování kreslířské školy (předchůdkyně Akademie) na státní uměleckou akademii. Když jsem uslyšela vyjádření kurátora, že součástí výstavy budou tentokrát i díla a archiválie dokumentující historii instituce, srdce mi poskočilo radostí i domnění, že se staneme svědky prolnutí starého s novým a že se snad z přehlídky, která ze své podstaty kurátorovi diktuje, koho a co má vystavit, díky tomu stane koncepčnější výstava. Bohužel se ale ona „intervence“ historie nedostala mezi mladé autory a zůstalo jen u komorního kabinetu, tvořícího výstavě jakýsi prolog. Větší prostor pro experiment byl tak nakonec přece jen umožněn mimo samotnou výstavu, totiž ve vtipně pojatém katalogu à la módní magazín a na speciálním vinylu Vanity Fair. Sounds of AVU, který představuje aktuální hudební produkci studentů a absolventů Akademie. Doufejme tedy, že letošní ročník je spíše jen předzvěstí budoucího, skutečně inovativního přístupu k „diplomkám“. Mohli bychom se ho dočkat třeba za tři roky při dvousetletém výročí založení školy.

Tereza Jindrová

Paula Hawkins

Dívka ve vlaku
CD, OneHotBook 2015

Marketing knihy Pauly Hawkinsové Dívka ve vlaku byl postaven na přirovnání ke Zmizelé Gillian Flynnové. Jisté paralely existují, zejména v neuspokojivých vztazích, v nichž postavy obou románů žijí, nicméně zatímco Zmizelá má výrazný sociálněkritický rozměr, Dívka ve vlaku má blíž k tradičnímu thrilleru. O čtenářském úspěchu svědčí nejen celosvětově vysoká prodejnost románu, ale i očekávaná filmová verze a také tato audiokniha. Vypravěčky jsou tři ženy, Rachel (Petra Špalková), Anna (Lucie Pernetová) a Megan (Tereza Bebarová), a všechny trpí nějakou frustrací – jako bychom pozorovali tři stadia vývoje nenaplněných životních očekávání. První fázi představuje Anna, zatím vlastně docela spokojená dívka: přebírala své sokny i práce, má s ním dítě a plánují šťastnou budoucnost. Druhé vývojové stadium zosobňuje Megan. V manželském vztahu je nespokojená, a tak si hledá další a další milence a žije svůj tajný paralelní život, který jednou musí prasknout. A do třetice je to samotná dívka ve vlaku, Rachel, která o manžela (kvůli Anně) přišla a teď se potácí od jedné kocoviny k druhé, bez práce a jakýchkoli vyhlídek. Ráchel se v roli vypravěčky střídá s Annou většinou ve chvíli, kdy na sebe někde narazí. Jednu událost tak vnímáme dvojím pohledem. Megan je pak hlasem z minulosti, který se v jednu chvíli odmlčí a vrátí se na scénu, když se záhada s jejím zmizením začíná objasňovat. Audioknihu lze – především díky schopnosti udržet posluchače v napětí – doporučit coby příjemného, nenáročného společníka na letní večery.

Jiří G. Růžička

Radiohead

A Moon Shaped Pool
CD, XL Recordings 2016

Vydání každého alba je pro Radiohead náročným úkolem, od britské kapely se totiž očekává mnoho. Mimo jiné i to, že skrze nové písně bude udržovat kontakt se svou hudební minulostí. Ani skupina, která celou svou kariéru zasvětila hledání ideálního zvuku a výrazu, se totiž nemůže zcela odříznout od své počáteční definice. Ta slouží jako jakási ochranná známka a zároveň zakládá posluchačské očekávání, které ovšem nepočítá pouze s typickými rysy dosavadní tvorby, ale i s integrováním nových prvků a osobitým inovováním těch stávajících. Snaha Radiohead o neustálé štěpení vlastní identity do forem a struktur, které posluchače na jedné straně odkazují ke starším skladbám a na straně druhé je vystavují obměnám a experimentům, vzbuzuje respekt. Jde o příklad toho, co se ve filosofii a estetice nazývá „iterativnost“, tedy opakování spojené s jedinečností. Deváté album Radiohead opět přichází s melancholickými zvukovými krajinami kombinujícími rockové nástroje se studiovými efekty. Toto spojení posluchače znovu přesvědčuje o tom, že autorem syntetických zvuků není software, ale člověk, který jej ovládá. Zpěvák Thom Yorke, jehož hlasový projev se už více než dvacet let dynamicky proměňuje, přitom přesně vystihuje emocionální odstíny jednotlivých skladeb. Pokud melancholie v minulosti vybízela k lítostivému pláči, nyní evokuje koncept „sebevědomého smutku“. Radiohead nám tak naznačují, že úzkost ze současného světa nemá nic společného s niternou beznadějí.

Benjamin Slavík

HOVORY Z REZIDENCE
SCHLECHTFREUND

© MONSTRKABARET FŘEDA BRUNOLDA 2016

PŘEDPLAŤTE SI KULTURNÍ ČTRNÁCTIDENÍK

O bjednejte si roční předplatné A2! Ušetříte, každou středu vám **Ádvojka** přijde až domů, podpoříte své oblíbené periodikum a navíc jako dárek získáte **designový zápisník!**

Standard	799 Kč
Mecenáš	1 500 Kč a více
Elektro	499 Kč
Student	719 Kč

O roční předplatné (26 čísel) si napište na adresu: **distribuce@advojka.cz**.
Ke studentskému předplatnému vyžadujeme potvrzení o studiu.

eskalátor

Sedmého července rozhodl kyjevský magistrát o přejmenování Moskevského bulváru na bulvár Stepana Bandery – podle vůdce ukrajinských nacionalistů, organizátora politických vražd a stoupence totalitní ideologie. Bez ohledu na hlasy soudných historiků a publicistů tak v ukrajinském hlavním městě nadále uskutečňují politiku historické paměti prosazovanou Volodymyrem Vjatrovyčem, ředitelem ukrajinského Institutu národní paměti. Kuriózní je, že tento pochybný historik, který se svou zálibou v meziválečném ukrajinském nacionalismu snaží nakazit celou Ukrajinu, nadšeně podpořil také pojmenování jedné z kyjevských ulic po Václavu Havlovi. Nevhodné je i samotné načasování změny názvu. Sousední Polsko si totiž 11. července připomnělo památku obětí volyňského masakru – etnických čistek, kterých se ukrajinští nacionalisté dopustili na polském obyvatelstvu dnešní západní Ukrajiny. Polský senát navíc, rovněž 7. července, přijal usnesení, v němž masakr označil za genocidu. Ukrajinský prezident Porošenko se během návštěvy varšavského summitu NATO sice poklonil u zdejšího památníku volyňských Poláků, dojem to ale příliš nevyšlepšilo. Nekritický postoj oficiální Ukrajiny k dědictví radikálního nacionalismu budí v Polsku čím dál tím větší znepokojení a v poslední době vyústil v několik trapných incidentů: polští fotbaloví

fanoušci například napadli řeckokatolické procesí ve východopolském Přemyšlu.
M. Tomek

Příhodné prostředí pro letní oddávání se neobvyklému nabídl kutnohorský festival Creepy Teepee, který návštěvníky zaplavil desítkami verzí hudební svéráznosti. Kolektiv A.M. 180, který akci organizuje, si je čím dál více vědom emancipačních a politických rozměrů setkávání s nejasně vyznačenými hudebními žánry a hyperhipsterským řádem totální odlišnosti. Oslava hybridnosti, kontrakultury a nomádství byla zakódována již v samotném mottu festivalu „World Wide Weird“ (ve smyslu celosvětové podivno) a vrcholila především v nezapomenutelných afterparty. Po mém návratu do brněnského domova ale z večírku jinakosti nenásledovalo očekávané vystřízlivění. Jihomoravské velkoměsto v současnosti žije kauzou svého náměstka pro dopravu, který se nechal bičovat ve lvovském BDSM klubu. Odsuzují cí a trapně moralizující reakce na jeho drobné „dobrodružství“ přitom jen potvrzují, jak důležité je pro udržení soudnosti nechávat se pravidelně emancipovat podivností a být ve všech směrech zdravě zvědavý.

L. Likavčan

Po masakru v Orlandu zaútočil další šílený střelec v Dallasu. Na dlažbě tentokrát zůstalo pět těl navlečených v uniformě. Konzervativní média začala mluvit o rasové občanské válce. Policie může takřka každodenně zabíjet nevinné

černochoy, aniž by to otřásl ústavním řádem či občanským soužitím, ale ojedinělý útok na symbol státní moci je takřka předzvěstí armagedonu. Že je uniformovanému násilí s rasovým podkresem nutno udělat přítrž, ukázala samotná dallaská policie. Ta se nějakou dobu se zabarikádovaným útočníkem snažila vyjednávat, pak situaci vyhodnotila nepříznivě a střelce nechala odpálit policejním kamikaze-robotem. Osud Micaha X. Johnsona tak spojil dvě tendence současné bezpečnostní politiky USA: na jedné straně zabíjení všech těch, již jsou označeni za teroristy, za použití dronů a robotů a bez řádného soudu a právních garancí, a na druhé straně nadřazenost „bezpečí policisty“ nad jeho úkolem zajistit podezřelé a předat je justici, potažmo nad právy zadržených.

J. Horňáček

Ministr Jurečka se chystá přidělit našim zemědělcům nejštědřejší balík dotací v historii. Zemědělství už v současnosti spolyká padesát miliard ročně, přičemž asi dvě třetiny plynou z unijních fondů. I EU už z ekologických důvodů zvažuje omezení dotací, ovšem průchodí to samozřejmě bude jen za cenu kompenzací farmářům. A dokud se tak nestane, bude rozpočtová show pokračovat. Úlevy na daních, pojištění hrazené státem, příspěvky na palivo, přímé platby, plošná podpora rozvoje venkova, operační program Rybářství... Z těchto příspěvků nakonec sektor ročně generuje zisk okolo dvaceti miliard. Pod záminkou poklesu odbytu v Rusku jsou ale teď „potřeba“ další dotace a úlevy za zhruba

deset miliard. Zemědělské dotace mají obecně aureolu podpory zaměstnanosti na venkově a péče o krajinu. V sektoru však pracuje stále méně lidí, aktuálně stěží tři procenta, a hlavním příjemcem dotací u nás bude korporace ministra financí, která o krajinu pečuje hlavně nekonečnými lány žlutého pekla. Největší část dotací samo sebou „potřebuje“ živočišná výroba. Takové přerozdělování je výsměch všem vegetariánům a veganům, kterých už je i u nás zhruba tolik jako zemědělců. Jakýkoli spotřebitelský bojkot přitom logicky nemá valnou šanci na úspěch, když jeho tlak vzápětí vygumuje dotační krakatice, která naši miliardu týdně vytahá z kapes všech Evropanů.

S. Vandrovce Špaček

Facebookový profil nazvaný Týdeník Policie, na němž jakýsi fanda pomahačů a chráničů zveřejňuje mediálně zajímavé zprávy z uniformovaného světa, má 120 tisíc lajků a čtenářské reakce typu „zase jeden nějak moc opálenej“ u pranýřovaných prohrěšků drobné kriminality patří k těm mírnějším. Sedmého července se zde objevilo video zachycující psa-záchranáře, kterak na soutěži v Moskvě předvádí resuscitaci na své cvičitelce. Administrátor ho sdílel se zveřejněním zdroje – účtu se jménem „Jailan Mohamed H“, patřícího egyptskému gynekologovi, který se na své profilové fotce usmívá vedle manželky v hidžábu. A všichni, opravdu všichni čtenáři a čtenářky, se celý den omezili na nadšené komentáře šikovného ovčáka. Asi jsou vážně prázdniny.

M. Zajíček